

Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen 5 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kalastussäännön muuttamisesta Norjan kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyssä sopimuksessa tarkoitetun kalastussäännön muuttamisesta Norjan kanssa tehdyn sopimuksen. Muutettu kalastussääntö korvaisi maiden välillä vuonna 2016 tehdyn kalastussopimuksen olennaisena osana olevan kalastussäännön.

Kalastussäännön tavoitteena on sovittaa kalastusta koskevat määräykset Tenon vesistön kalakantojen ja muun toimintaympäristön nykytilaan. Käytännössä se tarkoittaa pyrkimystä elvyttää Tenojoen vesistön heikentyneitä lohikantoja siten, että niille asetettujen hoitotavoitteiden saavuttaminen olisi mahdollista tulevaisuudessa. Samalla on pyritty löytämään mahdollisuuksia Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin jatkumiselle hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia vaativan ajanjakson yli. Kalastussäännössä on myös reagoitu vieraslajien leviämiseen ja siihen on lisätty kyttyrälohen pyyntiä koskevat kalastusmääräykset.

Kalastussäännön keskeisenä tavoitteena on lisätä kutemaan pääsevien emokalojen määrää, jotta lohikantojen elpyminen saataisiin käynnistymään. Lohenkalastuksen avaamisessa tavoitteena on etsiä vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä, jotta kalastus voidaan avata mahdollisimman pian, kun lohikantojen tila sen sallii.

Samalla kalastussääntöön on lisätty mahdollisuus myöntää poikkeus kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta ja kulttuuritapahtumia varten sekä osallistumislupa, jonka haltija voi osallistua yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan verkkopyydyksillä tapahtuvaan kalastukseen, millä pyritään mahdollistamaan Tenon vesistön saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuminen ja kalastukseen liittyvän tietotaidon siirto eteenpäin välttämättömän lohikantojen elvytysjakson ajan. Kalastusmatkailun osalta kalastussääntöön on lisätty matkailijoille tarkoitettu lupa muiden kalalajien kuin lohen kalastukseen sekä tähän liittyen määritetty myös erityisiä kalastuspaikkoja meritaimenen kalastukseen, joiden avulla on mahdollista jatkaa matkailijoiden kalastuskautta.

Tenojoen kalastussopimuksen olennaisena osana oleva kalastussääntö sisältää määräyksiä muun muassa kalastusluvista ja lupakiintiöistä, sallituista pyydyksistä, kalastusajoista, rauhoituspäivistä, kalastuskieltoalueista, pyyntivälineiden teknisistä ominaisuuksista sekä lohenkalastuksen järjestämisestä mukaan lukien ennalta sovitut toimenpiteet kalastuksen järjestämisestä lohikantojen tilan muuttuessa.

Kalastussääntö tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen diplomaattiteitse kalastussäännön voimaantulolle valtiosäännön mukaan asetettujen vaatimusten täyttymisestä.

Esitykseen sisältyy lakiehdotus kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta an-

netun lain muuttamisesta. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kuin sopimus tulee voimaan. Tavoitteena on, että sopimus tulee voimaan viimeistään 1.5.2024, jolloin nykyisen kalastussäännön voimassaolo päättyy.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta.....	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	6
2.1 Tenon lohikantojen tilan seuranta.....	6
2.2 Lohenkalastuksen säätelyn perusta	8
2.3 Lohikantojen tilan ja lohisaaaliiden kehitys	8
2.4 Lohen pyyntitavat	10
2.5 Lohikantojen yleinen kehitys Koillis-Atlantilla.....	12
2.6 Muut kalalajit kuin lohi.....	13
2.7 Lohikannan uhkatekijöitä	14
3 Nykytilan arviointi.....	16
4 Kalastussäännön muuttamisen tavoitteet	18
5 Keskeiset ehdotukset.....	18
6 Esityksen vaikutukset	19
6.1 Ympäristövaikutukset	19
6.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset	20
6.3 Taloudelliset vaikutukset	23
6.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	23
7 Lausuntopalaute	24
8 Sopimuksen määräykset ja niiden suhde Suomen lainsäädäntöön	26
9 Säännöskohtaiset perustelut.....	26
9.1 Kalastussääntö	26
9.2 Laki kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta	46
10 Voimaantulo	51
11 Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumus	51
12 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys	51
12.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus.....	51
12.2 Käsittelyjärjestys.....	53
LAKIEHDOTUS	62
Laki 62 kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta.....	62
SOPIMUSTEKSTI	68
VALITSE KOHDE.....	69
VALITSE KOHDE.....	69
Laki 69 [Kopioi säädöksen nimi tähän].....	69

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Kalastusta Tenojoen vesistössä säädellään kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa 30 päivänä syyskuuta 2016 tehdyllä kalastussopimuksella (SopS 41 ja 42/2017, jäljempänä *kalastussopimus*) ja sen osana olevalla Tenojoen vesistön kalastussäännöllä (jäljempänä *kalastussääntö*). Kalastussopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatettiin voimaan lailla kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta (176/2017, jäljempänä *voimaansaattamislaki*).

Kalastussopimuksen liitteenä oleva Tenojoen vesistön kalastussääntö sisältää käytännön määräykset kalastuksen järjestämisestä rajajokialueella. Siinä määritellään muun muassa kalastajaryhmät ja niiden kalastusoikeuksien käyttö, matkailukalastuslupien määrä alueittain ja viikoittain, kalastusajat, velvollisuus saalisilmoitusten antamiseen sekä toimenpiteet poikkeustilanteissa. Lisäksi se sisältää teknisiä määräyksiä kalastuksesta.

Kalastussääntöä koskevat yleiset määräykset sisältyvät kalastussopimuksen 5 artiklaan. Artiklan 2 kohdassa määrätään kalastussäännön voimaantulosta, voimassaoloajasta, voimassaolon päättymisestä sekä muuttamista koskevan pyynnön määräajasta. Kalastussääntö on määräaikainen. Kalastussääntö on voimassa viisi vuotta sopimuksen voimaantulosta. Kalastussäännön voimassaolo jatkuu siitä eteenpäin aina seitsemän vuotta kerrallaan, paitsi jos toinen osapuolista aiemmin esittää sen muuttamista. Norja esitti neuvottelupyynnön kalastussäännön muuttamisesta syksyllä 2019. Kalastussäännön muuttamista koskeva pyyntö on esitettävä vähintään kaksi vuotta ennen kalastussäännön voimassaolon päättymistä. Norja esitti kalastussopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisen neuvottelupyynnön 8.11.2019 kalastussäännön muuttamisesta, jota Suomi ilmoitti kannattavansa 18.11.2019. Nykyinen kalastussääntö on voimassa 1.5.2024 saakka.

1.2 Valmistelu

Kalastussäännön valmistelu

Nykyisen kalastussäännön muuttamista koskevat Tenon kalastussääntöneuvottelut käynnistyivät vuoden 2020 kesällä Norjan aloitteesta. Neuvotteluja varten sekä Suomessa että Norjassa nimettiin neuvotteluvaltuuskunnat. Valtuuskuntien rakenne pyrittiin saamaan samankaltaiseksi molemmissa maissa. Valtioneuvosto asetti Suomen valtuuskunnan, johon nimitettiin puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsen maa- ja metsätalousministeriöstä, varsinainen jäsen oikeusministeriöstä ja hänelle varajäsen ulkoministeriöstä, jäsen ja varajäsen Lapin ELY-keskuksesta, kolme jäsentä ja varajäsentä Tenon kalatalousalueelta sekä Saamelaiskäräjiltä jäsen ja varajäsen. Lisäksi valtuuskuntaan nimitettiin pysyvä asiantuntijajäsen Saamelaismatkailu- ja yrittäjät ry:stä. Tenon kiinteistönomistajat ry:tä pyydettiin myös esittämään pysyvää asiantuntijajäsentä ja varajäsentä, mutta yhdistys ei esittänyt henkilöitä tätä varten.

Kalastussääntöä koskevien neuvottelujen käynnistyessä ja Suomen neuvotteluvaltuuskuntaa asettaessa yleiseksi tavoitteeksi asetettiin kalastussäännön muuttaminen siten, että Tenon sopimuksen ensisijainen tavoite lohikantojen tilan elpymisestä ei vaarannu. Neuvotteluissa pyrittiin siihen, että sääntöön tehtävillä muutoksilla ei heikennettäisi kalastajaryhmien asemaa. Etenkin

lasten ja muualla asuvien kalastusoikeuden omistajien osalta kalastamaan pääsymahdollisuuksia pyrittiin parantamaan sekä edistämään lohenkalastuskulttuuriin Tenojoessa liittyvien saamelaisien oikeuksien toteutumista Suomen lainsäädännön vaatimukset huomioon ottaen. Lisäksi tavoitteena on ollut muuttaa kalastussääntöä paremmin toimivaksi ja vähemmän hallinnon resursseja vaativaksi, jotta se sisältäisi tarpeelliset elementit kalastuksen säätelyyn tulevaisuudessa, kuten mahdollisuuden saaliskiintiöiden käyttöön. Kalastussopimuksen 6 artiklan mahdollistamia vuosittaisia tarkastuksia kalastussääntöön on tehty jo useana vuonna ja katsottiin, että kalastussääntöä muuttamalla on mahdollista vähentää vuosittaista neuvottelutarvetta Tenon kalastuksesta.

Kalastussääntöneuvottelut edistyivät aikataulussa, mutta vuonna 2021 Suomen ja Norjan valtuuskuntien väliset neuvottelut kuitenkin keskeytyivät. Keskeytymisen syynä olivat havainnot lohikantojen tilan heikentymisestä, minkä johdosta lohikantojen tilan katsottiin vaativan nopeita toimenpiteitä jo kalastuskaudelle 2021. Tästä syystä Norja katsoi, että edellytyksiä neuvottelujen jatkamiselle ei ollut ja valtuuskuntien välinen seuraava maaliskuulle 2021 sovittu neuvottelu peruttiin. Suomen ja Norjan välisen Tenojoen seuranta- ja tutkimusryhmän Tenojoen lohikantojen tilaa ja kehitystä koskevan raportin mukaan Tenon lohikannat ovat heikentyneet niin merkittävästi, ettei nykyisen kalastussäännön mukaisten säännösten katsottu olevan riittäviä lohen suojeluun. Havaittu muutos liittyi lohen heikentyneeseen selviytymiseen meriympäristössä, mistä syystä Tenon vesistöön palaavien lohien määrä on edelleen pienentynyt. Heikentymishetken ja sitä koskevan lisätiedon tarpeen vuoksi vuoden 2017 kalastussäännön voimassaoloa jatkettiin kahdella vuodella maiden välisellä sopimuksella, joka toteutettiin noottienvaihdolla. Suomen ja Norjan välisissä neuvotteluissa kalastussäännön voimassaolon pidentämisestä osapuolet totesivat yksimielisesti, että kalastussäännön voimassaoloa tulisi jatkaa, jotta ehdittäisiin saada lisätietoa lohikantojen tilan kehityksestä ja pystyttäisiin saavuttamaan kalastussääntöneuvotteluissa ratkaisut, jotka vastaisivat kalastussäännön muutostarvetta. Tenojoen seuranta- ja tutkimusryhmältä hankittiin lisätietoa lohikantojen tilasta ja niiden heikkenemisen vaikutuksista uuden kalastussäännön lähtökohtaan. Neuvotteluja jatkettiin loppuvuodesta 2021, jolloin lohikantojen elvyttämisen edellytykset nousivat keskeisimmäksi kysymykseksi uudessa kalastussäännössä.

Suomen ja Norjan valtuuskunnat pitivät 14 yhteistä neuvottelua. Maiden valtuuskuntien viimeinen neuvottelu käytiin 16.-17.3.2023 Helsingissä, jossa ei kuitenkaan päästy kalastussäännön kaikista yksityiskohdista yhteisymmärrykseen. Hyväksyttävä ratkaisu saavutettiin valtuuskuntien puheenjohtajiston kesken kesäkuussa 2023. Sopimusteksti parafoitiin 29 päivänä kesäkuuta 2023. Lausuntokierroksen ja kielentarkastuksen perusteella kalastussääntöön tehtiin muutoksia, joita käsitellään tarkemmin lausuntopalautetta koskevassa luvussa 7. Muutosten johdosta sopimusteksti parafoitiin uudestaan 20 päivänä joulukuuta 2023.

Kansallinen valmistelu

Kalastussääntöneuvotteluihin liittyvä kansallinen työskentely muodostui Suomen valtuuskunnan kokousten lisäksi maa- ja metsätalousministeriössä tehdystä valmistelutyöstä. Suomen valtuuskunta piti yhteensä 40 kokousta. Valtuuskunnan kokouksissa noudatettiin käytäntöä, jonka mukaan Suomen valtuuskunnan kokouksiin kutsuttiin paikalle valtuuskunnan jäsenet sekä heidän varajäsenensä ja valtuuskunnan pysyvät asiantuntijat.

Neuvotteluja varten maa- ja metsätalousministeriö keräsi ehdotuksia kalastussäännön muuttamistarpeesta lausuntopyynnöllä 7.2.-2.3.2020 välisenä aikana. Vaikutusten arviointia varten laadittiin Tenojoen kalastussopimuksen toimivuuden arviointiselvitys, jonka tavoitteena oli

mahdollistaa eri sidosryhmien omien käsitysten esiin tuleminen ja yhteisen tilannekuvan luominen.

Saamelaiskäräjien kanssa on käyty useassa otteessa saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja Tenon kalastussäännön uudistamiseen liittyen, vuonna 2022 ajankohtina 4.12. ja 17.8. sekä viimeisimmät neuvottelut ovat olleet 7.2, 2.3, 21.3, 31.3, 12.5, 12.6, 14.6, 22.6 ja 1.12.2023.

2 Nykytila ja sen arviointi

Tenojoki on yksi maailman tärkeimmistä Pohjois-Atlantin merilohen (*Salmo salar*) lohijoista. Suomen ja Norjan välisiä rajajokia ovat Tenojoen lisäksi sen jatkeena olevat Inarijoki ja Kietsimäjoki. Jokien yhteispituus on noin 330 kilometriä, tästä noin 270 kilometriä rajaosuutta. Lohi voi vaeltaa Tenojoen vesistössä noin 1 200 kilometrin matkalla.

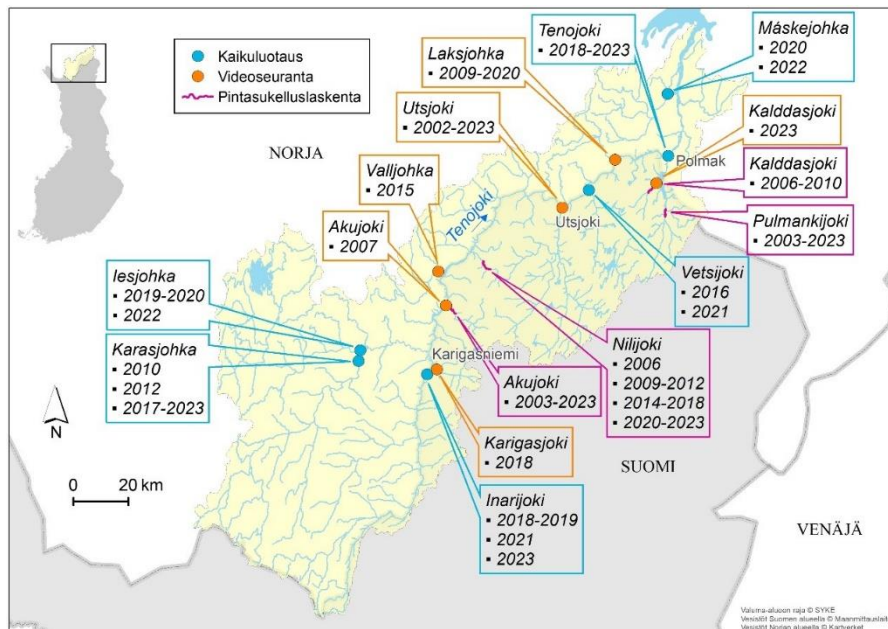
Tenojoen vesistöalueesta noin kaksi kolmasosaa on Norjan puolella. Suomen puolella Tenojoen vesistöalue sijaitsee Inarin ja Utsjoen kunnissa, saamelaisten kotiseutualueella. Alajuoksultaan Tenojoki on noin 60 kilometrin matkalta kokonaan Norjan puolella, jossa se laskee Tenovuonon kautta Jäämereen.

Tenon lohienkalastusta on säädelty koko Tenon kalastussopimusten olemassaolon ajan. Johtuen Tenojoen sijainnista maiden välisellä rajalla sekä joen alajuoksun kuulumisesta Norjalle on yhteistyö kalastuksen säätelyssä ollut välttämätöntä ja sen on katsottu olleen Suomen etu, sillä Suomi on Tenojoen kalastuksessa paljon riippuvainen Norjasta. Ensimmäinen kalastussääntö annettiin jo vuonna 1873 ”Keisarillisena Suomen senaatin päätöksen suomalaisesta säännöstä kalanpyyntiä varten Tenolla”. Sopimus sisälsi määräyksiä vuosi- ja viikkorauhoituksista, kielletyistä pyydyksistä, pyydysten silmäkoosta, lohien alamitasta, kalastamisesta kalaväylässä, patokalastuksen rajoittamisesta sekä ns. onkiluvista. Sen jälkeen sopimuksia on tehty vuosina 1920, 1938, 1953, 1960 ja 1972 (jota muutettiin vuosina 1979 ja 1982), 1989 ja 2016. Kalastussääntöihin on tehty lisäksi useita muita rajoituksia lohikantojen kestävän käytön mahdollistamiseksi. Muutokset ovat osoittautuneet aina vähitellen riittämättömiksi.

2.1 Tenon lohikantojen tilan seuranta

Tenojoen lohikantojen tilaa on seurattu säännöllisesti 1970-luvun alusta saakka. Seuranta on hyvin kattavaa ja monipuolista ja seurannasta saatava tilannekuva lohikannoista on yksityiskohdainen ja monipuolisempi kuin useimmilla muilla maailman lohijoilla. Lohien nousumäärien seuranta painottuu nykyisin kaikuluotaus-, video- ja sukelluslaskenta-aineistoihin, joita on kerätty eri puolilta Tenon lohien nousualueita. Pisin aikasarja on Utsjoelta, missä videoseurantaa on tehty vuodesta 2002 lähtien. Tenon pääuoman kaikuluotausseuranta aloitettiin vuonna 2018 ja aineistoa on nyt kerätty kuuden vuoden ajan (kuva 1). Lisäksi vuosittaiseen perusseurantaan

on kuulunut saaliiden tilastointi, ikä ja genetiikkamäärittelyyn käytettävien saalisnäytteiden keruu eri pyydysten saaliista sekä sähkökalastamalla tehtäviä poikastutkimuksia.

Kuva 1. Vuosien 2002–2023 tärkeimmät aikuisten lohien laskentapaikat ja –menetelmät Tenojoen vesistössä.)

Tenon lohikantojen geneettistä rakennetta on selvitetty 2000-luvulla (Turun yliopiston ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tutkimushankkeet). Nykyiset geneettiset tutkimusmenetelmät ovat mahdollistaneet lohikantojen genetiikan selvittämisen taannehtivasti aiemmin kerätyistä suomunäytteistä. Tutkimus on ollut kansainvälisesti merkittävää ja sen avulla on saatu selvitettyä, että Utsjoen yläosan suurikokoisten lohien populaatio on hävinnyt 1970-luvun jälkeen, mahdollisesti voimakkaan kalastuksen seurauksena. Eri jokien lohikantojen geneettisiä osuuksia Norjan pohjoisrannikon ja Venäjän rannikon lohenkalastuksessa on myös selvitetty (mm. KOLARCTIC Salmon -hanke). Tutkimustulosten perusteella on voitu arvioida Tenon lohikantojen osuus Norjan rannikon lohisaaliista.

Kun geneettistä tietoa on yhdistetty seurannassa kerättyihin saalisnäytteisiin ja tietoon pyynnin ajankohdasta, on käynyt ilmi, että eri lohikannat nousevat kutuvaellukselle Tenon pääuomaan vuodesta toiseen samalla rytmillä. Myös erikokoisten lohien kutuvaelluksen ajankohdissa on samalla tavoin toistuva rytmi. Suurikokoiset, useamman vuoden merivaelluksella viettäneet lohet nousevat jokeen aikaisin, samoin jo toisella merivaelluksella olleet uudelleenkutijat. Vain yhden vuoden merivaelluksen tehneet kalat (tiddi) palaavat jokeen viimeisenä. Havainnot ovat merkittäviä, koska niiden avulla voidaan selittää syitä tiettyjen lohikantojen heikentyneelle tilalle ja toisaalta ne tarjoavat mahdollisuuksia pyyntirajoitusten tehokkaaseen kohdentamiseen. Tutkimustietoa yhdistämällä on ollut mahdollista arvioida Tenon lohikantoihin kohdistuvan kalastuksen voimakkuutta ja myös peräkkäisillä alueilla tapahtuvan kalastuksen kokonaisvaikutusta lohikantojen tilaan.

Maa- ja metsätalousministeriö ja Norjan Ilmasto- ja ympäristöministeriö perustivat joulukuussa 2017 allekirjoitetulla yhteisymmärryspöytäkirjalla seurantayhteistyötä varten pysyvän Tenon lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän. Ryhmän keskeisimpänä tehtävänä on raportoida vuosittain Tenon lohikantojen tilasta ja niiden kehityssuunnista. Ryhmä myös antaa ministeriöille tieteellisiä neuvoja niiden esittämien kysymysten pohjalta, esimerkiksi lohikantojen elvyttämistoimenpiteiden osalta. Samoin tehtävänä on arvioida toteutettua lohikantojen hoitoa ja seurantaa NASCO:n suuntaviivojen perusteella, arvioida seurannan kehittämistarpeita sekä liittää paikallista ja perinteistä tietoa ryhmän arviointeihin. Ryhmä julkaisee vuosittain arvion Tenon lohikantojen tilasta, missä on tarkasteltu lohikantojen tilan kehitystä sivujokikohtaisesti ja arvioitu niihin kohdistuvaa kalastusta.

2.2 Lohenkalastuksen säätelyn perusta

Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) neuvonannon mukaan Koillis-Atlantin lohikantojen kalastusta tulisi säädellä joki- ja kantakohtaisiin suojelurajoihin (esim. kutukantatavoitteet) perustuen. Suojelurajat ovat käytössä Islantia ja Venäjää lukuun ottamatta maissa, joilla on merkittäviä Pohjois-Atlanttiin laskevia lohijokia.

Suojelurajaan liittyvät hoitotavoitteet olisi asetettava siten, että niiden avulla voidaan varmistaa, että kannat pysyvät suojelurajojensa yläpuolella. Hoitotavoitteessa määritetään lohikannalle vähimmäistaso, jolla turvataan kannan elinkelpoisuus pitkällä aikavälillä. NASCO:n määrittelemä hoitotavoite on taas kannan taso, johon kalastuksenhoidossa on pyrittävä, jotta kannat erittäin todennäköisesti pysyvät suojelurajan ylittävällä tasolla (ks. kutukantatavoite).

Tenon lohikannoille hoitotavoite on määritelty 75 %:n todennäköisyydeksi sille, että kanta on saavuttanut kutukantatavoitteensa neljän viimeisen vuoden aikana (Falkegård ym. 2014). Hoitotavoitteissa käytetään yleensä useamman vuoden tarkastelujaksoa, jotta olosuhteiden vuosittaisen vaihtelun vaikutusta saadaan vähennettyä.

Kutukantatavoite perustuu ajatukselle, että lohikannan poikastuotannon määrä riippuu kutukalojen määrästä ja että jokaisella joella on oma poikastuotantopotentiaali eli rekryyttien enimmäismäärä, jonka se voi parhaimmillaan tuottaa. Tenojoella käytetty kutukantatavoite vastaa NASCO:n suojelurajaa.

NASCO:n jäsenenä Euroopan unioni edellyttää, että myös lohenkalastusta säädellään siten, että säätelyn tavoitteet ovat yhteensopivia Euroopan unionin yhteisen kalastuspolitiikan tavoitteiden kanssa. Kutukantatavoitteet ja niiden mukaisten hoitotavoitteiden määrittäminen on kytketty NASCO:n suositusten kautta myös EU:n yhteiseen kalastuspolitiikkaan (YKP). Yhteisen kalastuspolitiikan tavoitteena on kalastuksen ja vesiviljelyn ekologinen kestävyys pitkällä aikavälillä sekä taloudellisten, sosiaalisten ja työllisyshyötyjen aikaansaaminen ja elintarvikkeiden saatavuuden edistäminen. Tavoitteena on lisäksi elvyttää ja ylläpitää kalakantoja kestävää enimmäistuottoa (MSY, Maximum Sustainable Yield) ylittävälle tasolle. Lisäksi yhteisessä kalastuspolitiikassa sovelletaan ennalta varautuvaa lähestymistapaa ja ekosysteemilähestymistapaa.

2.3 Lohikantojen tilan ja lohisaaliiden kehitys

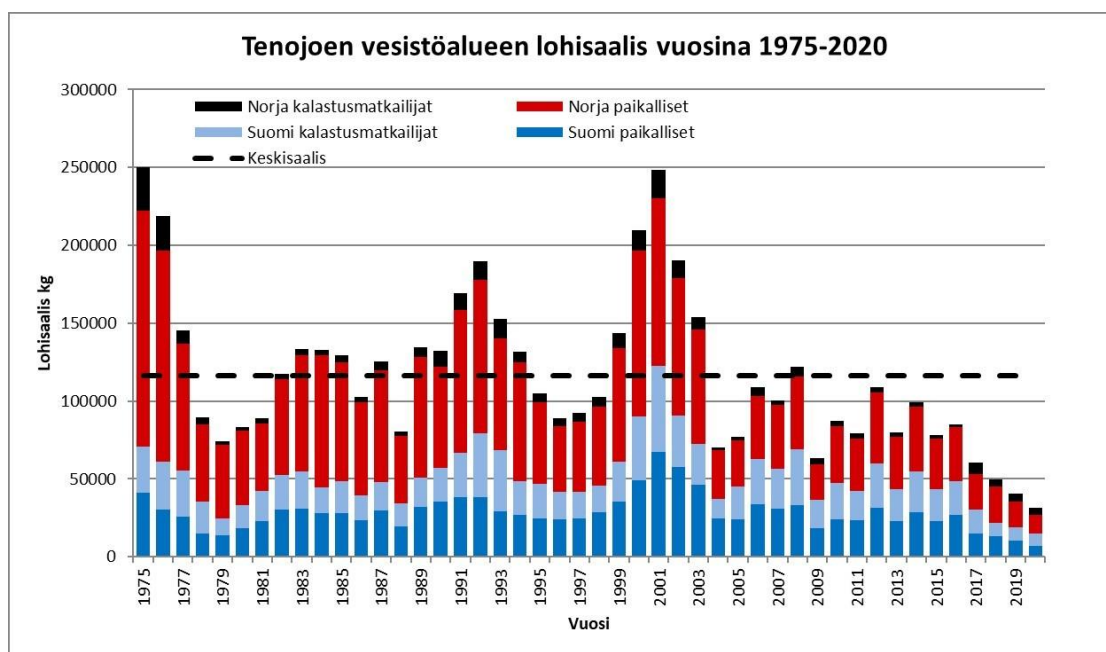
Kutukantatavoitteista johdettujen hoitotavoitteiden täyttymistä Tenon vesistön alueella on voitu seurata vuodesta 2015 lähtien. Osa Tenojoen lohikannoista on ollut hyvässä tilassa, mutta suuri osa vesistön lohipopulaatioista on kärsinyt ylikalastuksesta jo ennen viime vuosien yleistä nousulohien määrän pienenemistä. Tenon vesistön sivujoet ja niiden lohipopulaatiot ovat hyvin eri kokoisia. Tenon pääuoma sekä kolme suurta latvahaaraa, Karasjoki, Jiesjoki sekä Inarinjoki

tuottavat koko vesistön lohentuotantopotentiaalista noin 80 %. Karas- ja Jiesjoella kyse on suurikokoisista, usean vuoden merivaelluksen tekevästä emokaloista, jotka palaavat Tenojokeen kalastuskauden alkuvaiheessa. Tenon pääuoman ja Inarinjoen lohien kokojakauma on pienempi ja nousuajankohta myöhäisempi.

Useiden Tenon vesistön lohikantojen heikko tila tuli esille jo ensimmäisissä hoitotavoitteiden täyttymistä koskevissa arvioinneissa. Tilanne edellytti tuolloin kalastusrajoitusten tiukentamista uudistetun kalastussopimuksen kautta vuonna 2017. Lohikantojen elpymiseen tähtäävät rajoitustoimet kohdistettiin tutkimustiedon perusteella kalastuskauden alkuun, jotta oli mahdollista säästää lisääntymisen kannalta tärkeitä aikaisin jokeen vaeltavia useamman merivuoden emokaloja sekä myös lisääntymisen kannalta tärkeitä uudelleen kutemaan nousseita yksilöitä. Rajoituksia oli tästä syystä kohdistettava laajasti myös alkukesän perinnepyyntiin. Samanlaista vaikutusta ei olisi ollut mahdollista saavuttaa esimerkiksi lopettamalla matkailukalastus kokonaan, koska matkailun painopiste oli myöhemmin kesällä, jolloin pyynnin kohteena ovat suuremmassa määrin pienet yhden merivuoden ikäiset lohet. Vastaavasti lohikantojen suunniteltua elvytysaikaa pidennettiin huomattavan pitkäksi (10–15 vuotta), jotta vaikutusta Tenon saamelaiseen kalastuskulttuuriin voitiin lieventää. Toimenpiteet vaikuttivat ennakoidulla tavalla ja vuoden 2017 kalastussäännöllä saatiin aikaan tavoiteltu lohien kalastuskuolevuuden lasku.

Vuonna 2017 uudistetun kalastussopimuksen jälkeen mereltä jokeen palaavien lohien määrä on kuitenkin viime vuosina edelleen pienentynyt, mikä johtuu suurelta osalta luonnollisen kuolleisuuden kasvusta lohien merivaelluksen aikana. Lohikantojen nopea heikkeneminen vuodesta 2019 lähtien johti vuosien 2021–2023 lohienkalastuskieltoon Tenojoen vesistössä ja läheisillä merialueilla. Muutos näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohien eloonjääntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympäristöön. Lisäksi heikon emokannan seurauksena syntyvään harvaan poikaskantaan kohdistuu jokivaiheessa normaalitilanteeseen verrattuna suhteellisesti voimakkaampi saalistus petojen taholta sekä muiden lajien kilpailua. Heikentynyt merieloonjäänti viime vuosina näkyy myös seurannassa, missä on voitu verrata Utsjoesta merivaellukselle lähteneiden vaelluspoikasten (smolttien) määrää palaavien yhden merivuoden lohien määrään. Sen sijaan joen tuottamien smolttien määrässä ei ole havaittu laskevaa suuntausta, mikä myös viittaa siihen, että ongelmat liittyvät merivaellukseen.

Vastaava tilanteen heikkeneminen käy ilmi myös lohisaaliiden seurannassa. Vuosina 1972–2013 vesistön vuotuiset lohisaaliit ovat vaihdelleet 63–250 tonnin välillä olleen keskimäärin 130 tonnia. Koko Tenojoen vesistössä pyydettyjen lohien kokonaismäärä vaihteli vielä tuolloin yleensä 30 000 ja 50 000 kappaleen välillä. Huippuvuosina saalis on ollut yli 60 000 kalaa ja niukimpina vuosina noin 15 000 kalaa. Pääosa lohisaaliista on aina kalastettu Tenon pääuomasta. Sivujoista saatavan saaliin määrä on ollut noin viidennes kokonaissaaliista tai sen alle. Lohisaaliiden taso laski 2000-luvun alun jälkeen alle 100 tonniin ja Tenon vesistön lohisaaliista on kadonnut selvä jaksottaisuus, missä saalishuippu oli toistunut 8–9 vuoden välein. Vuoden 2016 jälkeen saaliskehitys on ollut voimakkaasti laskeva ja vuoden 2020 kokonaissaalis oli enää 31,6 tonnia, minkä jälkeen lohienkalastus on jouduttu kieltämään (kuva 2).

Kuva 2. Tenon lohisaaliit (kg) vuosina 1975-2020. Lohenkalastus ei ole ollut sallittua vuosina 2021-2023.

Suomessa ja Norjassa saalista kertyy eri pyyntimuodoilla toisistaan poikkeavasti. Norjassa perinteisten verkkopyydysten käyttö on runsaampaa. Vuoden 2017 jälkeen koko Tenojoen vesistöalueen lohisaaliista saatiin verkkopyyntitavoilla Norjassa (52 %) ja Suomessa (44 %). Vastaavasti vapapyyntillä Norjassa saatiin (38 %) ja Suomessa (56 %) saaliista. (lähde, Tenon lohikantojen tila 2020 –raportti).

2.4 Lohen pyyntitavat

Tenojoen vesistöalueen yksi erityispiirre on lohienkalastuksen monipuolisuus. Lähes kaikista maailman muista lohijoista poiketen Tenolla on Näätämöjoen tavoin sallittu seisovien pyydysten käyttö, koska ne ovat olennainen osa saamelaisista pyyntikulttuuria. Kalastustapoina tärkeitä ovat edelleen perinteiset pyyntimuodot, kuten pato, lohiverkko ja ajoverkko eli kulkutusverkko. Pyyntitavat ovat vanhoja, mutta ne ovat kehittyneet ajan myötä. Myös viehekalastuksella on pitkät perinteet joella. Monipuolinen pyyntikulttuuri, materiaalien ja välineiden kehittyminen sekä eri pyydysten käytön ajoittuminen eri osiin kalastuskautta ovat osaltaan lisänneet lohienpyynnin tehokkuutta. Kehitys on lisännyt todennäköisyyttä, että jokin pyyntitapa on tehokas,

vaikka vuosittaiset olosuhteet vaihtelisivat verrattuna vain yksittäisen pyyntitavan käyttöön joella.

Kulutus eli ajoverkkokalastus on alkukesän lohenpyyntitapa, jota harrastetaan kahden kalastajan yhteispyyntinä, yhdestä veneestä. Toinen kalastaja soutaa venettä ja toinen kalastaja syöttää verkon veteen, ohjaa sen kulkua ja nostaa verkon saaliineen veneeseen. Kulutus vaatii mm. joen pohjarakenteen ja virtauksen aktiivista tarkkailua sekä itse kalastustekniikan osaamista. Kulutusta saa harjoittaa Tenojoen kalastussäännön mukaan enimmillään 500 metrin pituisella matkalla ja vain oman valtakunnan alueella, mikä tekee siitä haasteellista, koska valtioiden raja kulkee joen syväväylässä eikä maantieteellisessä keskiväylässä.

Lohen patokalastuksessa patorakenteet ovat muuttuneet perinteisistä materiaaleista helpommin asennettaviksi. Puiset kolmijalat, patopukit ja seipäät ovat paikoitellen vaihtuneet teräksisiksi vaajoiksi ja verkkomateriaalit ovat vaihtuneet luonnonmateriaaleista (hamppu) nykyisiksi keinokuitumateriaaleiksi, mikäli pohjan laatu mahdollistaa uudet ratkaisut. Niissä pyyntipaikoissa, joissa pohjakivikko vaatii puiset rakenteet, käytetään edelleen koivuisia patopyydyksiä. Perinteisten patojen rakentaminen on vaativaa ja niiden käyttö on vähentynyt tästä syystä jo pitkän aikaa. Vuoden 1989 kalastussäännöstä lähtien pyydysmateriaalien kehitys on otettu huomioon ja tarkennettu säännöksissä useita padon rakenteita ja patopyyntiä koskevia yksityiskohtia. Patokalastus on sallittu vain sitä varten alkuperäisille Tenon laakson taloille osoitetuissa erityisperusteisissa patopaikoissa, joiden sijainti on määritetty Maanmittauslaitoksen tekemissä kiinteistömäärittämis-toimituksissa. Yhdellä talolla voi olla useita laillistettuja patopaikkoja: alkukesän, keskikesän ja loppukesän patopaikat. Samoihin patopaikkoihin voi olla myös usealla nykyisellä kiinteistöllä yhteiskalastusoikeus.

Lohiverkkopyynti on rinnastettu pyyntitapana patokalastukseen, mutta se on paljon yksinkertaisempaa toteuttaa. Lohiverkkopyyntiin oikeutettujen kalastajien ja tilojen määrä on Tenojokivarren osakaskuntien määräysvallassa ja kalastuksen säätely perustuu pyydysyksiköintiin. Lohiverkon sallittua rakennetta on tarkennettu vuonna 1989 patokalastuksen tavoin Tenojoen kalastussäännössä, koska alkujaan erilaiset pyydykset, padot ja seisovat lohiverkot olivat alkaneet muistuttaa toisiaan ja kalastajat ilmoittivat saalista ”keppiverkoista”, jotka olivat mahdollisesti teräsvaajoin varustettuja lohipatoja. Tästä syystä kalastussäännössä on määrätty, että lohiverkon saa kiinnittää tolilla vain molemmista päistään ja verkon on oltava suora, eikä kahta verkkoa saa kytkä yhteen tai asentaa koukun muotoon.

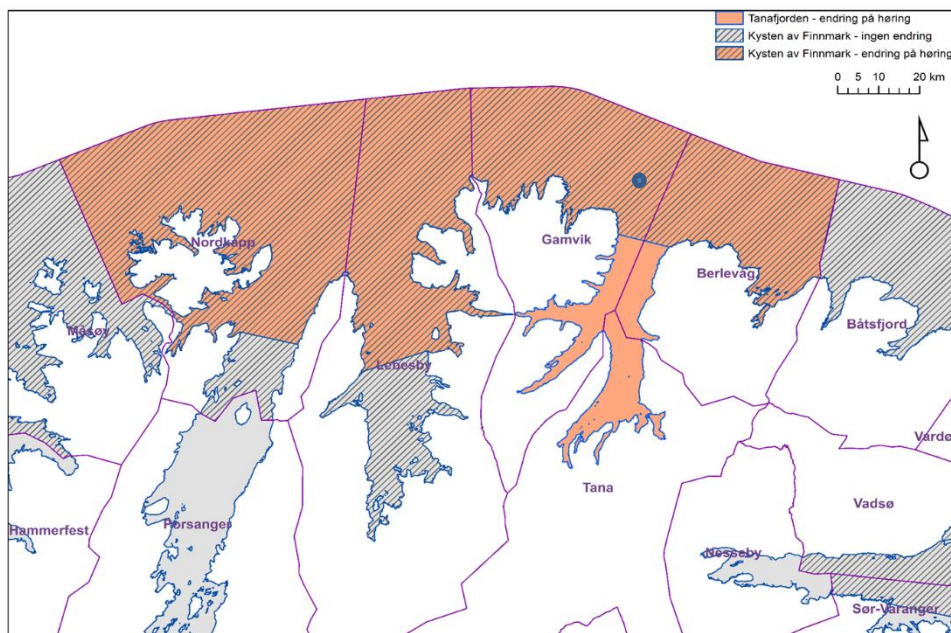
Lohipato, lohiverkko ja kulutusverkko ovat vanhoja pyyntitapoja, mutta niiden materiaaleja ja rakennetta on muutettu nykyaikaisiksi ajan kuluessa. Tästä syystä Tenon kalastussääntöön on otettu yksityiskohtaisia määräyksiä pyydysten rakenteesta, jotta niiden pyyntiteho ei kasvaisi ennakoimattomasti. Esimerkiksi havasmaterialit sekä verkkojen ja ohjausaitojen ylä- ja alapaulassa käytettävät materiaalit ovat muuttuneet helpommin käsiteltäviksi, kestävämmiksi ja paremmin lohta pyytäviksi.

Ajan kuluessa verkkopyydysten käyttäjämäärät ovat pienentyneet ja lohiverkon suosio on kasvanut paljon työtä vaativaan lohipatoon nähden. Muutokset verkkopyydysten saalisosuuksissa ovat olleet maltillisia verrattuna niitä käyttävien kalastajien määrän laskuun. Vuoden 2017 kalastussääntö kasvatti paikalliskalastusluvalla (yleinen paikkakuntalaislupa ja paikkakuntalaisen vapakalastuslupa) kalastaneiden vapakalastajien saalisosuutta verkkopyydyksiin ja matkailijaluvulla tapahtuvaan vapakalastukseen verrattuna.

2.5 Lohikantojen yleinen kehitys Koillis-Atlantilla

Vuonna 2022 Koillis-Atlantin lohisaalis oli 568 tonnia, mistä 90 % pyydettiin alueen pohjoisosasta, johon lasketaan Suomen, Norjan, Venäjän, Ruotsin ja Koillis-Islannin saaliit. Runsas kaksi kolmannesta tästä saaliista pyydettiin joista ja vajaa kolmannes rannikolta. Koillis-Atlantin merisaaliit ovat vähentyneet voimakkaasti 1980-luvulta. Tämä on seurausta sekä kalastuksen säätelytoimista (mm. avomerikalastuksen kieltö sekä lukuisat kiellot ja rajoitukset eri maiden rannikkokalastukseen) että lohikantojen tilan heikkenemisestä.

Norjassa lohta kalastetaan edelleen maan rannikon pohjoisosassa. Koko Norjan mittakaavassa merikalastajien määrä on vähentynyt 956 kalastajasta vuonna 2020 alle puoleen, 351 kalastajaan vuonna 2022, koska kiilanuotan käyttö kiellettiin Finnmarkin läänin eteläpuolella joitakin Tromssan ja Rogalandin vuonoja lukuun ottamatta. Rannikkokalastus on ollut laajinta pohjoisimman Tromssan ja Finnmarkin läänin itäosassa Finnmarkissa, ja saaliiksi saadaan myös Tenon lohta. Kalastus on aiemmin ollut sallittua kiilanuotalla ja koukkuverkolla, joista koukkuverkko on ollut suosittu pyydys, koska sitä on ollut helpompi käyttää. Kiilanuotalla sallittu kalastusaika on puolestaan ollut pidempi. Norja kielsi koukkuverkon käytön vuonna 2022, mutta muutos ei kuitenkaan pienentänyt rannikolta saatavaa Tenon lohien saalismäärää. Tenon lohikantojen heikon tilan vuoksi Norja on asettanut kansallisilla päätöksillä laajan kalastuskieltoalueen Tenovuonoon sekä sen pohjoispuolelle neljän kunnan alueelle (kuva 3).

Kuva 3. Tenon lohikantojen elvyttämiseksi Norjan rannikkokalastukselle asetettu rauhoitusalue vuosina 2021-2023. Tenojoki laskee Tenovuonoon karttaan merkityn sinisen pisteen kohdalla.

ICES on esittänyt NASCO:a varten laaditussa vuosiraportissaan yleiskuvan Koillis-Atlantin lohikantojen tilasta ja lohien määrästä ennen kalastuksen alkua (PFA). Tarkastelua varten lohet on jaettu yhden vuoden merivaelluksen tekeviin lohiin sekä useamman merivuoden vaelluksen tekeviin lohiin. Kummassakin ikäryhmässä on nähtävissä laskeva suuntaus, joka on voimakkaampi yhden merivuoden lohien kohdalla. ICESin arviossa kummankin ikäryhmän tila on ollut

havaintohistorian heikoin vuonna 2021. Maittain tarkasteltuna mereltä palaavien lohien määrän laskeva suuntaus on näkyvässä, mutta Norja on silti pystynyt lisäämään kutuaikaan saakka selviävien emokalojen määrää lohijoissaan kalastuksen säätelyä tiukentamalla.

2.6 Muut kalalajit kuin lohi

Tenon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman mukaan Tenojoen vesistössä tavataan 14 alkuperäistä kalalajia ja alueelle levinneitä tai istutettuja muutamia muita kalalajeja. Alueella tavattavat kalalajit ovat Atlantin lohi, taimen, harjus, nieriä eli rautu, siika, mutu, kolmipiikki, kymmenpiikki, hauki, ahven, made, ankerias, kampela, idännahkiainen, kivisimppu, kyttyrälohi, koiralohi ja harmaanieriä.

Lohen lisäksi Tenojoella on saatu saaliina eniten taimenta, siikaa ja harjusta sekä myös haukea ja madetta. Kalakantojen seuranta on keskittynyt loheen ja taimeneen, eikä muiden lajien saaliista ole saatavilla yhtä tarkkaa tietoa.

Tenojoelta saaliiksi saatujen taimenten koko on kasvanut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana niin verkko- kuin vapakalastuksessa. Vielä 1980-luvulla saalistaimenet painoivat keskimäärin selvästi alle yhden kilon, mutta keskipaino on nykyisin noin 1,7 kg.

Tenon taimenkantojen biologisessa rakenteessa on tapahtunut selviä pitkäaikaismuutoksia. Saaliissa 1980–1990-luvuilla varsin yleisesti esiintyneet pienet, yhden merikasvukauden taimenet ovat lähes kadonneet ja useamman kasvukauden isommat yksilöt ovat lisääntyneet. Samaan aikaan vähintään kertaalleen kutuneiden taimenten osuus on voimakkaasti kasvanut. Taimenen elinkierto ei ole niin suoraviivainen kuten lohella. Meritaimenen kutuvaellus kestää yleensä kaksi vuotta, mikä tekee lajista lohta haavoittuvamman kalastukselle. Meritaimen viettää yleensä 2–3 kesää Tenojokisuulla Tenovuonossa ennen kutua. Kunkin kesän välissä se talvehtii Tenojoen alajuoksulla.

Taimenet vaikuttavat niihin kohdistuneen kalastuspaineen pienennyttyä kasvavan suuremmiksi ja ne selviytyvät kutemaan aiempaa useampaan kertaan. Tenon vuosittaiset taimensaaliit ovat säilyneet vakaalla tasolla, vaikka kalastusta on voimakkaasti leikattu. Viimeisen kymmenen vuoden vuotuinen keskisaalis on ollut 3 300 kg.

Inarijoki on Tenon tärkeimpiä taimenen lisääntymisalueita. Taimen lisääntyy sen pienissä sivujoissa ja -puroissa, myös sellaisissa, joissa lohi ei lisääntynyt lainkaan. Taimenkannat ovat vahvistuneet, kun Tenon kalastusta lohikantojen suojelemiseksi on rajoitettu aivan viime vuosina huomattavasti aiempaa enemmän. Taimenen kalastusmahdollisuuksia on laajennettu uudessa kalastussäännössä. Lisäksi Norja sallii taimenen kalastuksen lohien päänousuajan jälkeen Tenojoen suulla. Taimenen kalastuksen laajentamisen vaikutuksia taimenkantojen tilaan on seurattava tarkasti.

Muiden lajien esiintymistä Tenojoessa on luonnehdittu seuraavasti Tenon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa.

Teno-Inari-Kietsimäjoki ovat lähes kokonaan luontaisen, paikoin hyväkasvuisen siian esiintymisalueita. Siikaa pidetään alueella tärkeimpänä talouskalana lohien jälkeen. Myös harjusta tavataan yleisesti koko Tenon rajajokiosuudella. Tenojoessa ja sen jokilaajentumissa merirautua tavataan hyvin harvinaisena. Merirautu nousee jokeen yleensä syksyllä kalastuskauden loputtua.

Hauki on yleinen useissa tunturijärvissä aina paljakka-alueelle asti. Hauki on runsastunut useissa vesistöissä aina Tenojokea myöten. Hauen on myös havaittu levinneen vesiin, joissa sitä ei aikaisemmin ole ollut. Ahventa tavataan etupäässä Vetsi- ja Pulmankijoen latvavesissä ja harvakseltaan myös jokivesistöissä. Inari- ja Kietsimäjoen jokijärvissä ahvenella on runsaat ja vahvat kannat. Ahven on hauen tapaan runsastunut useissa vesissä. Syynä runsastumiseen lienee ilmaston lämpeneminen, jonka ansiosta ahvenen elinolosuhteet paranevat ja ahven saa kilpailuetua muihin kalalajeihin verrattuna. Madetta esiintyy lähes koko alueella. Isot mateet eivät ole harvinaisia tunturirautujärvissä ja Tenojoessa.

Kolmipiikki (*Gasterosteus aculeatus*) on melko tavallinen kalalaji, jota tavataan Tenojoessa ja suuremmissa sivujoissa sekä joissain järvissä. Kymmenpiikkiä (*Pungitius pungitius*) esiintyy kolmipiikkiä vähäisempänä. Mutuja (*Phoxinus phoxinus*) tavataan kaikkialla Tenon vesistöissä kuitenkin epätasaisesti. Kampelaa tavataan säännöllisesti Tenojoessa Alakölkäälle asti.

Kivisimppu (*Cottus gobio*) on levinnyt ihmisten toiminnan seurauksena 1970-luvulla ensi Utsjoen Keneskoskeen ja sen jälkeen Tenojokeen. Laji on levinnyt edelleen ja sitä on havaittu myös Tenon sivuhaaroissa sekä Pulmankijärvessä. Kivisimppua ei tavata muualla Suomessa Jäämereen laskevilla vesillä. Vieraslajina kivisimppu kilpailee paikallisten lajien, esimerkiksi lohien poikasten kanssa elinympäristöstä ja ravinnosta.

2.7 Lohikannan uhkatekijöitä

Lohiloinen

Tenon lohienkalastuksen jatkuvuuden kannalta merkittävää on *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen torjumiseksi tehtävä työ. Tämä lohikalajien iholla elävä loinen on hyvin tavallinen Itämeren lohikannoissa, jotka ovat sopeutuneet loiseen. Sitä tavataan yleisenä mm. Tornion- ja Muonionjoessa. Sen sijaan Atlantin lohikannat eivät ole sopeutuneet loisen vaikutuksiin ja Atlantin lohijokiin levitessään loinen aiheuttaisi jokipoikasten kuoleman ja lohikannan häviämisen. Lohiloinen levisi 1970-luvulla yli 50 lohijokeen Norjassa. Mittavien torjuntatoimien jälkeen sitä tavataan edelleen kahdeksassa joessa Etelä- ja Keski-Norjassa. Loisen hävittäminen on kestänyt kymmeniä vuosia ja maksanut miljoonia euroja. Lähin lohiloisen esiintymä on Tuulomajoen vesistön alaosalla Venäjällä, minne se levisi 2010-luvun lopulla ilmeisesti kirjolohi-istutusten mukana.

Suomen elintarviketurvallisuusvirasto Evira (nykyinen Ruokavirasto) on tehnyt valmiussuunnittelua Teno- ja Näämönjoen osalta ja julkaissut siitä koskevan raportin ”[Teno- ja Näämönjokien suojeleminen Gyrodactylus salaris -loiselta](#)”. Raportissa todetaan, että valmiussuunnittelussa ei voida tähdätä Teno- tai Näämönjoen vapauttamiseen lohiloistartunnasta, jos tartunta sinne pääsisi, mistä syystä loisen leviämisen ehkäisymillä on suuri merkitys Teno- ja Näämönjoen lohikantojen suojelussa.

Pohjois-Atlantiin laskevien vesistöjen kalakantojen suojaamisesta *Gyrodactylus salaris* -loiselta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1376/2004). Asetuksessa säädetään syöttikalojen käytön, kalojen perkaamisen sekä kalastusvälineiden ja veneiden käytön rajoituksista. Kalastusvälineiden ja veneiden on oltava desinfioituja tai täysin kuivia. Loisen torjuntaa varten Lapin ELY-keskus on perustanut Inarin ja Utsjoen kuntiin desinfiointiasemaverkoston ja huolehtii lisäksi loisen torjuntatavoista ja leviämistä vaarasta tiedottamisesta mm. pääteiden varrelle asetetuilla infotauluilla.

Vesirutto

Kanadanvesirutto (*Elodea canadensis*) on väriltään tummanvihreä 30–200 cm pituiseksi kasvava rantojen uposkasvi, jota esiintyy Suomessa sisävesillä ja Itämeren rannoilla. Se viihtyy erityisesti järvissä, mutta kasvaa myös hitaasti virtaavissa joissa, isoissa ojissa sekä vähäsuolaisessa murtovedessä. Nimi ”rutto” viittaa kasvin sitkeyteen ja nopeaan leviämiseen, koska rehevissä järvissä se voi muodostaa massiivisia kasvustoja.

Kanadanvesirutto on säädetty kansallisesti haitalliseksi vieraslajiksi. Haitallista vieraslajia ei saa päästää ympäristöön eikä tuoda Suomeen EU:n ulkopuolelta eikä myöskään toisesta EU-maasta, pitää hallussa, kasvattaa, kuljettaa, saattaa markkinoille, välittää taikka myydä tai muuten luovuttaa. Kanadanvesiruton lisäksi Suomessa tavataan satunnaisesti kiehkuravesiruttoa (*Elodea nuttallii*), mikä on säädetty haitalliseksi vieraslajiksi koko EU:n alueella.

Kanadanvesirutto on kotoisin Pohjois-Amerikasta, ja se on levinnyt myös Eurooppaan jo 1800-luvulla. Vuonna 1884 kanadanvesirutto istutettiin Kaisaniemen kasvitieteelliseen puutarhaan, josta se alkoi nopeasti leviää Etelä-Suomessa. Suomessa laji on vakiintunut laajalti Etelä-Suomessa ja Keski-Suomen eteläosissa ja leviää aggressiivisesti Koillismaalla. Esiintymiä on löytynyt myös Pohjanmaan maakunnista, Kainuusta sekä Muoniosta ja Enontekiöltä. Norjassa lajin tunnetut esiintymät ovat maan eteläosassa, pohjoisin tunnettu esiintymä on Trondheimin läänissä.

Kyttyrälöhi

Kyttyrälohen (*Oncorhynchus gorbuscha*) suomenkielinen nimi tulee koiraan kutuasusta, johon kuuluu koukkuleuan lisäksi selkään kasvava iso kyttyrä. Kooltaan kyttyrälohet ovat tavallisesti 45–65 cm ja 1–3 kg. Meressä kalat ovat väritykseltään teräksenhoitoisia ja siniseen sävyttyviä selästä, hopeisia kyljestä. Vatsa on vaalea. Kutuaikaan joessa koiraiden selkä ja kylki tummuvat ja kylkien alaosaan kirjoittavat ruskeanvihertävät ja kirkkaanvalkoiset laikut.

Kyttyrälöhi on vaelluskala, jolla on kasvuvaihe meressä ja lisääntyminen tapahtuu joessa. Lohesta (*Salmo salar*) poiketen kaikki kyttyrälohet kuolevat kudun jälkeen. Kyttyrälöhiin kutuaika on heinä-syyskuussa ja lajin poikaset vaeltavat mereen ensimmäisenä kesänään noin 4–5 cm mittaisina. Kyttyrälohen elinkierto on aina kaksi vuotta ja lajilla esiintyy parittomina ja parillisina vuosina kutemaan nousevia kantoja.

Kyttyrälohen alkuperäinen levinneisyysalue on Tyynenmeren pohjoisosan molemmin puolin, Pohjois-Amerikassa ja Aasiassa. Laji on Tyynenmeren lohilajeista selvästi runsaslukuisin. Venäläiset istuttivat kyttyrälöhtiä 1900-luvun jälkipuoliskolla niin Itämereen kuin Pohjois-Atlantille Viananmeren ja Muurmannin rannikon alueelle. Istutuksilla saatiin kotiutettua vahvoja luonnossa lisääntyviä parittomien vuosien kantoja erityisesti Viananmereen laskeviin jokiin, joista laji on viime vuosina levinnyt länteen päin, myös Teno- ja Näätämöjokeen. Levinneisyysalueen räjähdysmäinen laajaneminen Pohjois-Atlantilla ja kyttyrälöhimäärien voimakas kasvu alkoi vuonna 2017. Kasvukäyrä kiihtyi uudestaan vuonna 2021. Esimerkiksi Tenojokeen arvioitiin ennen vuotta 2017 nousseen tavallisesti maksimissaan muutamia satoja kyttyrälöhiä vuodessa (parittomat vuodet), vuonna 2017 niitä arvioitiin nousseen noin 5 000 kpl ja vuonna 2023 ennakkotiedon mukaan noin 140 000 kpl. Venäjältä saatujen tietojen perusteella kyttyrälöhiin nousumäärät joissakin niemimaan joissa ovat jääneet huomattavan alhaisiksi vuonna 2023.

Vieraslajina esiintyvän kyttyrälohen haittavaikutuksia ei toistaiseksi varmuudella tunneta. Potentiaalisesti ne voivat vaikuttaa haitallisesti alkuperäisten vaelluskalalajiemme kantoihin (lohi, taimen) esimerkiksi kilpailun ja/tai kalatautien leviämisen kautta. Lisäksi jokeen kuolevat kyttyrälohet saattavat runsaana esiintyessään vaikuttaa jokien ravinnetaseisiin ja siten myös eliöyhteisön rakenteisiin. Kyttyrälohen vaikutuksista Barentsin alueen alkuperäiseen kalalajistoon ja

toisaalta lajin kantojen kasvun rajoittamismahdollisuuksista on vielä varsin niukasti tutkimustietoa. Tiedonpuute vaikeuttaa niin tilanearvioiden kuin kyttyrälohikantojen hallintaan tähtäävien toimintasuunnitelmien laatimista.

Kyttyrälohikantojen räjähdysmäinen kasvu on aiheuttanut suurta huolta lajin vaikutuksista alueen alkuperäiseen vesiluontoon, kalalajeihin ja kalastusolosuhteisiin. Erityisesti Pohjois-Norjan joilla on käynnistetty aktiivista poistopyyntiä, joissa kyttyrälohia pyritään poistamaan vesistöstä mahdollisimman paljon. Useimmiten paikallisella tasolla on organisoitu ja otettu käyttöön monenkirjavia poistomenetelmiä, esimerkiksi koko joen sulkevia pyydyksiä. Näiden toimien tehokkuus ja vaikutukset esimerkiksi seuraavan sukupolven kutukannan kokoon ovat kuitenkin toistaiseksi huonosti tutkittuja. Norjan valtio pyrkii torjumaan kyttyrälohen leviämisen alueelleen ja on toteuttanut tätä varten laajamittaista kyttyrälohen poistopyyntiä useiden kymmenien lohijokien suualueella Pohjois-Norjassa, mukaan lukien Tenojoki. Tenojoella Norjan suorittama kyttyrälohipyynti ei onnistunut odotetulla tavalla, saaliiksi saatiin vain noin 8 000 kyttyrälöhtä. Sen sijaan useilla muilla lohijoilla Norjassa on raportoitu onnistuneesta poistopyynnistä ja Norja on jatkamassa vastaavaa toimintaa tulevaisuudessa.

Myös Suomen puolella toteutettiin vuonna 2023 kyttyrälohen poistopyyntöhankkeita Tenojoen lohenkalastuksen kieltävän lain sekä sitä täydentävän maa- ja metsätalousministeriön asetuksen mukaisesti. Kaikkiaan 13 hanketta käynnistyi. Lisäksi Luonnonvarakeskuksen hankkeessa Haitalliset vieraslajit Barentsin alueella kehitettiin ja testattiin kyttyrälohen pyyntimenetelmiä Tenolla. Kehitystyö sisälsi yhteistyötä tutkijoiden, paikallisten kalastajien, muiden toimijoiden sekä Suomen ja Norjan puolen viranomaisten kesken. Alustavien tulosten perusteella lähinnä ajoverkkopyynnillä Suomen puolelta saaliiksi saatiin kaikkiaan noin 15 000–16 500 kyttyrälöhtä. Kokemusten perusteella kyttyrälöhtä on mahdollista pyytää perinteisiä pyyntitapoja soveltaen. Valitsemalla pyyntiajankohdat ja paikat huolella lohen sivusaalista on mahdollista välttää tehokkaasti. Suhteutettuna saaliit koko kyttyrälohien nousumäärään 140 000 kappaletta kyttyrälöhtä on kyseisillä pyyntitavoilla vaikea poistaa kokonaan.

3 Nykytilan arviointi

Vuosien 2019–2022 lohen nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Tenoon yhteensä nouseva lohimäärä oli vuonna 2020 alle puolet vuoden 2018 nousumäärästä, mitä myös pidettiin tuolloin alhaisena. Vuoden 2021 lohikantojen tilamereltä palaavien lohien osalta heikkeni edelleen, eli mereltä palaava lohimäärä pieneni, vaikka lohen kalastuskielto kalastuskaudella 2021 toi Tenojoen vesistöön puolet enemmän emokaloja kuin vuotta aiemmin. Näiden emokalojen jälkeläiset ovat kalastettavissa noin 6–7 vuoden kuluessa, jolloin ne palaavat merivaellukselta jokeen takaisin kutemaan. Yhden merivuoden lohia on palannut mereltä niukasti viime vuosina ja ennakkotietojen mukaan tilanne on jatkunut vuonna 2023. Tenon lohikannoissa yhden merivuoden lohien nousumäärän on havaittu korreloivan hyvin sitä seuraavien vuosien 2 ja 3 merivuoden lohien määrään. Tieteellinen neuvo on viime vuosina suosittanut mahdollisimman vähäistä lohenkalastusta tai lohenkalastuksesta pidättäytymistä.

Seurannan yhteydessä on arvioitu myös mereltä palaavien lohien määrää vuosittain ennen niihin kohdistuvan kalastuksen alkamista. Vuoden 2022 tutkimusraportin mukaan lähes kaikissa lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli niin pieni, että se alitti jo tuossa vaiheessa kestävää poikastuotantoa kuvaavan hoitotavoitteen, eikä kalastettavaa ylijäämää ollut lainkaan. Normaalitilanteessa jokeen vaeltavista lohista kalastetaan yli puolet ennen kuin ne pääsevät kutemaan. Lohenkalastuksen kieltäminen on ollut vuosien 2021–2023 tilanteessa välttämätöntä. Ilman vuoden 2022 lohenkalastuskieltoa kutuun selviytyvä lohimäärä olisi jäänyt korkeintaan vuoden 2020 tasolle, joka oli ennätyksellisen heikko. Ennakkotiedot vuoden 2023 lohen nousumäärästä

viittaavat tilanteen heikkenemiseen edelleen. Alustavissa tuloksissa on nähtävissä, että yhden merivuoden lohien nousumäärä jää heikoksi ja laskusuuntaus jatkuu.

Lohikantojen voimakas heikkeneminen on edellyttänyt nopeaa reagointia tilanteeseen, jotta heikkenemiskehitys voitaisiin katkaista ja saada lohentuotanto elpymään kasvattamalla kute-maan pääsevien emolohien määrää. Tästä syystä lohenkalastus on kielletty kokonaan vuosina 2021–2023 ja Norja on täydentänyt kieltoa rannikollaan laajalla lohenkalastuskieltoalueella Tenovuonon molemmin puolin.

Kieltopäätösten yhteydessä on tarkasteltu mahdollisuuksia vähäisten lohenkalastusmahdollisuuksien sallimiseen. Käsitykset kalastusmahdollisuuksista ovat poikenneet paljon toisistaan viime vuosina, kun Tenon vesistöön vaeltava lohimäärä on ollut noin 20 000–25 000 kappaletta ja alittaa kestävyystavoitteet myös tilanteessa missä kalastusta ei ole lainkaan, eikä ole ollut mahdollista löytää ratkaisua, millä kalastusta olisi voitu tasapuolisesti avata ilman, että saalismäärä olisi voinut nousta merkittävän suureksi.

Lohenkalastus Tenolla on ollut jo valmiiksi säädeltyä ja rajoitettua lohikantojen tilan varmistamiseksi. Myös aiemmin rajoitukset ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Esimerkiksi vuoden 2017 kalastussäännössä patokalastus on ollut sallittua 17 päivän ajan. Tähän nähden ehdotus vähäisen kalastuksen sallimisesta 10 päivän ajaksi olisi huomattavan pitkä aika. Paikkakunnalta tulleet ehdotukset vähäiseksi kalastukseksi ovat olleet runsaita verrattuna 2017 kalastussäännön kalastusaikaan. Kun kalastuspäiviä on vain vähän, toteutunut kalastuksen intensiteetti on vaikeasti arvioitavissa. Esimerkiksi vuonna 2017 voimaan tulleessa kalastussäännössä tavoitteena oli pienentää kalastuskuolevuutta 30 %. Tätä varten kalastusaikaa oli välttämättömästi rajoitettava enemmän kuin 30 %. Menettelyllä saavutettiin haluttu lopputulos.

Kalastukseen oikeutettujen kalastusoikeuden haltijoiden määrä on suppeimmillaankin niin laaja, että saalismäärä nousee helposti yli 2 000 lohien, jos kalastajien oletetaan saavan yhden lohien/kalastaja. Saaliskiintiöiden käytöstä ei ole kokemusta Tenolla. Vuosittain myytyjen kausilupien määrä on Suomessa ollut n. 500 kpl ja Norjassa yli 1 000 kpl.

Kalastusrajoituksia koskeneessa keskustelussa sekä lohenkalastuksen määräraikaista kieltämistä Tenojoen vesistössä vuonna 2023 koskeneesta hallituksen esityksestä (HE 289/2022 vp) annetussa lausunnossa on esitetty hyvin ristiriitaisia vaatimuksia vähäiseen kalastukseen liittyen, mm. torjumalla saaliskiintiöiden käytön kaltaisia ratkaisuja, joiden avulla olisi mahdollista hallita paremmin kalastuksen avaamisen intensiteettiä. Lohenkalastuksen sallimista koskevissa ratkaisuissa on lisäksi otettava huomioon se, että kun lohikannat ovat näin heikkoja, kalastuksen jatkaminen lisää riskiä sille, että elpymiskehitys ei lainkaan käynnisty tai viivästyy (Allee-ilmiö, tasapainotila, missä lohikanta pysyy heikkona) ja tilanne pitkittyy.

Lisäksi kalastuksen sallimisessa on huomioitava päätösten heijastevaikutukset Norjassa, missä olisi mahdollisesti avattava lohien rannikkokalastusta, jos kalastusta sallittaisiin Tenon vesistössä.

Lohenkalastuksen avaaminen edellyttää tilanteen parantumista ja emokalamäärän kasvua siten, että lohikannoissa olisi kalastettavaa ylijäämää ennen kuin kalastus alkaa vaikuttaa niihin. Lohen kalastuskielloilla on ollut positiivisia vaikutuksia tilanteeseen ja emolohia on päässyt vuodesta 2021 lähtien kutupaikoille kaksinkertainen määrä verrattuna tilanteeseen, missä olisi kalastettu vuoden 2017 kalastussäännön mukaisesti. Lohen keskimääräinen elinkierto Tenon vesistössä on noin 7 vuoden mittainen, joten vuodesta 2028 alkaen mereltä palaavat lohet ovat peräisin suuremmista emokannoista.

4 Kalastussäännön muuttamisen tavoitteet

Kalastussääntöä koskevien neuvottelujen käynnistyessä ja Suomen neuvotteluvaltuuskuntaa asetettaessa yleiseksi tavoitteeksi asetettiin kalastussäännön muuttaminen siten, että Tenon sopimuksen ensisijainen tavoite lohikantojen tilan elpymisestä ei vaarannu. Neuvotteluissa pyrittiin siihen, että sääntöön tehtävillä muutoksilla ei heikennettäisi kalastajaryhmien asemaa. Etenkin lasten ja muualla asuvien kalastusoikeuden omistajien osalta kalastamaan pääsymahdollisuuksia on pyritty parantamaan sekä edistämään lohenkalastuskulttuuriin Tenojoessa liittyvien saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomen lainsäädännön vaatimukset huomioon ottaen. Lisäksi tavoitteena oli muuttaa kalastussääntöä paremmin toimivaksi ja vähemmän hallinnon resursseja vaativaksi, jotta se sisältäisi tarpeelliset elementit kalastuksen säätelyyn tulevaisuudessa, kuten mahdollisuuden saaliskiintiöiden käyttöön.

Valtuuskunnan asettamiseen liittyi myös valtioneuvoston lausuma, jonka mukaan Valtioneuvosto on korostanut, että Suomen lähtökohtana neuvotteluissa on, ettei Tenojoen vesistön lohikantojen elpyminen vaarannu sekä edellyttänyt, että neuvotteluissa on edistettävä saamelaisten oikeuksien toteutumista.

Tieto lohikantojen voimakkaasta heikkenemisestä neuvottelujen kuluessa vuonna 2020 edellytti lohikantojen elvyttämistä koskevien toimien uudelleen arvioimista. Lohen heikentynyt eloonjäänti merivaiheen aikana edellytti kalastusmahdollisuuksien uudelleen arviointia, jotta lohikantojen elpyminen ei vaarantuisi. Kalastussäännön keskeisenä tavoitteena on tästä syystä lisätä kutemaan pääsevien emokalojen määrää, jotta lohikantojen elpyminen saataisiin käynnistymään. Samalla tavoitteena on avata lohenkalastus uudelleen asettamalla sitä varten kriteerit lohikantojen elpymiselle. Lohenkalastuksen avaamisessa tavoitteena on etsiä vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä, milloin kalastus voidaan avata. Samalla tavoitteena on parantaa muiden lajien kuin lohen kalastusmahdollisuuksia siten, että se ei aiheuta haittaa lohikantojen elpymiselle.

5 Keskeiset ehdotukset

Kalastussäännön muuttamisen tarkoituksena on järjestää lohenkalastusmahdollisuudet siten, että Tenon lohikantojen elpyminen saadaan käynnistettyä ja rajoitettu lohenkalastus voidaan avata mahdollisimman pian ilman, että elpymiskehitys vaarantuu.

Kalastussääntöä on sopeutettu tilanteeseen, missä lohikantoja on välttämätöntä elvyttää voimakkaasti, laajentamalla samalla kuitenkin muiden kalalajien kuin lohen ja merinieriän kalastusmahdollisuuksia. Näiden kalastusmahdollisuuksien laajentaminen tehdään niin, että lohen sivusaaliskuolleisuus ei kasva merkittävästi. Tässä kohtaa myös kalastajan oma vastuu korostuu, sillä jos lohia jää saaliiksi, tulee ne mahdollisesti vapauttaa, kalastusmääräyksistä riippuen.

Kalastussääntöön on myös lisätty mahdollisuus myöntää poikkeus kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta ja kulttuuritapahtumia varten. Tällä on haluttu mahdollistaa Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin ja siihen liittyvän tietotaidon siirtäminen eteenpäin myös tilanteissa, joissa lohta ei muuten olisi mahdollista kalastaa. Samoin kalastussääntöön on lisätty osallistumislupa, jonka haltija voi osallistua yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan verkkopyydyksillä tapahtuvaan kalastukseen.

Kalastussääntöön on lisätty määräykset kyttyrälohen kohdennetusta kalastuksesta, jotta kyseisen vieraslajin hallintaan tähtäävä kalastus olisi mahdollista silloin, kun kyttyrälohta tavataan Tenojoessa runsaammin. Kyttyrälohen voimakkaisiin nousuvaelluksiin on varauduttu kehittä-

mällä sopivia pyyntimenetelmiä siten, että ne olisivat tehokkaita kyttyrälohelle, mutta mahdollistaisivat lohen sivusaaliin välttämisen. Kalastussäännössä on varauduttu erilaisiin ratkaisuihin kyttyrälohen pyynnissä ja yhteistyön järjestämiseen Suomen ja Norjan välillä.

6 Esityksen vaikutukset

6.1 Ympäristövaikutukset

Tenon kalastussäännön ympäristövaikutukset ovat selvästi myönteisiä. Lohenkalastuksen voimakkaalla rajoittamisella pyritään hillitsemään lohikannan heikkenemiskehitystä ja luomaan edellytyksiä lohikantojen elvyttämiselle. Vuosien 2021–2023 kokemusten nojalla lohenkalastuskielto lisäsi emokalojen määrää noin kaksinkertaiseksi tätä edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna. Jos lohenkalastusta ei olisi kielletty vuosina 2021–2023, olisi nousevien lohien määrä jäänyt arvioiden mukaan vuoden 2020 tasolle tai luultavasti alhaisemmaksi. Tällä tavoin on luotu edellytyksiä lohikantojen elpymiselle, mutta syntyvät runsaammat lohen vuosiluokat näkyvät saaliissa vasta 6–7 vuoden kuluttua. Vaikka lohenkalastuskiellot ovat vaikuttaneet lohien nousuun positiivisesti, on nousevien lohien määrä silti edelleen alhainen. Lisäksi on pidettävä mielessä, että tilannetta on tarkasteltava lohikantakohtaisesti, sillä Tenon vesistössä on kaikkiaan noin 30 geneettisesti eriytynyttä lohikantaa.

Uuden kalastussäännön lohenkalastusta koskevissa määräyksissä on otettu huomioon geneettisesti eriytyneiden lohikantojen toisistaan poikkeava koko sekä niiden erilaiset vaellusajat Tenon pääuomassa. Tarkemman tiedon avulla on pyritty siihen, että sosiaalisesti tärkeä vähäisen lohenkalastuksen avaaminen voidaan tehdä biologisesti kestävästi tarkastelemalla eri lohikantojen tilaa viikoittain.

Kalastussäännössä laajennetaan muiden lajien kalastusmahdollisuuksia, mikä voi osaltaan suurentaa myös lohien sivusaaliskuoletta. Ympäristövaikutusten kannalta merkittävää on myös se, että taimenta koskevat kalastusmääräykset on eriytetty lohen kalastusmääräyksistä ja taimen on siirretty muut kalalajit -kategoriaan. Kyseiset muutokset on toteutettu siten, että lohen sivusaaliin välttäminen olisi mahdollista. Vapakalastuksessa on rajoitettu koukkujen määrää vieheissä. Matkailukalastus on sallittu vain kevyillä perhokalastusvälineillä, missä perhon kokoa on rajoitettu. Verkkokalastuksessa kevään kalastuskausi rajoittuu aikaan, jolloin lohien kii-väin nousu ei ole vielä alkanut. Elokuussa muun kalan verkkopyynnin kalastuspaikoista on rajattu pois Alakönkään alaosa ja Levajoen suun välinen alue, missä on paljon lohien poikastuotantoalueita.

Tenolla aikaisemmin toteutetut lohenkalastuksen rajoitukset ovat olleet hyödyllisiä myös taimenelle ja taimenkannat ovat niiden ansiosta vahvistuneet. Taimenten keskikoko on kasvanut ja ne selviytyvät kutemaan aiempaa useampaan kertaan. Tästä syystä taimenen kalastusmahdollisuuksia on voitu avata aiempaa enemmän. Vaikka taimenkanta on vahvistunut, taimenen kalastuksen laajentamisen myötä taimenkantojen tila vaatii huolellista seurantaa jatkossakin.

Taimenen elinkierto-ominaisuudet ovat huomattavasti monipuolisempia kuin lohella. Tenolla meritaimenen kutuvaellus on yleensä kaksivuotinen, jolloin kalat talvehtivat välillä Tenossa ja palaavat syönnökselle Tenon jokisuun lähelle. Pidempi vaellus, jonka aikana taimenet voivat olla useaan otteeseen kalastuksen kohteena, tekee taimenkannoista kalastuksen kannalta lohta haavoittuvampia. Taimenen syönnösvaellus tapahtuu jokisuiden ja rannikon lähellä, eikä taimen välttämättä altistu lohen tavoin Pohjois-Atlantin avomeriolosuhteiden muutokselle yhtä voimakkaasti kuin lohi. Rannikon läheisen vaelluskäyttäytymisen on todettu altistavan taimenet lohenkasvatukseen liittyvälle lohitäille, kun taas lohi suuntaa melko nopeasti avomerelle, jossa

täiongelman on selvästi vähäisempi. Tenon taimenkannoissa ei ole havaittavissa lohitin aiheuttamia haittoja, koska Tenovuonossa ei sallita lohien kassikasvatusta.

Kyttyrälohen kalastusmääräysten lisääminen kalastussääntöön mahdollistaa aiempaa paremmin kyseisen vieraslajin hallinnan. Kyttyrälohta koskevat määräykset on suunniteltu siten, että ne mahdollistaisivat tulevaisuudessa kyttyrälohen määrän rajoittamisen kalastuksella ilman, että kyttyrälohen pyynnistä aiheutuisi merkittävää vahinkoa lohikannoille.

6.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset saamelaisten ja muiden paikallisten asukkaiden asemaan

Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella, joka on saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä määriteltyä saamelaisten kotiseutualuetta. Luontaiselinkeinoilla on vahva saamelaiskulttuurinen merkitys, joka on suurempi kuin välitön taloudellinen ja työllisyysmerkitys. Luontaiselinkeinoihin on kuulunut se, että henkilöllä voi olla useita toimeentulonlähteitä. Tenon lohikantojen pienenemisestä huolimatta paikallisten kalastajien pyytämällä lohella on suuri merkitys alueen kotitalouksille ruokakalana ja matkailuelinkeinon suorana tai välillisenä tulonlähteenä. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslain 4 §:n 17 kohdan mukaisia kaupallisia kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Tenojoen vesistön monimuotoinen kalastus on elinehto Utsjoen jokisaamelaisen kulttuurin säilymiselle ja kehittymiselle. Kalastuskulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen eteenpäin on tärkeää, jotta kulttuurin harjoittamisedellytykset säilyisivät.

Perustuslain 17 §:n 3 momentti sisältää saamelaisten aseman valtiosääntöoikeudellisen perustan. Säännöksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain säännös suojaa saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat heidän perinteiset elinkeinonsa kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Lohenkalastus Tenojoessa liittyy kiinteästi saamelaiseen kulttuuriin. Pyyntikulttuuriin liittyvät perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus sekä kulkutuskalastus. Myös vapakalastus ja siihen liittyvä kalastusmatkailutoiminta ovat osa saamelaista kalastuskulttuuria. Lohikantojen elinvoimaisuus mahdollistaa saamelaiseen kulttuuriin kuuluvien pyyntimuotojen kestävä käytön, joka on tärkeä edellytys saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamisedellytysten säilymiselle pitkällä aikavälillä, sukupolvelta toiselle. Lohikantojen voimakas heikkenemiskehitys uhkaa myös pyyntikulttuurin edellytyksiä, koska huomattava osa lohikannoista on hyvin kaukana biologisista kestävyystavoitteista ja kalastus tällaisessa tilanteessa lisää riskiä niiden heikkenemisestä edelleen.

Saamelaisten perustuslaillinen oikeus kulttuuri-itsehallintoon ei tarkoita rajoittamatonta oikeutta perinteisistä elinkeinoista päättämiseen. Myös paikalliset asukkaat ovat perinteisesti voineet harjoittaa poronhoitoa, metsästää ja kalastaa samoin perustein kuin saamelaiset. Tehokkaiden perinteisten pyyntimuotojen käyttö sekä kalastusmatkailutoimintaan liittyvä kalastusveneidien laajempi rekisteröintimahdollisuus on tästä syystä rajattu myös uudessa kalastussäännössä aiemman käytännön tavoin vain niille kalastusoikeuden haltijoille, jotka asuvat Tenojoen vesistön jokilaaksoissa.

Lohikantojen tilan parantaminen ja tavoitteena oleva kestävä kalastus edellyttävät lohienkalastuksen voimakasta rajoittamista. Tämä edellyttää lohienkalastuksen sääätelyä portaittain, lohikantojen elpymisen ja eri lohikantojen Tenojoen pääuoman vaellusajankohtien mukaan. Lohenkalastuksen sallimiselle on asetettu kalastussäännössä selvä kriteeri ja määritelty, miten kalastus avataan, jotta se olisi mielekästä Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin säilymisen kannalta.

Ratkaisulla pyritään mahdollistamaan lohenkalastuksen avaaminen mahdollisimman haittottomasti ja mahdollisimman nopeasti.

Lohikantojen voimakkaan heikkenemisen vuoksi lohenkalastus on ollut kielletty kokonaan Tenojoen vesistössä vuosina 2021–2023. Luonnonvarakeskuksen vuonna 2022 julkaisemassa raportissa ”[Tenojoen lohenkalastuskiellon yhteiskunnalliset vaikutukset ja niiden seuranta](#)” selvitetään, mitä yhteiskunnallisia vaikutuksia vuoden 2021 lohenkalastuskiellolla on ollut. Tutkimuksen perusteella kalastuskiellolla on ollut huomattavia negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Lohenkalastuksen kieltäminen on vaikuttanut paikallisyhteisön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tästä johtuvat taloudelliset, kulttuuriset, hyvinvoinnilliset ja sosiaaliset vaikutukset paikallisissa yhteisöissä kasvavat, mikäli kieltä jouduttaisiin tulevaisuudessakin jatkamaan. Lohi ja sen kalastus ovat keskeinen ja perustavaa laatua oleva osa paikallisten asukkaiden elämässä usealla eri tasolla. Jokirannan saamelaisille merkitys on vielä muitakin suurempi, koska heidän koko kulttuurinsa pohjautuu siihen.

Yleisesti ottaen lohikantojen turvaamisen tärkeydestä oltiin yhtä mieltä ja negatiivisista vaikutuksista huolimatta yhden vuoden mittainen täyskielto nähtiin perusteltuna ja sai tukea, koska sen nähtiin auttavan lohikantojen elpymisessä. Tutkimuksessa nousi esiin, että jatkossa rauhoituspäätöstä tehtäessä kiellosta johtuvat kulttuuriset vaikutukset tulisi huomioida voimakkaammin ja harkita vähäisen kalastuksen sallimista. Tutkimuksessa tuotiin myös esiin, että negatiivisten yhteiskunnallisten vaikutusten minimoimisen kannalta olisi selvästi tärkeää, että paikallisille sallittaisiin vähäinen kalastus.

Lisäksi tutkimuksen mukaan rajoitusten yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja potentiaalista tehokkuutta voitaisiin lisätä, mikäli olisi mahdollista kohdentaa kalantutkimusta kokonaisvaltaisemmin ja ottaa enemmän huomioon paikallista tietoa ja näkemyksiä, jotta kalastusta saataisiin kohdennettua muiden lajien kuin lohen kalastukseen. Paikallisten kalastajien osallistaminen esimerkiksi kyttyrälohen poistokalastukseen ja sen suunnitteluun mahdollistaisi paikallisiin olosuhteisiin kohdennetun, tieteellistä monitorointia tukevan, selektiivisen hoitokalastuksen, joka vahvistaisi lohen kalastuskiellon tehokkuutta kalakantojen vahvistamisen suhteen. Haastatteluissa tuotiin esiin, että lohikantojen suojelussa ja tutkimuksessa tulisi huomioida merikalastus, lohen viljelyn aiheuttamat haitat, predaatio ja ilmastonmuutos. Merikalastuksesta- ja olosuhteista sekä kyttyrälöheistä tarvitaan lisätietoa, johon valtioiden tulisi panostaa.

Lohenkalastuskielto on vuonna 2021 tarkoittanut noin 4,1 miljoonan euron tulonmenetystä, kun tilannetta on verrattu vuoden 2017 kalastusäännon mukaiseen kalastukseen. Suurin osa tuloista liittyy suoraan tai kerrannaisvaikutuksina matkailukalastukseen. Negatiiviset taloudelliset vaikutukset ovat jakautuneet epätasaisesti ja tuntuvat vaikuttaneen ennen kaikkea tuloeroja lisäävästi eli vaikutukset vähempiosaisiin ja vanhuksiin ovat olleet merkittävämpiä. Kyseiset havainnot liittyvät pääosin kalastuslupatulon jakautumiseen kalavesien omistajille. Kalastuskiellon koetut terveysvaikutukset ovat erityisesti henkiseen hyvinvointiin liittyviä, mitkä pitkällä tähtäimellä vaikuttavat myös fyysiseen terveyteen. Kalastuksella on tärkeä rooli paikallisten stressin vähentämisessä. Kalastusmahdollisuuksien puuttumisen on arveltu lisäävän jopa pitkäaikaista masennusta ja itsemurhia. Kalastuskiellon nähtiin myös vaikuttaneen joidenkin ihmisten ruokavalioon, liikunnan vähenemiseen ja alkoholin käytön lisääntymiseen.

Kalastussääntöneuvotteluissa etsittiin ratkaisua, jolla olisi voitu sallia vähäinen lohenkalastus. Käsitykset vähäisestä kalastuksesta ja sen kerrannaisvaikutuksista Tenojoen vesistön eri osissa poikkesivat hyvin paljon toisistaan ja ottaen huomioon lohikannan tila, joka alittaa kestävyys tavoitteet myös tilanteessa, missä kalastusta ei ole lainkaan. Nykytilanteessa on erittäin tärkeää välttää liian suurta kalastuspainetta, jotta lohikantojen tilanne ei heikkene edelleen tai niiden

elpyminen pitkity, jolloin myös ongelmat pitkittyvät. Tästä syystä on katsottu, että lohenkalastuksen sääntely tulisi toteuttaa portaittain ja lohenkalastusta avattaisiin vasta, kun kalastussäännössä asetetut kriteerit täyttyvät.

Lohenkalastuksen voimakkaiden rajoitusten haitallisia vaikutuksia on pyritty osaltaan lieventämään sallimalla muiden kalalajien kalastusta laajemmin kuin vuoden 2017 kalastussäännössä. Joelle kalastamaan pääsyä ja venekalastukseen liittyvän tietotaidon ylläpitoa on haluttu helpottaa siten, että sallitaan muiden lajien kalastus edelleen veneestä vavalla paikkakunnalla asuville. Myös meritaimenen rajallisen pyynnin mahdollistamisella ja kyttyrälohen kalastuksen järjestämisellä pyritään osaltaan suojelemaan ja turvaamaan alueen elinvoimaisuutta, lohenkalastuskulttuuria ja kalaan liittyvää elinkeinoa. Meritaimenen kalastusalueet on määritelty käyttäen hyväksi perinteistä tietämystä.

Saamelaiskulttuuria pyritään lisäksi suojaamaan kalastussäännössä siten, että edelleen sallitaan perinteisten, tehokkaiden pyydysten, kuten patojen sekä seisovien verkkojen käyttö rajoitetusti silloin, kun lohikannoissa on kalastettavaa ylijäämää. Kyseisten pyydysten käyttö rajataan asuinpaikkaperiaatteen mukaisesti paikallisille kalastusoikeuden haltijoille. Lohenkalastuksen sallimisen rakenne on kalastussäännössä muodostettu siten, että lohikantojen tilan salliessa, kalastus sallitaan ensisijaisesti asuinpaikkaperiaatteen mukaisesti paikkakunnalla vakinaisesti asuville. Tilanteessa, jossa lohenkalastus ei ole muuten sallittua lohikantojen tilan vuoksi, on pyritty kuitenkin mahdollistamaan saamelaiseen kalastuskulttuuriin liittyvän tietotaidon ylläpitäminen ja välittyminen sukupolvelta toiselle lisäämällä kalastussääntöön uutena elementtinä antamalla toimivaltaiselle viranomaiselle valtuus myöntää poikkeuslupia opetus- tai kulttuuriperustaiseen lohenpyyntiin. Kalastussääntöön sisältyy myös osallistumislupa, mikä mahdollistaa osallistumisen perinteiseen lohenkalastukseen yhdessä paikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan luvalla sekä mahdollisuus liittää kaikkiin lupaluokkiin lasten kalastuslupia. Nämä turvaavat osaltaan muualla kuin Tenolla asuvien saamelaisten kalastusmahdollisuuksia sekä lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua kalastukseen sekä siihen liittyvän perinteisen tiedon ja kulttuurin välittämiseen.

Tenonjokilaaksojen ulkopuolella asuvien kalastusoikeuden omistajien asemaa on vahvistettu siten, että he pääsevät kalastamaan lohta olosuhteiden parantuessa ennen matkailukalastajia kalastussäännön 5 §:n 3) kohdan mukaisesti ja saavat käyttää kyttyrälohen kohdennetussa kalastuksessa vapaa ja viehettä perhokalastusvälineiden sijaan ja edelleen tälle kalastajaryhmälle voidaan varata enintään kolmasosa kaiken tyyppisistä matkailukalastusluvista. Kalastusveneiden käyttömahdollisuudet säilyvät ennallaan nykyiseen kalastussääntöön verrattuna. Edellytyksistä on säädetty tarkemmin voimaansaattamislaissa.

Aluekehitysvaikutukset

Lohikantojen heikentyneellä tilanteella on vaikutusta yritysten toimintamahdollisuuksiin Utsjoella. Muuttunut tilanne on vaatinut erilaisia toimintatapoja matkailuyrittäjiltä, kuten toiminnan monipuolistamista. Vuoden 2021 kalastuskiellon seurauksena 46 prosenttia yrityskyselyyn osallistuneista yrityksistä on sopeuttanut toimintaansa esimerkiksi tuottamalla uusia palveluita, vaihtamalla toimialaa, luomalla uusia tuotteita, suuntaamalla markkinoinnin suuntaa, vähentämällä toimintaa tai lopettamalla toimintansa. Lähtökohtaisesti taloudellisesti vahvemmat ja palvelullisesti monipuolisimmat yrittäjät ovat joustavampia ja pärjäävät paremmin. Tästä syystä kaikki paikalliset eivät kokeneet kalastuskieltoa ongelmana. Sen sijaan pienten tulolähteiden – yksittäisten lomamökkien vuokraus, kalastusmatkailijoiden lupatulot ja kotitarvekalastus – ehtymisellä voi olla suurikin kumulatiivinen kielteinen vaikutus pienituloisten yrittäjien, lapsiperheiden ja eläkeläisten kotitalouksiin.

Lohikantojen tilaa koskevan tiedon perusteella voidaan arvioida, että tilanne jatkuu nykyisenkaltaisena useita vuosia, eikä ole nopeasti mahdollista palata tilanteeseen, missä lohenkalastus voisi tuottaa aiemman kaltaisen osuuden liikevaihdosta. Pidemmällä aikavälillä lohikantojen elvytystoimet parantavat Tenojoen kiinnostavuutta kalastuskohteena ja siten myös kalastusmatkailun toimintaedellytyksiä. Tilanne voi myös edesauttaa paikallistalouden monipuolistumista, koska lohenkalastukseen liittyvän muutaman kuukauden sesonkiin perustuvan liiketoiminnan sijaan on kehitettävä muita mahdollisuuksia.

Mikäli lohikantojen tila ei edellyttäisi nykytilanteen vaatimaa täyskieltoa vaan voimakkaita kalastusrajoituksia, niitä tulitaisiin kohdistamaan muuta kalastusta laajemmin kalastusmatkailuun, mikä ei ole omistusoikeuden tai saamelaisen kalastuskulttuurin tavoin perusoikeuksien suojaamaa. Myös tässä tapauksessa kalastusmatkailun toimintaympäristö vaikeutuisi huomattavasti.

Osana lohenkalastuskiellon vaikutusten lieventämistä uudessa kalastussäännössä on laajennettu mahdollisuuksia pyytää muita kalalajeja kuin lohta. Tätä varten kalastussääntöön on lisätty uusi kalastuslupatyyppejä muiden lajien kuin lohen kalastukseen. Lisäksi matkailijoille on osoitettu erityisiä kalastuspaikkoja meritaimenen kalastukseen. Ratkaisulla voidaan osaltaan lieventää kalastusmatkailuyritysten vaikeaa tilannetta ja tuoda kalaveden omistajille tuloja kalastuslupien myynnistä. On kuitenkin tiedossa, että muiden kalojen kuin lohen vetovoima Tenon kalastusmatkailussa ei tällä hetkellä ole kovin suuri pois lukien kyttyrälohi, jonka pyytämiseen on kohdistunut varsin suurta kiinnostusta ainakin sillä lyhyellä ajanjaksolla, kun jokeen noussut kala on käyttökelpoinen ravinnoksi.

6.3 Taloudelliset vaikutukset

Tenon kalastusmatkailun merkitys Utsjoen kunnalle on ollut huomattava. Lohenkalastuksesta saatava tulo syntyy pääasiassa kalastusmatkailijoiden rahankäytöstä ja lupamaksuista ja kalastusmatkailijoiden ja kalastusvuorokausien määrä indikoi verrattain hyvin lohenkalastuksen paikallistaloudellista vaikutusta. Lohenkalastuksen tuoman osuuden arvioitiin olleen vuoden 2018 Utsjoen yritysten toimipaikkojen 40 767 000 euron liikevaihdosta 11 prosenttia eli 4 500 000 euroa, mistä valtaosa on peräisin matkailijoiden lohenkalastuksesta.

Kun matkailukalastuslupia ei ole ollut mahdollista myydä lohenkalastukseen, kalastuslupia matkailijoille on myyty noin 2 000 vuorokautta vuodessa aiemman lähes 11 000 lupavuorokauden sijaan. Vastaavasti Tenon kalastuslupamyynnin arvo on laskenut alle kymmenesosaan n. 600 000 euron tasolta 20 000–40 000 euron tasolle. On oletettavaa, että tilanne jatkuu vastaavan kaltaisena useita vuosia eteenpäin.

6.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Uuteen kalastussääntöön sisältyy joitakin muutoksia viranomaisten toimivallan sääntelyyn. Uusia harkinnanvaran sisältäviä toimivaltuuksia viranomaiselle: 8 §:ssä toimivalta antaa tarkempia määräyksiä muiden lajien kalastuslupien käytöstä; 10 §:ssä toimivalta antaa tarkempia määräyksiä kalastusvälineistä; 19 §:ssä toimivalta määrittää tarkemmat rajat vapakalastuskieltoalueille (Alaköngäs–Bildám ja Borsejohka–Levajoen suu) sekä asettaa vapakalastukselle ylimääräinen rauhoitusalue; 33 §:ssä toimivalta antaa tarkempia määräyksiä kyttyrälohisaaliin ilmoittamisesta sekä päättää, että saalisilmoitus on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä kalan saaliiksi ottamisen jälkeen säänneltäessä kalastusta saaliskiintiöillä; 35 §:ssä toimivalta myöntää paikallisille organisaatioille lupa kyttyrälohen kohdennettuun poistopyyntiin sekä määrittää erikseen alueita, joilla kyttyrälohen poistopyynti on sallittua siihen tarkoitetuilla pyyntivälineillä; 37 §:ssä toimivalta antaa täydentäviä määräyksiä kalastusvälineiden ja veneiden desinfioinnista;

sekä 40 §:ssä toimivalta yksittäistapauksissa myöntää lupa organisaatioille poiketa kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten.

Nykyiseen kalastussääntöön kuuluvista säännöksistä, joilla viranomaisille muodostetaan harkintavallan sisältävää toimivaltaa, osa sisältyy myös uuteen kalastussääntöön lähtökohtaisesti saman sisältöisinä. Tällaisia ovat 39 §:ssä (nykyisen kalastussäännön 37 §) aluerajausten ja kalastuspaikkojen tarkempi määrittely sekä 40 §:ssä (nykyisen kalastussäännön 38 §) toimivalta yksittäistapauksessa myöntää lupa organisaatioille poiketa kalastussäännön määräyksistä pyydetessä kaloja tieteellistä tutkimusta, käytännön kokeita tai kalakantojen kehittämistoimenpiteitä varten.

Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä esitetään säädettäväksi, että edellä mainituissa kalastussäännön pykälissä tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimisi Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Työmäärän lisäystä on hankala arvioida kokonaisuudessaan, mutta katsotaan kuitenkin, että mainituilla muutoksilla viranomaisten toimivallan säätelyyn olisi vaikutuksia Lapin ELY-keskuksen resursseihin. Etukäteen ei pystytä arvioimaan esimerkiksi, kuinka paljon hakemuksia tulisi kalastussäännön 40 §:ssä tarkoitetun poikkeusluvan nojalla opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten. Lohenkalastuksen voimakkaat rajoitukset lisäävät myös kalastuksenvalvonnan tarvetta.

7 Lausuntopalaute

Yhteisymmärrys kalastussäännöstä syntyi lopulta puheenjohtajiston kesken kesäkuussa 2023 ja sopimus parafoitiin 29 päivänä kesäkuuta 2023. Sen jälkeen sopimuksesta Suomen ja Norjan väliseksi Tenojoen vesistön kalastussäännöksi ja sen allekirjoittamisesta pyydettiin lausuntoa seuraavilta tahoilta: oikeusministeriö, ulkoministeriö, ympäristöministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Lapin poliisilaitos, Lapin rajavartiosto, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Alatalon osakaskunta, Iivanan osakaskunta, Pikkujärven osakaskunta, Tenonlaakson yrittäjät ry, Saamelaismatkailu- ja yrittäjät ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, Tenon kiinteistönomistajat ry, Lapin Vapaa-ajankalastajat ry, Kalatalouden keskusliitto ja Lapin kalatalouskeskus. Lausuntoaika oli 30.6.–8.9.2023.

Lausuntoja saatiin 24 kappaletta. Lausunnon antoivat oikeusministeriö, ulkoministeriö, ympäristöministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Rajavartiolaitos, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Tenonlaakson yrittäjät ry, Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, Tenon kiinteistönomistajat ry, Kalatalouden keskusliitto, Lapin kalatalouskeskus, Utsjoen kunta, Kiinteistö Oy Utsjoen Seitatörmä, Saamelaisneuvosto, Vesialueomistajain liitto VEALO ry, Tenon Tunturituvat Ky sekä kolme yksityishenkilöä.

Oikeusministeriön edustaja on eriävässä mielipiteessään katsonut, että kalastussääntöluonnoksessa ei ole riittävästi huomioitu alkuperäiskansa saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia ja niihin liittyviä perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Eriävän mielipiteen mukaan määräyksessä rajajokiosuuden kalastajaryhmistä tulisi huomioida kaikki ne ryhmät, joilla on perusoikeuksiin kytkeytyviä oikeuksia ja muodostaa saamelaisuuteen perustuva uusi kalastajaryhmä. Oikeusministeriön eriävässä mielipiteessä katsottiin myös, että lohenkalastuksen sääntelyä koskevassa 5 §:ssä ollut syytä sallia lähtökohtaisesti hyvin vähäinen kalastus. Siinä on katsottu, että kalastussääntöluonnoksessa ehdotettuja hyvin vahvoja perusoikeuksien rajoituksia olisi asianmukaista tehdä ainoastaan siinä tilanteessa, että perusoikeuksia vähemmän rajoittavia vaihtoehtoja tavoitteen saavuttamiseksi (lohikantojen suojelu ja elpyminen) ei olisi mahdollista toteuttaa.

Sopimuksen allekirjoittamista puolsivat ympäristöministeriö, ulkoministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Luonnonvarakeskus. Sopimuksen allekirjoittamista puoltavat tahot näkivät kalastuksen sääntelyn esitetyillä tavoilla olevan tärkeää lohikantojen suojelemiseksi ja niiden tilan saattamiseksi kestäväälle tasolle, mahdollistaen aiempaa paremmin lohikantojen tilaan sopeutetun kantojen hoidon. Rajavartiolaitoksella ja Metsähallituksella ei ollut lausuttavaa asiassa. Kalastussäännön allekirjoittamista vastustivat osakaskunnat (Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta), Saamelaiskäräjät, Tenonlaakson yrittäjät ry, Tenon kiinteistönomistajat ry, Kalatalouden keskusliitto, Lapin kalatalouskeskus, Saamelaisneuvosto, Utsjoen kunta sekä Vesialueomistajain liitto VEALO ry. Kalastussäännön allekirjoittamista vastustavien lausunnoissa katsottiin kalastussääntöluonnoksen rajoittavan perustuslain vastaisesti omaisuudensuojaa sekä saamelaiskulttuurin suojaa tai toisaalta rajoittavan liikaa kalastusoikeuden omistajien oikeuksia. Lisäksi kalastussääntöluonnos katsottiin liian rajoittavaksi mm. kyttyrälohen kalastusmahdollisuuksien osalta.

Lausuntopalautteen perusteella kalastussääntötekstiin esitetyistä muutoksista sekä Suomessa että Norjassa käytiin neuvottelut Norjan kanssa, minkä perusteella kalastussääntöluonnokseen tehtiin seuraavia muutoksia: Kalastussääntöön lisättiin alku- ja loppumääräykset selventämään kalastussäännön muutosten voimaantuloa ja muutetun kalastussäännön voimassaoloa. Sana- muotoja tarkennettiin ja yhtenäistettiin sekä pykälissä esiintyviä termejä kirjoitettiin auki useissa pykälissä pelkkien pykäläviittausten sijasta (mm. 4, 5, 7, 9 ja 14 §). Lohenkalastuksen sallimista koskevaa kriteeriä 5 §:ssä tarkennettiin siten, että yksikin kriteerit täyttävä viikko riittää lohenkalastuksen avaamiseen. Kalastuslupaluokkia koskevassa 7 §:ssä lasten ikärajan määrittely muutettiin kansallisesti määrättäväksi, mikä mahdollistaa ikärajan asettamisen 18 vuoteen Suomessa. Rauhoitusalueiden rajojen tarkempi määrittäminen 19 §:ssä muutettiin myös kansallisesti toimivaltaisen viranomaisen toimesta tapahtuvaksi.

Vähimmäismittoja ja kalojen vapauttamista koskevaa 32 §:ää selkeytettiin lisäämällä siihen määräykset ylämittaisten tai sallitun saaliskiintiön ylittävien kalojen vapauttamisesta. Saalisilmoitusta 32 §:ssä tarkennettiin siten, että kyttyrälohisalaalien ilmoittaminen vain kappalemäärinä poistopyynnin yhteydessä on mahdollista.

Kyttyrälohen kalastukseen liittyvä palaute Suomessa ja Norjassa oli eri suuntaista. Suomessa palautteen perusteella esitettiin, että kyttyrälohen pyyntimahdollisuuksia tulisi avata myös muuten kuin hankkeisiin perustuvan 35 §:n mukaiseen pyyntiin. Norja puolestaan katsoi, että 35 §:n 3 momentin muotoilu lohen nousuun vaikuttavien hankkeiden yhteisestä hyväksymisestä oli kansainvälisiin rajat ylittäviä vaikutuksia koskeviin sopimuksiin nähden liian rajoittava.

Jatkoneuvotteluissa päädyttiin siihen, että kyttyrälohen pyyntimahdollisuuksia avattiin lisäämällä kalastussäännön 10 §:n kyttyrälohen kohdennetussa kalastuksessa sallittaviksi pyydyksiksi kulkutusverkko ja seisova verkko sekä vapa ja viehe. Muutokseen liittyen 35 §:ään lisättiin viranomaisille mahdollisuus määritellä erikseen alueet ja antaa tarkempia määräyksiä kyttyrälohen pyynnistä, joka ei perustu hankkeisiin. Laajojen hankkeiden osalta 35 §:n muotoilua muutettiin siten, että jatkossa tällaista hanketta toteuttavan osapuolen on tehtävä yhteistyötä ja osallistettava toinen osapuoli hankkeen jokaisessa vaiheessa.

Sopimusteksti parafoitiin uudestaan 20 päivänä joulukuuta 2023. Tasavallan presidentti myönsi sopimuksen allekirjoittamiseksi valtuudet 21 päivänä joulukuuta 2023. Sopimus allekirjoitettiin 22 päivänä joulukuuta 2023 Oslolla. Sopimuksesta sekä voimaansaattamislain muuttamisesta pyydettiin lausunnot samoilta tahoilta kuin sopimuksen allekirjoittamisestakin. Hallituksen esitysluonnos oli lausunnoilla 22.12.2023–15.1.2024.

Lausuntoja annettiin kaikkiaan x kappaletta. Lausunnon antoivat

8 Sopimuksen määräykset ja niiden suhde Suomen lainsäädäntöön

Johdanto. Tenon kalastussopimuksen osapuolet eli Suomen tasavallan hallitus ja Norjan kuningaskunnan hallitus haluavat muuttaa maiden välisen kalastussopimuksen sisältämän kalastussäännön sisältämiä määräyksiä. Kalastussääntö on edelleen osa Suomen ja Norjan välistä kalastussopimusta, missä osapuolet painottavat kansainvälisiin sopimuksiin perustuvaa vastuutaan sekä tarvetta suojella ja turvata Tenojoen vesistön lohikantoja tarkoituksenmukaisella ja varovaisuusperiaatteeseen perustuvalla kalastuksen säätelyllä. Osapuolet tunnustavat luonnon monimuotoisuuden ja luonnonvarojen kestävä hyödyntämisen merkityksen. Osapuolet tunnustavat saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet ja paikallisväestön oikeudet ja luonnonvarojen merkityksen saamelaisille alkuperäiskansana kulttuurinsa ylläpitämiseksi, sekä muiden kalastusoikeuden haltijoiden oikeudet. Osapuolet painottavat tietojenvaihdon ja yhteistyön merkitystä yhteisten luonnonvarojen käytössä ja hoidossa sekä paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden ja muiden paikallisten tahojen laajoja vaikuttamismahdollisuuksia kalastuksenhoitoon.

9 Säännöskohtaiset perustelut

9.1 Kalastussääntö

Tenojoen kalastussopimukseen liittyvä kalastussääntö on olennainen osa Suomen ja Norjan välistä sopimusta kalastuksesta Tenojoen vesistössä. Kalastussäännön tarkoitus on antaa tarkempia määräyksiä kalastusajoista, lupamääristä ja pyydysmääristä, joiden avulla kalastusteho säädetään Tenon eri kalakantojen tilaan sopivaksi. Tämän lisäksi kalastussääntö sisältää pyydysten rakennetta, sijoittelua ja käyttötapoja koskevia teknisiä määräyksiä. Uutena asiana kalastussääntöön on sisällytetty muun muassa lohenkalastuksen portaittainen säätely mahdollistaen aiempaa paremmin lohikantojen tilaan sopeutetun kantojen hoidon, mahdollisuus yksittäistapauksissa luvun myöntämiseen opetus- tai kulttuuriperusteista kalastusta varten, osallistumislupa, joka mahdollistaa seisovien pyydysten kalastukseen osallistumisen ja tähän liittyvän tietotaidon siirtoa sekä kyttyrälohen kohdennettu pyynti, jonka kautta parannettaisiin kyttyrälohen hallintamahdollisuuksia.

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Kalastussäännön tarkoitus. Pykälään kirjattaisiin kalastussäännön säännösten taustalla oleva tavoitetila, joka täydentäisi Tenon kalastussopimuksen 1 artiklaan kirjattua sopimuksen tavoitetta. Pykälää ei olisi tarkoitus soveltaa itsenäisesti, mutta se toimisi ohjeena ja yleisenä tavoitteena kalastussäännön aineellisten säännösten soveltamisessa.

Kalastussäännön tarkoitussäännöksen lähtökohtana on se, että kalastussääntöä sovellettaessa on pyrittävä edistämään Tenojoen kalakantojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttöä ja hoitoa. Lisäksi yhtenä keskeisenä periaatteena on saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien ja paikallisten kulttuuriperinteiden edistäminen.

2 §. Soveltamisalue. Pykälässä määrättäisiin, että kalastussääntö on voimassa sillä osalla Tenojokea, Inarinjokea ja Kietsimäjokea, joka muodostaa Suomen ja Norjan välisen valtakunnan rajan. Biologisten vaikutusten torjuntaa koskeva kalastussäännön luku 8 olisi sen sijaan voimassa koko Tenon vesistön valuma-alueella. Siihen kuuluisi määräyksiä, joiden avulla pyritäisiin estämään Gyrodactylus salaris -lohilaisen ja vesirutto-kasvin leviäminen vesistön alueelle sekä kyttyrälohi nimisen vieraslajin hallintaa koskeva pykälä. Kalastussäännön kalastusmää-

räykset eivät koskisi sivujokia tai Norjalle kuuluvaa Tenon alaosaa. Kalastussopimuksen 3 artiklassa määrätään, että Norjalle kuuluvalla Tenon alaosalla kalastussäännön kalastusta koskevat määräykset eivät voi olla lievempiä kuin rajajokiosuudella kulloinkin voimassa olevat määräykset. Saman artiklan mukaisesti Tenon sivujokia koskeva kalastussääntö määritellään kansallisesti ja sen sisältämät määräykset voivat vaihdella sivuvesien lohikantojen tilanteen mukaisesti.

Pykälän sisältö vastaisi muutoin nykyisen kalastussäännön 1 §:ää, mutta pykälän 2 momentissa muutettaisiin viittaus vastaamaan ehdotetun, uuden 2 luvun aiheuttamaa lukunumeroinnin muutosta. Nykyisessä kalastussäännössä biologisten vaikutusten torjuntaa koskevat säännökset sisältyvät lukuun 6, mutta muutetussa kalastussäännössä kyseinen kokonaisuus sisältyisi lukuun 8.

3 §. Rajajokiosuuden kalastajaryhmät. Pykälä vastaisi nykyisen kalastussäännön 2 §:ää. Sekä Suomen että Norjan kalastajaryhmien määrittely säilyisi samana. Pykälässä määriteltäisiin kalastajaryhmät, joiden kalastusajat, pyydysten käyttömahdollisuudet ja kalastuslupatyypit poikkeavat toisistaan. Suomessa kalastajat on jaettu neljään eri ryhmään. Kalastajat jaotellaan nykyisen sopimuksen tavoin Tenojen jokilaaksoissa vakinaisesti asuviin sekä muualla asuviin. Vakainainen asuminen määriteltäisiin pitkälti nykykäytännön tavoin tiukemmin kuin kotikuntalaissa (201/1994). Nykyisen käytännön mukaisesti kalastajilta edellytettäisiin tosiasiallista asumista Tenojoen vesistön jokilaaksoissa. Tarkempi määritelmä sisältyisi jatkossakin nykyisen sisältöisenä Tenojoen kalastussopimuksen voimaansaattamislain 9 §:ään.

Kalastusoikeuden osalta viitattaisiin kalastuslain (379/2015) 4 §:n määrittelyihin. Sopimuksen kalastussääntöä sovellettaessa kalastusoikeuden haltijalla tarkoitettaisiin osakaskunnan lisäksi osakaskiinteistön omistajaa. Kalastajaryhmien määrittelyt on tehty erikseen Suomen ja Norjan kalastajille, koska ryhmien taustalla oleva lainsäädäntö poikkeaa toisistaan. Käytännön erona on se, että Suomessa on määritelty oma ryhmä kalastajille, jotka omistavat kalastusoikeutta, mutta eivät asu Tenojoen vesistön jokilaaksoissa.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat.

Toiseen ryhmään kuuluvat muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat.

Kolmas ryhmä käsittää Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt, jotka eivät omista kalastusoikeutta.

Neljännän ryhmän muodostavat muut henkilöt, jotka eivät omista kalastusoikeutta Tenojoen kalastussäännön voimassaoloalueella tai eivät asu vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa.

Norjassa kalastajaryhmien määrittely perustuu Norjan Tenon kalastusoikeutta koskevan lain (LOV-2014-06-20-51) 4 ja 5 §:ssä käytettyihin määritelmiin.

2 luku **Lohen kalastusta koskevat säännökset**

4 §. Lohen ja merinieriän kalastus. Pykälän tarkoituksena olisi asettaa peruste niille menettelytavoille, joiden avulla sopimuksen osapuolet arvioisivat kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklan mukaisessa prosessissa vuosittain mahdollisuudet lohenkalastukseen. Arviointi perustuisi lohikan-

tojen tilaan, mitä Tenojoen seuranta- ja tutkimusryhmän arvioi vuosittain sekä samassa yhteydessä tehtävään arvioon lohikantojen hyödynnettävistä ylijäämistä eli siitä, onko vesistöön nousseita lohia on ollut riittävästi suhteessa vesistön lohikannalle asetettuihin kutukantatavoitteisiin nähden.

Tenojoen lohikantojen tila on yleisesti hyvin heikko, eikä lohikannoissa ole viime vuosina ollut hyödynnettävää ylijäämää, joka olisi mahdollistanut kalastuksen. Lohenkalastusta koskevat määräykset on nykytilanteessa laadittava siten, että ne mahdollistaisivat lohikantojen elpymisen, mitä edellytetään myös NASCO:n lohikantojen hoidolle asettamissa suosituksissa. Lohenkalastusta koskeviin määräyksiin on siten asetettava ennalta sovittuja tavoitteita tulevaisuutta varten, jotta lohenkalastus voitaisiin avata joustavasti heti kun se on mahdollista. Lohenkalastusmahdollisuuden edellytykseksi asetettaisiin pykälän 1 momentissa se, että lohikannoissa olisi kalastettavaa ylijäämää. Ensimmäisessä momentissa viitattaisiin myös siihen, että tilanteen arviointi tapahtuisi vuosittain kalastussäännön muutostarpeiden arviointiin vakiintuneesti käytettävällä menettelyllä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että lohenkalastukselle asetettava kiintiö ei saisi olla suurempi kuin edellisen kalastuskauden tietojen perusteella arvioitu hyödynnettävä ylijäämä. Kalastettavan ylijäämän jaossa olisi otettava huomioon molemmat maat ja molempien maiden kalastajaryhmät. Lisäksi kalastuskiintiöiden asettamisessa olisi kuultava paikallisia kalastusoikeuden haltijoita. Paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden kuulemisesta säädettäisiin tarkemmin Tenon voimaansaattamislaissa. Kiintiöllä tarkoitettaisiin tässä esimerkiksi sitä, että molemmille maille asetettaisiin saaliskohtainen kiintiö, eli kuinka monta lohta voitaisiin kummassakin maassa ottaa saaliiksi yhteensä. Tästä kiintiöstä olisi mahdollista lisäksi kummassakin maassa määrittää kalastajakohtainen kiintiö.

5 §. Lohen kalastuksen sääntely. Pykälässä asetettaisiin lohikantojen tilaan ja hoitotavoitteeseen perustuvat ajankohdat sille, milloin lohenkalastus avattaisiin ja miten kalastusta laajennettaisiin, kun lohikantojen tila paranee. Ratkaisussa olisi uutta lohenkalastuksen säätelyn mahdollistaminen kalastuskauden sisällä silloin, kun lohikantojen tilan kannalta välttämättömät rajoitukset eivät mahdollista laajempaa lohenkalastusta.

Pykälässä lohenkalastus olisi säädelty portaittain, lohikantojen tilan, lohikantojen elpymisen ja eri lohikantojen Tenojoen pääuomassa tunnettujen vaellusajankohtien mukaan. Sääntelyn lähtökohtana olisi tieto Tenon vesistön eri lohikantojen viikoittaisesta esiintymisestä Tenojoen pääuomassa, jota verrattaisiin vuosittain Tenon vesistön lohikantojen tila-arvioon Suomen ja Norjan yhteisen Tenon lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän vuosittaisen raportin perusteella. Lohikannan säätelypäätökset perustuisivat siten edellisvuoden lohikannan tila-arvioon sekä pitkän ajan tietoon eri lohikantojen vaelluskäyttäytymisestä.

Pykälän mukaan lohenkalastus sallittaisiin, jos kalastuskaudella on yksikin viikko, jolloin edellisen kalastuskauden seurantalosten perusteella heikoimpaan punaiseen lohikannan tilaa kuvaavaan luokkaan kuuluvien lohikantojen lohien määrä on alle 20 % lohien kokonaismäärästä samaan aikaan Tenon pääuomassa. Pyydettäväksi sallittu lohimäärä määräytyisi lohikantojen seurannan perusteella vuosittaisissa neuvotteluissa sovittavan kiintiön mukaan, josta säädettäisiin muutetun kalastussäännön 4 §:ssä. Esitetty lähtökohta lohenkalastukselle on kaukana koko kalastussopimuksen tavoitteesta, jonka mukaan lohikantojen tulisi täyttää niille asetetut hoitotavoitteet ja kalastuksen kohdistua ensi sijassa hyvän tilan saavuttaneisiin lohikantoihin, mutta kalastuksen avaaminen rajoitetusti on katsottu välttämättömäksi Tenon lohenkalastukseen liittyvän Saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitämiseksi.

Pykälän 1 kohdan mukaisesti lohenkalastusta ei voitaisi sallia niinä viikkoina, joissa yli 20 % pääuomassa tietyn ajanjakson aikana tavattavista lohista kuuluu punaisen kantaluokan lohikantoihin. Kalastuksen salliminen silloin kun lohikantojen tila on erittäin heikko kasvattaisi riskiä siitä, että lohikantojen elpyminen estyy tai hidastuu merkittävästi. Vuosina 2021–2023 toteutettu lohenkalastuskielto on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi lisätä kudulle pääsevien emolohien määrää vesistössä.

Pykälän 2 kohdan mukaisesti lohenkalastus sallittaisiin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuville henkilöille sellaisina viikkoina, kun alle 20 % pääuomassa tavattavista lohista kuuluu punaisen kantaluokan lohikantoihin. Lohenkalastus olisi sallittu vavalla ja vieheellä sekä verkolla tai padolla kahtena päivänä viikossa. Yli 65 cm:n mittaiset lohet olisi vapautettava ja lohenkalastus olisi lopetettava, kun 4 §:n mukainen saaliskiintiö olisi täyttynyt.

Lohenkalastusta koskevat rajoitukset on kohdistettava perustuslakivaliokunnan lausumien mukaan ensisijaisesti sellaiseen kalastukseen, joka ei nauti perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua suojaa, eli saamelaisten oikeutta harjoittaa kulttuuriaan. Koska Tenojoella kalastuksen rajoittaminen tapahtuu jatkossakin asuinpaikkaperiaatteen mukaisesti, on ensimmäisessä lohenkalastuksen sallimisen vaiheessa rajoitettu lohenkalastuksen salliminen perusteltua vain paikkakuntalaisille. Tällöin pystytään ottamaan huomioon saamelaisen kalastuskulttuurin suoja, kun paikkakunnalla asuvista on saamelaisia yli puolet ja kalastusoikeuksien käyttäjissä osuus on vielä suurempi.

Pykälän 3 kohdan mukaisesti lohenkalastus sallittaisiin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuville henkilöille, sekä muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille sellaisina viikkoina, kun alle 10 % joessa tavattavista lohista kuuluu punaisen kantaluokan lohikantoihin. Lohenkalastus olisi sallittu vavalla ja vieheellä sekä verkolla tai padolla kahtena päivänä viikossa. Yli 90 cm:n mittaiset lohet olisi vapautettava ja lohenkalastus olisi lopetettava, kun 4 §:n mukainen saaliskiintiö olisi täyttynyt.

Pykälän 4 kohdan mukaisesti osapuolten toimivaltaiset viranomaiset, eli Suomessa maa- ja metsätalousministeriö, voisivat sallia lohenkalastuksen laajemmin, sitten kun lohikantojen tila olisi parantunut enemmän kuin edellä 2 ja 3 kohdissa kuvatulla tavalla. Kalastuksen sallimisella laajemmin tarkoitettaisiin sen sallimista myös matkailijoille. Edellytyksenä laajemmalle kalastuksen sallimiselle olisi lohikantojen tilan riittävä elpyminen, minkä tarkkaa ajankohtaa tai etenemistapaa ei ole nyt mahdollista arvioida. Avaamisedellytysten arviointi ja tarkkojen kalastusmääräysten anto tapahtuisi vuosittaisten Tenon kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklojen mukaisessa neuvottelumenettelyssä.

3 luku **Kalastonhoitomaksut ja kalastusluvut**

6 §. Kalastonhoitomaksu. Pykälä vastaisi nykyistä 3 §:ää. Matkailukalastukseen tarkoitetut kalastusluvut on jaettu tasan Suomen ja Norjan kesken ja molempien maiden kansalaiset voivat hankkia niitä kummastakin maasta. Tästä syystä kalastonhoitomaksun maksuvelvollisuuteen sovelletaan sen osapuolen lainsäädäntöä mistä kalastuslupa hankitaan.

7 §. Kalastuslupaluokat. Kalastuslupaluokkia koskevassa pykälässä säädettäisiin kalastuslupien sisällöstä perustuen 3 §:ssä määriteltyyn kalastajaryhmien jaotteluun. Pykälän kalastuslupaluokat vastaisivat muutoin aiemman kalastussäännön 4 §:ää, mutta lupaluokissa esiintyvät pykäläviittaukset olisi muutettu, sekä listaukseen tulisi uutena asiana muiden lajien kalastuslupa. Lisäksi pykälässä säädettäisiin uutena asiana osallistumisluvasta, sekä lasten luvan liittämisestä muihin kalastuslupiin.

Yleinen paikkakuntalaislupa oikeuttaa kalastukseen kaikilla kalastussäännössä sallituilla pyyntimuodolla ottaen huomioon muualla kalastussäännössä säädettyt rajoitukset. Lupa on voimassa kalastuskauden. Luvan hankkimiseen ovat oikeutettuja Suomessa 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetut vakinaisesti Tenojoen jokilaaksoissa asuvat kalastusoikeuden haltijat ja Norjassa 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetut kalastusoikeuden haltijat.

Paikkakuntalaisen vapakalastuslupa oikeuttaa kalastukseen vavalla ja vieheellä rannalta ja veneestä ottaen huomioon muualla kalastussäännössä säädettyt rajoitukset. Lupa on voimassa kalastuskauden. Suomessa lupa on oikeutettuja kalastusoikeutta omistamattomat Tenon vesistön jokilaaksoissa asuvat kalastajat, jotka on määritelty 3 §:n 1 momentin 3 kohdassa.

Venekalastuslupa oikeuttaa lohen sekä muiden lajien kalastukseen vavalla ja vieheellä ottaen huomioon muualla kalastussäännössä säädettyt rajoitukset. Lupa on voimassa vuorokauden kerrallaan ja niiden kokonaismäärälle on asetettu kiintiö. Osa luvista voidaan Suomessa varata 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuille, muualla kuin vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille, mutta muuten luvan lunastamista ei ole rajoitettu. Lupien määrästä ja jakamisesta eri alueille säädetäisiin 8 §:ssä.

Vapakalastuslupa oikeuttaa lohen sekä muiden lajien kalastukseen vavalla ja vieheellä ottaen huomioon muualla kalastussäännössä säädettyt rajoitukset. Lupa on voimassa vuorokauden kerrallaan ja niiden kokonaismäärälle on asetettu kiintiö. Osa luvista voidaan Suomessa varata 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuille kalastusoikeuden haltijoille, mutta muuten luvan lunastamista ei ole rajoitettu. Lupien määrästä ja jakamisesta eri alueille säädetään 8 §:ssä.

Muiden lajien kalastuslupa oikeuttaisi muiden lajien kuin lohen ja merinieriän kalastukseen vavalla ja vieheellä ottaen huomioon muualla kalastussäännössä säädettyt rajoitukset.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin lisäksi osallistumisluvasta, joka voidaan liittää yleiseen paikkakuntalaislupaan. Lupa oikeuttaisi sen haltijan osallistumaan yleisellä paikkakuntalaisluvalla tapahtuvaan kalastukseen verkkopyydyksillä, millä tarkoitetaan Tenolla perinteisesti käytettyjä ajoverkkoa, seisovia verkkoja sekä patoja. Yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan tulisi olla itse paikalla kalastustapahtumassa. Luvan tarkoitus olisi edesauttaa Tenon saamelaiseen lohenkalastuskulttuuriin liittyvän tietotaidon oppimista ja siirtämistä eteenpäin. Lisäksi lupa parantaisi mahdollisuuksia saada apuvoimaa pyydyskalastukseen.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin kaikkiin kalastuslupaluokkiin liitettävästä lapsiluvasta, joka oikeuttaisi Tenon jokilaaksojen ulkopuolella vakinaisesti asuvan lapsen kalastamaan yhdellä vavalla ja vieheellä kerrallaan. Toisiin lupatyyppeihin liitettävää lapsilupaa ei laskettaisi mukaan kalastuslupakiintiöihin. Lapsen ikää koskevat määrittelyt tehtäisiin erikseen Suomessa ja Norjassa maiden omien säädösten erilaisuuden vuoksi. Suomessa alle 18-vuotiaat katsotaan lapsiksi ja kyseistä lapsilupaa koskeva määrittely on tarkoitus liittää tähän hallituksen esitykseen sisältyvään Tenon kalastussopimuksen voimaansaattamislain 10 §:ään.

Pykälän 4 momentissa säädetäisiin selvyiden vuoksi siitä, että kaikki kalastusluvut olisivat henkilökohtaisia, jolloin esimerkiksi niiden myynti eteenpäin ei olisi mahdollista.

Rajajokiosuudella tarvittava pakollinen kalastuslupa perustuu kalastussopimuksen 10 artiklaan, jonka mukaan rajajokiosuudella kalastavan on lunastettava kalastuslupa ennen kalastuksen aloittamista. Sopimusmääräyksen mukaan osapuolet eli sopimusvaltiot vastaavat lupien myynnin järjestämisestä. Tämä tarkoittaa sitä, että kalastusoikeuden haltijoilla eli muun muassa yhteisen vesialueen osakaskunnilla ja niiden osakaskiinteistöillä ei ole kalastusoikeuteen lähtökohtaisesti kuuluvaa määräysvaltaa kalastuslupien myymiseen. Näin ollen rajajokiosuudella ei

myöskään voida soveltaa kalastuslain 12 §:ää, jossa säädetään yhteisen vesialueen osakkaan mahdollisuudesta ilman muiden osakkaiden suostumusta antaa toiselle lupa kalastaa osakkaalle itselleen kuuluvan kalastusoikeuden nojalla. Sen sijaan kalastusoikeuden vuokraaminen olisi jatkossakin mahdollista.

8 §. Kalastuslupien jako. Pykälän ensimmäisessä momentissa säädettäisiin menettelytavasta, jolla vene- ja rantakalastuslupien määrästä kalastuskautta kohden päätettäisiin vuosittain. Päätös tehtäisiin vuosittain Tenon kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklojen mukaisessa neuvottelumenettelyssä. Vene- ja rantakalastusluville ei asetettaisi kiintiötä etukäteen, koska lohikantojen tilan elpymisnopeutta ja lupakiintiön kokoa ei ole mahdollista arvioida ennakolta.

Toisessa momentissa säädettäisiin muiden lajien kalastuslupien määrästä kalastuskautta kohden. Näiden lupien enimmäismääräksi on jo vuonna 2017 koskevista kalastussopimusneuvotteluissa sovittu 12 000 kappaletta, joka jaetaan puoliksi Suomen ja Norjan kesken.

Kolmannessa momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta varata vene- ja rantakalastusluvista sekä muun kalan kalastusluvista enintään kolmasosa 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuille muualla kuin Tenon jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille. Tämä kiintiö varattaisiin samassa suhteessa kaikille lupatyypeille. Kiintiön tarkasta suuruudesta, luvan hinnasta ja sen jakamisesta ryhmään kuuluville kalastusoikeuden haltijoille säädettäisiin tarkemmin esitykseen sisältyvässä kalastussopimuksen voimaansaattamislain muutosesityksessä. Kyse on kalastusoikeuden omistajille myytävästä luvasta, jota ei voida myydä edelleen tai siirtää toiselle henkilölle.

Neljännessä momentissa säädettäisiin siitä, että muualla kuin Tenon jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille olisi varattava kalastuksen mahdollistavia lupia, kun lohikantojen tila paranee ja kalastus on mahdollista 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti. Tämän kalastuslupakiintiön on oltava riittävä suhteessa lohikannassa tavattavaan ylijäämään, jonka pohjalta saalisikiintiö muodostuu.

Viidennen momentin mukaan molemmilla osapuolilla olisi mahdollisuus antaa tarkempia määryksiä siitä, miten muiden lajien kalastuslupia käytetään. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi muiden lajien kalastuksen kohdentamisen tarkemmin halutuille alueille, mikäli halutaan lisätä tai vähentää kalastuspainetta esimerkiksi taimeneen tai haukeen.

Ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeudenhaltijoille varattavat omat kiintiöt on nähty välttämättömiksi, jotta sopimuksen sisältämät kalastusrajoitukset eivät muodostuisi kohtuuttomiksi kyseisen omistajaryhmän kannalta. Kiintiöön kuuluvien lupien hinta on mahdollista asettaa kansallisesti selkeästi alhaisemmaksi kuin matkailijoille myytävien lupien hinta. Lupakiintiöiden toimivuuteen käytännössä liittyy kuitenkin yhä tiettyjä heikkouksia erityisesti siinä suhteessa, että kiintiöityjen lupien kysyntä saattaa ylittää käytettävissä olevan lupamäärän halutuimpana kalastussesonkina.

4 luku **Pyyntivälineet**

9 §. Lohen ja merinierian kalastuksessa sallitut pyyntivälineet. Pykälässä määriteltäisiin kalastussäännön voimassaoloalueella sallitut pyydykset. Lohen, ja merinierian pyynnissä olisi sallittua käyttää potku- ja mertapatoa, seisovaa verkkoa, kulkutus- eli ajoverkkoa sekä vapaa ja viehettä

Sallittujen pyyntivälineiden käytön osalta kalastajat jaetaan kahteen ryhmään niin, että kaikkia 1 momentissa lueteltuja pyydyksiä saavat käyttää ainoastaan 3 §:n 1 kohdassa tarkoitetun yleisen paikkakuntalaisluvan haltijat. Muut kalastajat saavat käyttää ainoastaan vapaa ja viehettä.

Pykälä vastaisi muutoin nykyisen kalastussäännön 6 §:ää, mutta siitä poistettaisiin maininta meritaimenesta, siirrettäisiin 2 momenttiin sisältynyt muiden lajien kalastuksessa sallittuja pyyntivälineitä koskeva sääntely uuteen 10 §:ään sekä lisättäisiin uutena matkailukalastusta koskevat rajoitukset sallittuihin pyyntivälineisiin.

Erilaisten kalastusrajoitusten kohdentaminen vakinaisen asuinpaikan perusteella on tarpeen lohikantojen suojelemiseksi sekä saamelaisen kulttuurin suojan huomioon ottamiseksi. Kalastussäännön 9 §:ssä määritellyistä sallituista pyyntivälineistä potku- ja mertapato, seisova verkko sekä kulkutusverkko liittyvät Tenon jokilaaksoille tyypilliseen, saamelaiseen kulttuuriin liittyvään lohenkalastusperinteeseen. Näiden perinnepyydysten varaamisella ainoastaan Tenon jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille on haluttu suojata paikallista, saamelaiseen kalastusperinteeseen liittyvää kalastuskulttuuria tilanteessa, missä lohikannat eivät kestä laajamittaista kalastusta. Asuinpaikkaan perustuva rajausta on katsottu parhaaksi tavaksi toteuttaa tämä kulttuurin suoja.

Mahdollisena vaihtoehtona perinnepyydysten käytön rajaamiselle esitettiin Suomen valtuuskunnan sisällä myös rajauksen tekemistä siten, että kalastussäännössä määriteltäisiin saamelaiset omana kalastajaryhmänä, jonka kautta perinnepyydysten käyttö pystyttäisiin rajaamaan heille. Tätä ei kuitenkaan nähty mahdolliseksi, sillä saamelaismääritelmään ei ole muussa lainsäädännössä kuin saamelaiskäräjälaissa (974/1995) ja saamen kielilaissa (1086/2003) kytketty saamelaista henkilöä koskevaa välitöntä oikeusvaikutusta. Tällaisen rajauksen tekeminen kalastussäännössä nähdään ongelmallisena, sillä saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmää ei voi käyttää muussa kuin vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä, eikä ole nähty mahdollisena, että saamelaisuus määriteltäisiin kalastussäännössä. Mikäli saamelaisuus määriteltäisiin muussa yleisessä lainsäädännössä kattavasti siten, että määritelmään voisi viitata kalastussäännössä, olisi tilanne eri.

Vastaava jako pyydysten käytön sallimiselle on ollut myös aiemmassa kalastussäännössä. Laajemmin ja maailmanlaajuisemmin tarkasteltuna, lohta kalastetaan joessa harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ainoastaan vapavälineillä, koska pyydyskalastus on katsottu liian tehokkaaksi kalastustavaksi joessa. Tässä suhteessa Tenon kalastusmääräykset ovat huomattava poikkeus.

Pykälän 3 momentin mukaan muut pyydykset ja kalastustavat olisi kiellettyjä. Kieltoa on erikseen tarkennettu koskemaan myös harrilautaa epäselvyyksien välttämiseksi.

Pykälässä olisi lisäksi määritelty, että 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainitut venekalastusluvan haltijat saavat kalastaa vieheellä ja perholla. Vieheellä tarkoitetaan yleisemmin koukuilla varustettuja vieheitä, uistimen lisäksi myös kalastuksessa käytettyä lippaa, jiggiä sekä vaappuja.

Vastaavasti 7 §:n 1 momentin 4 kohdassa mainittu rantakalastuslupa oikeuttaisi ainoastaan kalastukseen perhokalastusvälinein ilman painoa tai kohoa. Määräykseen on kuitenkin tehty poikkeus, joka koskee Matinköngästä maastossa olevien kylttien mukaisesti ja Inarinjokea Matinköngästä ylöspäin sekä koko Kietsimäjokea, missä olisi sallittua kalastaa myös muilla vapakalastusvälineillä kuin perhovavalla sekä uistimella tai heittopainolla varustetulla perholla. Rajoitus on haluttu edelleen säilyttää, koska sillä voidaan vähentää erityyppistä kalastusta harrastavien kalastajien ristiriitoja ja ohjata kalastusta kalastusmuotoihin, joissa koukkujen määrä on vähäisempi. Alle 16-vuotiaiden luvan lunastajien kohdalla tehdään poikkeus heittotaitoja vaati-

vien perhokalastusvälineiden käytöstä ja he voivat kalastaa perholla ja koholla koko lunastamansa luvan osoittamalla alueella. Ikäraja vastaa yleistä käytäntöä siitä, minkä ikäisenä lapset siirtyvät aikuisten lupakäytäntöjen piiriin koskikalastuskohteilla Suomessa.

10 § *Muiden lajien kuin lohen ja merinieriän kalastuksessa sallitut pyyntivälineet.* Muiden lajien kuin lohen ja merinieriän pyynnissä olisi sallittua käyttää seisovaa verkkoa, vapaa ja viehettä, katiskaa sekä nuottaa Inarinjoen järvilaajentumissa Matinkönkään yläpuolella.

Vapakalastuksen osalta sallitut välineet on määritelty erikseen paikkakuntalaisen vapakalastusluvalle ja matkailijoille tarkoitettulle vapakalastusluvalle. Kalastus 7 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuilla yleisellä paikkakuntalaisluvalla ja paikkakuntalaisen vapakalastusluvalla on sallittua sekä uistimella että kevyillä perhokalastusvälineillä. Uistimella tarkoitetaan koukuilla varustettuja vieheitä, uistimen lisäksi myös kalastuksessa käytettyä lippaa, jiggiä sekä vaappuja, mutta koukkujen määrä on rajoitettu yhteen kolmihaarakoukkuun tai korkeintaan kolmeen yksittäiseen koukkuun. Muiden lajien kuin lohen ja merinieriän kalastukseen tarkoitettulla 7 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisella vapakalastusluvalla saa käyttää ainoastaan kevyitä perhokalastusvälineitä. Molempien määräysten tarkoitus on ohjata kalastusta välineisiin, joilla lohen saaliiksi saaminen ei ole todennäköistä ja joista sivusaaliiksi jääneen lohen vapauttaminen vahingoittumattomana on helpompaa kuin runsaammin koukkuja sisältävistä vieheistä.

Pykälässä määrättäisiin myös kyttyrälohen kohdennetusta kalastuksesta ajoverkolla ja vapakalastusvälineillä hankemuotoisen poistokalastuksen lisäksi. Tällaisen kalastuksen toteuttamisesta säädettäisiin tarkemmin 35 §:n 2 momentissa. Kyseinen kyttyrälohen kohdennetun pyynnin vapakalastusmahdollisuus koskisi kalastusoikeuden haltijoita sekä Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvia henkilöitä.

Alle 16-vuotiaiden luvan lunastajien kohdalla tehtäisiin poikkeus heittotaitoja vaativien perhokalastusvälineiden käytöstä ja he voisivat kalastaa perholla ja koholla käyttäen muitakin kuin varsinaisia perhokalastusvälineitä koko lunastamansa luvan osoittamalla alueella.

Muut pyydykset ja kalastustavat olisivat kiellettyjä. Kieltoa on erikseen tarkennettu koskemaan myös harrilautaa epäselvyyksien välttämiseksi.

Pykälän 8 momentissa annettaisiin osapuolten toimivaltaisille viranomaisille mahdollisuus antaa tarkempia määräyksiä koskien kalastusvälineitä. Tällaisista yksityiskohtaisista säännöistä olisi ilmoitettava toisen osapuolen viranomaisille. Säännöksellä olisi tarkoitus mahdollistaa se, että eri osissa Tenon rajajokialuetta voitaisiin tarvittaessa säädellä tarkemmin, millainen kalastus on sallittua esimerkiksi tiettyyn kalalajiin kohdistuvan kalastuksen osalta. Suomessa pykälässä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen määriteltäisiin tarkemmin Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä.

11 §. *Vapakalastuksen teknisiä määräyksiä, syöttiä ja koukkupyydyksiä koskevat yleiset säännökset.* Pykälä vastaisi muutoin nykyistä 11 §:ää, mutta pykälän otsikkoa täsmennettäisiin siten, että se kuvaisi paremmin pykälän sisältöä ja otsikosta ilmenisi pykälän sisältävän myös vapakalastuksen teknisiä määräyksiä. Pykälässä olisi kielletty kaikkea vapakalastusta koskien katkarapujen, kalojen ja matojen käyttö syöttinä kalastuksessa. Katkarapu ja mato on katsottu lohenkalastuksessa liian tehokkaaksi syötiksi ja kielletty tästä syystä. Syöttikalojen kiellon taustalla on myös *Gyrodactylus salaris* -loisen torjunta. Kalojen siirto toisesta vesistöstä on kielletty kalastussopimuksen 15 artiklan nojalla. Kiellolla tehostettaisiin kyseistä rajoitusta ja halutaan lisäksi estää tilanteita, joissa syöttikaloja tuotaisiin tietämättömyyttään muista vesistöistä.

Pykälän 2 momentissa kiellettäisiin rokastus, jossa kala pyritään tartuttamaan koukkuun suun ulkopuolelta. Samalla määriteltäisiin, millaista nostokoukkuja saa käyttää apuna pyydykseen tarttuneen kalan nostamiseksi veneeseen tai rannalle. Pyydyksellä tarkoitetaan sekä seisovia pyydyksiä että vapavälineitä.

Pykälän nykyinen 3 momentti siirrettäisiin selkeyden vuoksi omaksi erilliseksi pykäläkseen. Mateen kalastusta jäältä koskevat säännökset sisältyisivät muutetun kalastussäännön 12 §:ään.

12 §. *Mateen kalastus jäältä.* Pykälässä madekoukun käyttö rajattaisiin ainoastaan 3 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetuille Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuville henkilöille ja kalastus tapahtuu talvisin jäältä. Lisäksi määriteltäisiin, että tällaisessa kalastuksessa olisi sallittua käyttää Tenojoen vesistöstä peräisin olevia kuolleita syöttikaloja. Nykyisessä kalastussäännössä säännökset koskien mateen kalastusta jäältä sisältyvät 11 §:ään.

5 luku **Kalastuksen järjestäminen, kalastuskausi ja kalastusajat**

13 §. *Yleinen viikkorauhoitus.* Pykälä vastaisi nykyistä 7 §:ää. Pykälässä määriteltäisiin yleisen viikkorauhoituksen aika, jolloin lohen ja merinieriän kalastus olisi kokonaan kielletty. Muiden kalalajien kalastus olisi sallittu myös tänä aikana Tenojokeen tai muihin rajajokiin kuuluvissa järvissä 200 metriä kauempana joen niskasta tai suulta. Muille kalalajeille sallitut pyydykset olisi määritelty 10 §:n 1 momentissa. Tämän lisäksi kalastusaikoja on määritelty tarkemmin eri pyydyksille myöhemmissä kalastussäännön pykälissä. Yleinen viikkorauhoitus kieltäisi kalastuksen vuorokauden ajaksi sunnuntai-illasta maanantai-iltaan. Rauhoituksen alkamisajat on ilmoitettu sekä Suomen että Norjan kellonaikoina siten, että rauhoitus alkaisi samaan aikaan molemmissa maissa.

14 §. *Vapakalastuskausi muun kuin lohen ja merinieriän kalastukseen.* Vapakalastuskautta koskevassa pykälässä määriteltäisiin vapakalastukselle sallitun kalastuskauden alku- ja loppupäivämäärät. Vapakalastuskausi olisi pidempi Tenojokilaaksossa asuville henkilöille, jotka ovat oikeutettuja 7 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdissa mainittuihin yleiseen paikkakuntalaislupa- tai paikkakuntalaisen vapakalastuslupa- Heidän vapakalastuskautensa alkaisi kesäkuun 1 päivästä ja jatkuisi elokuun 20 päivään saakka. Vaikka lohenkalastusmahdollisuudet ovat hyvin heikot, on nähty tärkeäksi mahdollistaa muiden lajien vapakalastus muun muassa vapapyyntiin ja veneen kalastuskäyttöön liittyvien taitojen ylläpitämiseksi ja niiden siirtämiseksi eteenpäin. Tältä osin pykälä on saman sisältöinen kuin nykyisen kalastussäännön 8 §.

Toisessa momentissa olisi määritelty kaikille kalastajille saatavilla olevien muiden lajien kuin lohen ja merinieriän kalastukseen tarkoitettuja vapakalastuslupia koskeva kalastusaika, joka alkaisi kesäkuun 10 päivä ja päättyisi elokuun 10 päivään. Lisäksi kalastus olisi sallittu tämän jälkeen erikseen rajatuilla alueilla elokuun 20 päivään saakka. Nämä alueet ovat matalia virta-alueita, joissa perinteisen tiedon perusteella ei tavata loppukesällä lohia. Alueet on myös määritelty niin, että niiden sisällä ei ole syvänteitä, joissa voisi olla lohen asentopaikkoja.

15 §. *Muiden lajien kuin lohen ja merinieriän verkkokalastusaika.* Nykyisessä kalastussäännössä sallittuihin kalastusaikoihin verrattuna verkon käyttöaika pitenisi osittain, koska muiden lajien verkkokalastus on voimassa olevan kalastussäännön 17 §:n mukaan sallittu toukokuun 20 päivästä kesäkuun 10 päivään ja Inarijoella ja Kietsimäjoella kalastus on sallittu toukokuun 20 päivästä elokuun 20 päivään. Lisäksi voimassa olevassa kalastussäännössä loheen rinnastetun taimenen kalastus olisi sallittu muutetussa kalastussäännössä muun kalan pyyntiin tarkoitetuilla ehdoilla, minkä johdosta ehdotettu pykälä ei sisältäisi mainintaa meritaimenesta ja sen otsikkoa täsmennettäisiin vastaamaan pykälän muuttunutta sisältöä. Tenojoen vesistössä on aina kalas-

tettu verkoilla myös muita lajeja kuin lohta. Tämän pyynnin merkitys on kasvanut, kun lohikantojen tila on hyvin heikko. Pyyntiajat on asetettu siten, että lohen sivusaaliin mahdollisuus jäisi pieneksi. Samasta syystä kalastuskausi olisi lyhyempi Tenojoen keskiosassa, jossa on yleisesti lohen kutualueita ja missä riski lohen sivusaaliista on siitä syystä arvioitu muuta aluetta suuremmaksi.

Verkkopyynti olisi pykälän mukaan sallittua koko rajajokialueella jäiden lähdöstä kesäkuun 20 päivään saakka. Lisäksi pyyntiä sallittaisiin elokuun alusta 20. elokuuta saakka lukuun ottamatta Levajoen suun ja Alakönkään alaosan välistä aluetta. Inarin- ja Kietsimäjoella kalastuskausi olisi jäiden lähdöstä elokuun 20 päivään saakka.

Muun kalan pyynnin saaliina saadaan lähinnä taimenta sekä harjasta ja vähäisemmässä määrin siikaa, haukea ja madetta. Sallitut pyyntiajat mahdollistavat myös hauen tehokkaan pyynnin sekä taimenkantojen aiempaa paremman hyödyntämisen, mitä on esitetty yhtenä mahdollisuutena lohen vaelluspoikasiin kohdistuvan kuolleisuuden pienentämiseksi.

16 §. Kulutusverkon kalastusaika. Pykälässä määriteltäisiin kulutusverkon sallittu kalastuskausi, vaikka lohenkalastusmahdollisuudet riippuvat lohikantojen elpymisestä ja ne joudutaan arvioimaan erikseen 4 ja 5 §:n määräysten perusteella. Sallittu kalastuskausi alkaisi kesäkuun 1 päivänä ja jatkuisi kesäkuun 15 päivään. Kalastuskauden aikana kalastus olisi sallittu kahtena vuorokautena viikossa ja kalastusvuorokausi alkaisi kello 19. Kalastusaika alkaisi samanaikaisesti molemmissa maissa ja alkuaika on ilmoitettu myös Norjan kellonaikana. Kalastuskausi on sama kuin vuoden 2017 kalastussäännön 13 §:ssä, jolloin kalastus on ollut sallittua kahtena vuorokautena viikossa.

Kulutusverkkoa käytetään kalastuskauden alussa, jolloin pyynnin kohteeksi joutuvat erityisesti heikossa tilassa olevat Tenojoen vesistön yläosien lohikannat sekä useamman merivuoden vanhat emolohet sekä uudelleen kutemaan nousevat lohet myös muista Tenojoen vesistön lohikannoista, joiden määrä on merkittävä lohikantojen elpymisen kannalta.

17 §. Seisovan verkon kalastusaika. Pykälässä määriteltäisiin lohenkalastuksessa käytettävän seisovan verkon sallittu kalastuskausi, vaikka lohenkalastusmahdollisuudet riippuvat lohikantojen elpymisestä ja ne joudutaan arvioimaan erikseen 4 ja 5 §:n määräysten perusteella. Seisovan verkon kalastuskausi alkaisi kesäkuun 1 päivä ja jatkuisi heinäkuun 31 päivään saakka. Kalastuskausi alkaisi samaan aikaan kuin kulutuskalastus, jotta pyydysten käyttöön oikeutetuilla kalastajilla on mahdollisuus valita eri pyyntitapojen välillä. Aiemmin kalastus on jatkunut Inarijoella elokuun 12 päivään saakka, mutta lisäys poistettaisiin Inarijoen lohikantojen tilan heikentymisen vuoksi. Muilta osin pykälä vastaisi nykyisen kalastussäännön 14 §:ää.

Viikoittainen kalastusaika olisi jaettu kahteen eri jaksoon. Seisovalla verkolla saisi kalastaa kahtena vuorokautena viikossa 1 kesäkuuta ja 15 heinäkuuta välisenä aikana ja kolmena vuorokautena viikossa 16 heinäkuuta ja 31 heinäkuuta välisenä aikana. Kalastusvuorokausi alkaisi samanaikaisesti molemmissa maissa Suomen aikaa kello 19.

18 §. Patokalastuksen kalastusaika. Pykälä vastaisi nykyistä patokalastuksen kalastusaikaa koskevaa 15 §:ää. Pykälässä määriteltäisiin lohenkalastuksessa käytettävän lohivadon sallittu kalastuskausi, vaikka lohenkalastusmahdollisuudet riippuvat lohikantojen elpymisestä ja ne joudutaan arvioimaan erikseen 4 ja 5 §:n määräysten perusteella. Patokalastuksessa kalastuskausi alkaisi kesäkuun 1 päivä ja jatkuisi heinäkuun 31 päivään saakka. Kalastuskausi alkaisi samaan aikaan kuin kulutuskalastus, jotta pyydysten käyttöön oikeutetuilla kalastajilla olisi mahdollisuus valita eri pyyntitapojen välillä. Viikoittainen kalastusaika olisi jaettu kahteen jaksoon. Padolla saisi kalastaa kahtena vuorokautena viikossa kesäkuun 1 ja 15 päivän välisenä aikana ja

kolmena vuorokautena kesäkuun 16 ja 31 päivän välisenä aikana. Kalastusvuorokausi alkaisi samanaikaisesti molemmissa maissa Suomen aikaa kello 19.

Käytännössä patokalastus on alkanut laajassa mitassa vasta sen jälkeen, kun kulkutuskalastus on päättynyt. Tämä on johtunut toisaalta siitä, että kalastusolosuhteet ovat olleet hyvin hankalat padoille kalastuskauden alussa, kevättulvan aiheuttaman suuren virtaaman ja korkean vedenkorkeuden vuoksi. Kalastuskauden lopussa saalismäärät ovat asteittain pienentyneet lohien kuitunousun vähentyessä.

Patokalastuksen kalastuskauden lyhentäminen nykyiseen muotoon oli välttämätöntä vuonna 2017 samoista lohensuojelullisista syistä kuin edellä selostettu muun verkkokalastuksen kalastusajan lyhentäminen. Patokalastus on sallittua vain kahtena kalastusvuorokautena viikossa kalastuskauden alussa, jolloin pyynnin kohteeksi joutuvat erityisesti heikossa tilassa olevat Tenojoen vesistön yläosien lohikannat sekä useamman merivuoden vanhat emolohet sekä uudelleen kutemaan nousevat lohet myös muista Tenojoen vesistön lohikannoista. Patojen käyttömahdollisuus on kuitenkin haluttu säilyttää vaihtoehtona koko perinteisten pyydysten sallitulle kalastuskaudelle, vaikka kulkutuskalastus onkin tärkein pyyntimuoto kesäkuun puoliväliin saakka.

Patokalastus eroaa muista perinteisistä lohien kalastusmuodoista siinä, että padon rakentaminen vaatii paljon työtä ja vedenkorkeuden muutokset voivat vaikuttaa paljon padon kalastavuuteen. Pato on myös ehkä kaikkein perinteisin lohienpyyntimuoto Tenojoen vesistössä, vaikka myös patokalastuksessa on tapahtunut teknistä kehitystä materiaalien osalta. Suuren työmäärän vuoksi patokalastuksen pyyntiaikaa ei ole lyhennetty kolmesta vuorokaudesta varsinaisena patopyynnin kalastuskautena kesäkuun 16 päivästä heinäkuun loppuun. Padossa käytettävien pyytävien osien havasmateriaali ja pyyntiajankohta vaikuttavat pyynnin kohdistumiseen eri ikäisiin lohiin.

19 §. Kielletyt vapakalastusalueet. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta pyyntiin asetettujen patojen läheisyydessä. Kalastus olisi kiellettyä patojohteiden sisällä sekä 50 metriä padon alapuolella tai 10 metriä sen sivulla. Momentin 2 kohdassa kiellettäisiin kalastus 10 metriä lähempänä seisovaa verkkoa. Määräysten tarkoituksena on estää pyydysvahingot ja kalojen karkottuminen pyydyksen lähetyviltä. Suojaetäisyydet on arvioitu vastaavasta pyynnistä saatujen kokemusten nojalla ja samalla pyritty asettamaan etäisyydet niin, että ne eivät turhaan estä kalastusta kapeassa jokiuomassa.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa kiellettäisiin kalastus silloilta. Sillalla kalastus saattaisi aiheuttaa vaaratilanteita muille kalastajille ja sillan käyttäjille. Edellä mainittujen 1 momentin 1–3 kohtien osalta pykälä on saman sisältöinen kuin nykyisen kalastussäännön 12 §. Momentin 4 kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta niiden sivujokien suualueiden läheisyydessä, joihin lohi nousee. Kielto suojaisi sivujokeen hakeutuvia kaloja, jotka saattavat pysähtyä lähialueelle ennen nousua sivujokeen tai liikkua jokisuun läheisyydessä. Kalastus olisi kielletty yleisesti 50 metriä ylävirtaan ja 100 metriä alavirtaan ulottuvalla alueella syväväylään asti. Määräystä on yksinkertaistettu ja selkeytetty nykyisestä kalastussäännöstä ja sen nojalla tehdyistä poikkeuksista, missä kieltoalueiden laajuudet ovat vaihdelleet eri jokisuiden alueella.

Lisäksi Tenon pääuoman päättymiskohtaan, missä Inarijoki ja Karasjoki erkanevat sekä Inarijoen ja Kietsimäjoen yhtymiskohtaan asetettaisiin laajemmat kalastuskieltoalueet, jotka ulottuisivat koko jokialueen poikki. Näissä tapauksissa laajempi alue on katsottu tarpeelliseksi jokialueen muodon vuoksi.

Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia.

Lisäksi vapakalastukselle asetettaisiin kaksi rauhoitusaluetta Tenon Ylä- ja Alakönkään alueille. Rauhoitusalueiden tarkoituksena olisi pienentää mahdollisuutta lohien sivusaaliiseen vapakalastuksessa nykytilanteessa, missä lohikantojen tila on heikko ja lohikannat vaativat elvyttämistoimia. Rauhoitusalueet katsottiin kokonaisuuden kannalta paremmiksi kuin lisärajoitusten asettaminen vapavälineiden käytölle. Rauhoitusalueiden tarkkojen alku- ja loppukohtien määrittelyn tekevät toimivaltaiset viranomaiset, koska jokiuoman olosuhteet vaihtelevat virtauksen suunnan mukaisesti näissä kohteissa, mistä syystä lohensuojelun kannalta tarpeellinen rauhoitusalue voi olla perusteltua määritellä eri tavoin Suomen ja Norjan puoleisella jokirannalla.

Lisäksi kalastussäännön mukaan toimivaltaisen viranomaisen olisi mahdollista asettaa ylimääräinen rauhoitusalue Vetsijoen suun lähelle rannalta syväväylään saakka, mikä on katsottu lähinnä Norjan kannalta tarpeelliseksi. Toimivaltaisesta viranomaisesta säädetään tarkemmin Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä

20 §. Verkkokalastuskieltoalueet. Pykälän 1 momentissa kiellettäisiin verkkokalastus sivujokien suualueilla 200 metrin matkalla sivujoen suusta alavirtaan. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia. Toisaalta määräys tarkoittaisi sitä, että rajoitus olisi voimassa myös kaikkien sivujoen uomien kohdalla. Pykälä vastaisi muilta osin voimassa olevan kalastussäännön 27 §:ää, mutta pykälän nykyinen 2 momentti poistettaisiin ja sen tilalle siirrettäisiin uudeksi 2 momentiksi voimassa olevan kalastussäännön 25 §:n 4 momentti. Momentissa säädettäisiin siitä, että nuottaa ei saisi käyttää 200 metriä lähempänä joen niskaa, suuta, koskea tai nivaa.

21 §. Kudottujen pyydysten käytön määrällinen rajoitus. Pykälä vastaisi muilta osin nykyistä 16 §:ää, mutta ehdotuksen mukaan siitä poistettaisiin maininta meritaimenesta. Pykälässä rajoitettaisiin lohien kalastuksessa sallittujen pyydysten käyttömäärää. Kalastusoikeuden haltijat voisivat käyttää vain yhtä kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa tai patoa samanaikaisesti. Vain yhden seisovan verkon tai padon käytön salliminen samanaikaisesti olisi yksi keino vähentää lohiin kohdistuvaa kalastuskuolevuutta ja auttaa saavuttamaan hyvää tilaa osoittavat hoitotavoitteet. Tämä keino olisi nykyisen kalastussäännön tavoin jatkossakin käytössä, koska se on helposti toteutettavissa ja valvottavissa ja osaltaan mahdollistaa kalastuskulttuurin harjoittamismahdollisuuden useammalle kalastajalle kuin useampien verkkopyydysten salliminen.

Pykälässä määrättäisiin lisäksi, että yksi pyydys laskettaisiin Norjassa kalastusoikeuden haltijaa kohti ja Suomessa kyseiseen kalastukseen oikeuttavaa kalastusoikeutta omistavaa kiinteistöä kohti. Asian määrittelemisen maakohtaisesti on ollut tarpeen, koska kalastusoikeudet on määriteltä eri tavoin valtioiden kansallisissa kalastuslainsäädännöissä. Suomessa kalastusoikeus kytkeytyy pääsääntöisesti kiinteistön omistukseen. Jos kiinteistöllä on useita omistajia, jotka ovat oikeutettuja kalastamaan tilan kalastusoikeuteen kuuluvilla pyydyksillä, omistajat päättävät keskenään kuka kalastusoikeutta käyttää. Erityisperusteisten kalastusoikeuksien kohdalla pyydysten käytölle on määriteltä pyyntipaikat, eikä näitä pyydyksiä saa käyttää muualla kuin maanmittaustoimituksissa vahvistetuissa pyyntipaikoissa.

22 §. Venekalastus. Pykälä vastaisi nykyistä 18 §:ää. Pykälässä kiellettäisiin kalastus veneestä, jonka moottori on käynnissä tai joka on ankuroitu virtaan. Kielto koskisi myös kalastusvälineiden laskemista pyyntiin, kuten siimaa ja viehettä vapapyynnissä. Määräys koskien kieltoa kalastusvälineiden laskemisesta on katsottu olevan tarpeen edelleen epäselvien tilanteiden välttämiseksi. Yleisemmin kiellon tarkoitus olisi estää hyvien pyyntipaikkojen varaamista ankkuroitumalla niiden läheisyyteen kalastusta varten.

23 §. Laiton menettely. Pykälä vastaisi nykyistä 19 §:ää. Pykälän mukaan kaikenlainen toiminta, jonka tavoitteena on ainoastaan säilyttää kalaa tai estää kalan vapaa liikkuminen olisi kielletty. Pykälällä halutaan estää kalan pelottaminen asettamalla esineitä veteen tai veden yläpuolelle tai esteiden rakentaminen kalan vapaata kulkua estämään veteen. Pykälällä kiellettäisiin myös muu toiminta, jolla on sama päämäärä. Esimerkiksi vuoden 2023 kokemukset kyttyrälohen pyyntiin tarkoitusta padosta Norjan Seidaholmenin saaren lähellä osoittavat että lohi on arka ja epäluuloinen kala ja muuttaa käyttäytymistään kohdatessaan esteitä vesistössä, mistä syystä pykälän säilyttäminen kalastussäännössä on tarpeen.

6 luku **Pyyntivälineitä koskevat tekniset säännökset**

24 §. Pyydysten merkintä. Pykälä vastaisi nykyistä 20 §:ää. Pyydysten merkintää koskevat säännökset vastaisivat Suomen kalastusasetuksen 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisia vaatimuksia. Pykälän mukaan pyydykset olisi merkittävä siten, että ne ovat selvästi muiden vesistössä liikkuvien havaittavissa eli vähintään 15 senttimetriä veden pinnan yläpuolelle ulottuvalla koholla taikka vähintään 40 senttimetriä vedenpinnan yläpuolelle ulottuvaan lippusalkoon kiinnitetyllä lipulla, jonka lyhyimmän sivun pituus on vähintään 15 senttimetriä.

Pyydyksissä olisi ilmoitettava myös pyydyksen asettajan nimi ja yhteystiedot. Näiden lisäksi olisi ilmoitettava kiinteistö, jolle kalastusoikeus kuuluu, koska kalastusoikeudet alueella on määriteltä kiinteistöittäin. Valvonnan helpottamiseksi määriteltäisiin aiempaan tapaan, että pyydyksen asettajaa koskevat tiedot olisi kiinnitettävä pyydyksen päässä näkyvään kellukkeeseen tai padoissa poikkipadon uloimpaan vaajaan tai pukkiiin.

25 §. Solmuväli ja langan laatu. Pykälän 1 momentti vastaisi muutoin nykyistä 21 §:n 1 momenttia, mutta sen sanamuotoa muutettaisiin poistamalla maininta meritaimenesta. Lohen ja merinieriän kalastukseen asetettaisiin pienin sallittu solmuväli. Pienin sallittu solmuväli 58 millimetriä sekä solmuvälin mittaamistapa solmun keskipisteestä seuraavan solmun keskipisteeseen säilytettäisiin samana kuin nykyisessä kalastussäännössä. Solmuvälisäätelyn tarkoituksena on säästää nuorien kalojen sekä muiden kuin pyynnin kohteena olevien lajien tarttumista pyydyksiin.

Pykälän toisessa momentissa kiellettäisiin kirkkaiden monofilin kaltaisten materiaalien käyttö lohen ja merinieriän verkkokalastuksessa. Määräyksellä pyritään myös tekemään selkeä ero lohen ja merinieriän kalastukseen käytettyjen sekä muun kalan pyyntiin käytettyjen havaspyydysten välille. Momentti vastaisi voimassa olevan 21 §:n 2 momenttia, mutta sitä täsmennettäisiin siten, että kierrettyä nailonia käytettäessä tulisi yksittäisten langan säikeiden olla 8 denieriä tai sitä ohuempia.

Pykälän 3 momentti säilyisi nykyisellään. Metallilangan, metalliköyden ja muiden vastaavien materiaalien käyttö, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet lohenpyyntivälineisiin Tenojoen vesistössä olisi kielletty.

26 §. Pato. Pykälä vastaisi muutoin nykyisen kalastussäännön 22 §:ää, mutta pykälän 2 momenttiin lisättäisiin, että käytettäessä havasta kalaa pyydykseen ohjaavissa rakenteissa, tulisi hapaan solmuvälin olla vähintään 58 mm ja materiaalina saisi olla vain kierretty nylon. Momentissa ehdotetaan säädettäväksi myös langan vahvuudesta. Pykälän ensimmäisessä ja toisessa momentissa annetaan tarkempia määräyksiä padon rakenteesta ja siitä, mitkä padon osat eivät saisi pyytää kalaa, vaan ainoastaan ohjata kaloja padon pyytävää osaa kohti. Toisessa momentissa määriteltäisiin näissä padon osissa yhtenä vaihtoehtona käytettävän verkkohapaan sallitut silmäkoot niin, että lohenkalastuksessa helpoiten kalaa pyytävät silmäkoot olisi rajattu pois.

Kolmannessa momentissa määriteltäisiin padon pyytäviksi osiksi koukkuverkko tai merta. Pyytäviä osia saisi olla padossa korkeintaan kolme kappaletta. Koukkuverkkojen osalta olisi myös määritelty yksittäisen koukkuverkon maksimipituus ja mittaustapa. Pykälässä määriteltäisiin myös patoon kuuluvien apujohteiden pituus ja sijoittelu.

Patojen rakennetta on havainnollistettu pykälään liitettyillä kuvilla, joista käyvät ilmi sallitut yhdistelmät padon pyytävien osien sijoittelussa. Lisäksi määriteltäisiin padon suurin sallittu kokonaispituus. Määräysten tarkoituksena on estää patojen rakentaminen ylisuuriksi, jolloin niiden pyyntiteho saattaisi kasvaa poikkeuksellisen suureksi.

27 §. Lohen ja merinieriän pyyntiin tarkoitettu seisova verkko. Pykälä vastaisi muilta osin nykyistä 23 §:ää, mutta sen otsikosta sekä pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin maininnat meritaimenesta. Pykälässä määriteltäisiin tarkasti lohen ja merinieriän pyyntiin tarkoitettujen verkkojen rakenne, koska verkkojen pyyntitehoa on pyritty kasvattamaan enemmän patojen tai rannikolla käytettyjen koukkuverkkojen suuntaan lisäämällä niihin ylimääräisiä salkoja tai painoja. Tästä syystä pykälässä määrättäisiin, että verkko on asetettava pyyntiin suorana ja että verkko saadaan kiinnittää tolzilla tai muilla kiinnikkeillä, kuten painoilla ainoastaan verkon päistä. Eriksen mainittaisiin, että verkkoa ei saisi asettaa pyyntiin koukun muotoon. Myös verkon kiinnitystapa määriteltäisiin tarkasti, jotta ei olisi mahdollista käyttää kiinnikkeenä useasta painosta tai useista saloista tehtyä rakennelmaa, joka mahdollistaisi verkkojen asettamisen pyyntiin myös alueille, joihin sitä ei muuten voida olosuhteiden vuoksi asettaa.

Pykälän toisessa momentissa määriteltäisiin verkon tai yhteen liitettyjen verkkojen maksimipituudeksi 30 metriä. Tarkoituksena on estää ylimitoitettua loheen ja merirautuun kohdistuvaa kalastusta. Tämä säännös on ollut saman sisältöinen jo vuoden 1991 kalastussäännössä. Pykälän kolmannessa momentissa kielletäisiin keinotekoisien virransuojusten ja johdeverkkojen käyttö silloin, kun kalastetaan lohiverkolla. Virransuojasta tai johdeverkkoa käyttämällä tällaisen välineen taakse muodostuu suvanto, jonne kala sijoittuu aloilleen ja on siten helposti pyydytävissä.

28 §. Kulutusverkko. Pykälä vastaisi voimassa olevan kalastussäännön 24 §:ää. Pykälässä määriteltäisiin, että kulutusverkon olisi oltava suora verkko ilman pussia. Lisäksi verkon enimmäispituudeksi rajattaisiin 45 metriä ja kahden kulutuksessa käytetyn verkon etäisyydeksi vähintään 200 metriä. Kulutusta saisi harjoittaa yhtäjaksoisesti enintään 500 metriä. Määräysten tarkoituksena on estää ylimitoitettua loheen ja merirautuun kohdistuvaa kalastusta ja säilyttää kulutusverkon kalastusteho nykyisen suuruisena, jotta lohikantojen elvytystoimia voidaan toteuttaa.

29 §. Muun kalan pyynti verkkopyydyksillä. Pykälän 1 momentti vastaisi muutoin nykyisen kalastussäännön 25 §:n 1 momenttia, mutta siitä poistettaisiin maininta meritaimenesta sekä nostettaisiin verkon korkeutta 3 metriin ja muutettaisiin langan vahvuutta. Momentissa muun kalan kuin lohen ja merinieriän kalastuksessa käytetyt verkot on pyritty määrittelemään niin, että todennäköisyys saada niiden käytössä sivusaaliina lohta tai merinieriää on pieni. Tästä syystä pyynnissä olisi sallittu käyttää vain pohjaverkkoja, jotka ovat korkeintaan kolme metriä korkeita. Verkon havaksen tulisi olla rakenteeltaan yksiliinainen ja valmistettu korkeintaan 0,20 millimetrin monofiililangasta. Kyseisellä tavalla valmistettu verkko on sellainen, josta suurimman osan lohesta ja merinieriöistä on mahdollista päästä läpi ilman pyydykseen tarttumista. Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan verkon korkeus ei saisi ylittää veden syvyyttä kalastuspaikan syvimmissä kohdassa, jotta määräysten mukaisesta verkosta ei helposti saada muodostettua pystysuunnassa löysää pussia, mihin lohi ja muut kalat voivat helpommin tarttua. Verkossa käytetyn langan vahvuudeksi palautettaisiin 0,20 mm, joka oli

käytössä vuoden 1989 kalastussäännössä. Määräykseen on palattu, koska ohuempi lanka on koettu paikallisten kalastajien keskuudessa liian heikoksi hauen kalastusta varten. Pykälän 2 momentti säilyisi nykyisellään. Muun kalan kalastuksessa keinotekoisien virransuojusten ja johdeverkkojen käyttö on kielletty kalojen houkuttelemiseksi pyydyksen läheisyyteen.

Pykälän 3 momenttia muutettaisiin seisovan verkon ja nuotan solmuvälin osalta niin, että solmuväli saisi olla enintään 40 millimetriä nykyisen 35 millimetrin sijaan. Momentti vastaisi muilta osin nykyistä 25 §:n 3 momenttia. Kolmannessa momentissa määriteltäisiin muun kalan pyynnissä käytettävien verkkojen silmäkoko sellaiseksi, että se sopisi esimerkiksi siian- ja harjuksenpyyntiin, mutta ei erityisen hyvin lohelle tai merinieriälle. Muun kalan pyynnissä käytettävän nuotan rakenne määriteltäisiin samalla tavoin kuin patojen tai lohenkalastuksessa käytettyjen pyydysten, nuotan silmäkokoa lukuun ottamatta. Pykälään ei sisältyisi nykyisen 25 §:n 4 momenttia. Momentti poistettaisiin ja siirrettäisiin verkkokalastuskieltoalueita koskevan 20 §:n uudeksi 2 momentiksi.

30 §. Syväväylä ja pyydysten väliset etäisyydet. Pykälä vastaisi nykyistä 26 §:ää. Pykälässä säädettäisiin pyydysten sijoittelusta ja niiden välisistä etäisyyksistä. Pyydysten mikään osa ei saisi ulottua syväväylän yli. Määräys koskisi myös joen sivu-uomassa olevaa syväväylää. Tämän lisäksi pyydyksen uloimmasta osasta olisi jäätävä vähintään kymmenen metriä matkaa vastakkaiseen rantaan. Vastakkaisen rannan määrittelyä tarkennettaisiin niin, että kymmenen metrin etäisyyden vaatimuksella tarkoitettaisiin myös uomassa sijaitsevia saaria, luotoja ja kareja, joiden väliin tulee omia uomia. Määräys on tarpeellinen, koska jokiuomassa saattaa olla useita uomia etenkin vesistön latvaosissa tai sivujokien suualueiden läheisyydessä. Patojen sekä seisovien verkkojen välille on annettu minimietäisyydet, jotka lasketaan pyydysten toisiaan lähimpänä olevista osista.

31 §. Pyydysten nostaminen pois vedestä. Pykälä vastaisi nykyistä 28 §:ää. Pykälässä määrättäisiin, että pyydykset olisi poistettava pyynnistä heti kyseisen pyydyksen pyyntikauden päätyttyä. Pyydysten merkintään ja asettamiseen käytettävät välineet olisi poistettava kahden viikon kuluessa. Tällä tarkoitettaisiin kaikkia säännössä sallittuja rakenteita, kuten patopukkeja, vaajoja, risuja sekä verkkojen kiinnittämiseen tarkoitettuja kohoja tai salkoja. Säännön tarkoituksena on estää laitonta pyyntiä sekä antaa kohtuullinen aika muiden kalastukseen liittyvien välineiden poistamiselle vesistöstä.

7 luku **Saalista koskevat säännökset**

32 §. Vähimmäismitat ja kalan vapauttaminen. Pykälä vastaisi pääosin nykyisen kalastussäännön 29 §:ää, mutta pykälätekstissä on otettu huomioon alamitan lisäksi ylimmän pyyntimitan sekä saaliskiintiöiden käyttöönotto kalastusmääräyksissä. Nykyisen 29 §:n mukaan ainoastaan talvikon ja vähimmäismittaa pienemmän kalan pyytäminen on kielletty.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin saaliiksi otettavan lohen, meritaimenen ja merinieriän alamitaksi 30 senttimetriä. Alamitta pysyisi ennallaan voimassa olevaan kalastussääntöön verrattuna. Koska kalastussääntö koskee jokialuetta, johon kalat ovat nousseet kutuvaellukselle, alamitta on voitu asettaa suhteellisen alhaiseksi. Korkeamman alamitan asettaminen ei olisi perusteltua, koska sillä ei saavutettaisi jokialueella hyötyä kantojen elvyttämisessä. Pienikokoisimmat jokeen nousevat yksilöt ovat vain yhden vuoden meressä syönnöksellä viettäneitä ”tiddejä”, joiden määrässä ei ole havaittu vähentymistä toisin kuin suurikokoisten, yli kahden merivuoden kalojen osalla. Alamitan nostaminen päinvastoin lisäisi näiden suurikokoisten ja lohikantojen suojelun kannalta arvokkaiden emokalojen kalastuspainetta. Taimenen osalta vähimmäismitan määrittämiselle korkeammaksi saattaisi olla biologisia perusteita, mutta on katsottu selkeimmäksi pitää vähimmäismittaa samana kuin lohella.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pyyntimitan mittaamistavasta, joka on muutoin sama kuin kalastusasetuksen (1360/2015) 2 §:ssä käytetty, mutta pyrstöevää ei puristettaisi yhteen.

Talvikon eli myös kudun jälkeen jokeen talvehtimaan jääneiden kalojen saaliiksi ottaminen on kielletty. Kutuvaelluksen jälkeen mereen palaavat lohet muodostavat tärkeän osan Tenojoen vesistön pienten sivujokien kutukannasta ja toisaalta talvikoiden kunto on talven jälkeen heikko ja käyttökelpoisuus ruokakalana huono, mistä syystä niiden saaliiksi ottamista koskeva kiello on tarpeen. Pykälän neljännessä momentissa on lueteltu tilanteet, jolloin saaliiksi saatu kala on aina laskettava takaisin veteen. Tämä koskee kaloja, jotka saatu sallitun kalastusajan ulkopuolella tai kielletyllä kalastusvälineellä tai –tavalla. Lisäksi määräys koskee talvikkoja, pyyntimitan vastaisia eli vähimmäismittaa pienempiä tai enimmäismittaa suurempia kaloja sekä tilannetta, missä kalastaja saa useamman kalan kuin mitä kalastukselle asetettu saaliskiintiö sallii, eli suurin saalismäärä ylittyy. Mainituilla tavoilla saaliiksi saadut kalat on laskettava veteen riippumatta siitä, ovatko ne kuolleita vai eivät.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin takaisin veteen laskettavan kalan käsittelystä. Saaliiksi saatua takaisin veteen laskettavaa kalaa olisi käsiteltävä mahdollisimman varoen, jotta kalalle ei aiheutuisi tarpeetonta kipua ja kärsimystä, ja että sen elinkelpoisuus olisi mahdollisimman hyvä veteen laskemisen jälkeen. Takaisin veteen laskettavan kalan hyvään käsittelyyn kuuluu muun muassa kalan koskettelun ja kuivilla oloajan minimointi, kalan varovainen ja nopea irrottaminen koukusta tai verkosta, sekä sen varoen veteen palauttaminen. Nykyiseen kalastussääntöön ei sisälly vastaavaa säännöstä takaisin veteen laskettavan kalan käsittelystä.

33 §. Saalisilmoitus rekisteriin. Pykälässä säädetään siitä, että kaikki kalastussäännön soveltamisalueella kalastavat ovat velvollisia ilmoittamaan saaliinsa. Saalisilmoitusten tulee olla riittävän tarkkoja ja perustua kalastajan muistiinpanoihin. Saalispäiväkirjaa voidaan pitää paperilla tai sähköisesti. Kalastajan tulee ilmoittaa tiedot Tenojoen saalisrekisteriin, joka on sähköinen. Jokaisesta pyydetystä lohesta, meritaimenesta, merinieriästä ja kirjolohesta ilmoitetaan pyyntialue, kalastuspäivämäärä, sukupuoli, paino ja pituus sekä pyyntiväline. Lisäksi ilmoitetaan vapautettujen kalojen lukumäärä. Ilmoitettavat tiedot on rajattu niin, että niiden avulla saadaan olennaista tietoa Tenon lohikantojen tilan seurantaan varten. Ilmoitusvelvollisuuden avulla menettelyt saalistietojen keräämisessä valtioiden välillä ovat yhtenäisemmät. Koska kysymyksessä ovat erityisen arvokkaat lohikannat, on perusteltua säätää asiasta ilmoitusvelvollisuus.

Kyttyrälohen kohdennetussa pyynnissä saatujen kyttyrälohien sukupuolta, painoa ja pituutta ei tarvitsisi ilmoittaa vaan niiden sijaan olisi ilmoitettava saaliiksi saatujen kyttyrälohien kappalemäärä. Osapuolten toimivaltaiset viranomaiset voisivat antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä kyttyrälohisaaliin ilmoittamisesta.

Pykälä olisi saman sisältöinen kuin nykyisen kalastussäännön 30 § muutoin, mutta saalisilmoituksen määräaika koskevaa säännöstä muutettaisiin siten, että yleisen paikkakuntalaisluvan ja paikkakuntalaisen vakalastusluvan haltijoiden määräaika saalisraportin toimittamiselle pidennettäisiin nykyisestä sekä säädettäisiin saaliiden väliraportoinnista kalastuskauden puolivälissä. Lisäksi pykälä sisältäisi uudet säännökset toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuudesta päättää saalisilmoituksen tekemisen ajankohdasta säänneltäessä kalastusta saaliskiintiöillä ja lasten saaliiden raportoisesta aikuisen luvan yhteydessä.

8 luku **Biologisten vaikutusten torjunta**

34 §. Vieraslajit. Pykälä vastaisi nykyistä 31 §:ää. Pykälässä määrättäisiin, että saaliiksi saatuja vieraslajeja ei saisi laskea takaisin vesistöön, vaan ne olisi otettava hengiltä. Tarkoitus on estää

vieraslajien leviämistä ja vähentää niiden aiheuttamia haittoja, kuten kilpailua samoista kutu-alueista ja muista resursseista kuin Tenojoen alkuperäinen saalislajisto. Kyttyrälöhiä (*Oncorhynchus gorbuscha*) tavataan Tenojoessa säännöllisesti ja sen määrä on kasvanut nopeasti viime vuosina. Kirjolohia ei ole tavattu Tenojoessa, mutta lajia käytetään jonkin verran vesiviljelyssä ja se saattaa päästä tätä kautta myös Tenojokeen. Vaatimus saaliiksi saatujen vieraslajien tapamisesta koskisi myös muita mahdollisia saaliiksi saatuja vieraslajeja.

35 §. Kyttyrälöhen kohdennettu pyynti. Pykälässä määrättäisiin menettelystä, millä Suomen ja Norjan toimivaltaisten viranomaisten on mahdollista antaa lupa kalastussäännön kalastusmääräyksistä poikkeavasta kalastuksesta, jonka tarkoituksena on pyytää kyttyrälöhtä. Toimivaltaisista viranomaisista säädetään tarkemmin Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä. Kyttyrälöhi on vieraslaji, joka on runsastunut 2010-luvun puolivälistä lähtien. Vuonna 2021 ja 2023 kyttyrälöhen nousumäärät ovat olleet yli kaksinkertaisia loheen verrattuna. Se voi mahdollisesti aiheuttaa haittaa Tenon vesiekosysteemille. Kyttyrälöhella on tiukasti kaksivuotinen elinkierto, eivätkä parillisten ja parittomien vuosien kyttyrälöhikannat sekoitu keskenään. Pohjois-Atlantilla ja myös varsinaisella esiintymisalueellaan parittomien vuosien kanta on huomattavasti vahvempi kuin parillisten vuosien. Kyttyrälöhikannoille on tyypillistä niiden voimakas vaihtelu, kannat voivat runsastua tai romahtaa nopeasti.

Tästä syystä on katsottu tarpeelliseksi lisätä kalastussääntöön pykälä, joka antaa molempien maiden viranomaisille mahdollisuuden ohjata kyttyrälöhen kohdennettua pyyntiä myöntää poikkeuslupia kyttyrälöhen pyyntihankkeille. Tämän lisäksi kyttyrälöhen pyynti on sallittua kaikilla muilla kalastussäännössä sallituilla pyyntitavoilla. Poikkeuslupamenettelyssä pyyntihankkeet jaetaan kahteen ryhmään sen mukaan, voivatko hankkeet estää lohen nousun kokonaan tai rajoittaa sitä merkittävästi.

Molempien maiden viranomaiset voivat pykälän 1 momentin mukaisesti yksin myöntää luvan paikallisten organisaatioiden hankkeille kyttyrälöhen poistopyyntiin, mikäli hanke ei rajoita merkittävästi lohen nousua. Tällaisten hankkeiden tulee olla kalastusoikeuden haltijan johtamia. Paikallisilla organisaatioilla tarkoitetaan tässä esimerkiksi kalatalousaluetta, osakaskuntia tai kalastuksen harjoittamiseen liittyviä yhdistyksiä, joiden kotipaikka on Tenojoen vesistön valuma-alueella.

Toisessa momentissa säädetään toimivaltaisten viranomaisten mahdollisuudesta määritellä erikseen alueita, missä kyttyrälöhtä voidaan pyytää kohdennetusti 10 §:n 1 momentin 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuilla pyyntivälineillä sekä antaa tarkempia määräyksiä tällaisesta kyttyrälöhen poistopyynnistä. Lisäksi viranomaiset voivat antaa tarkempia määräyksiä kohdistetusta kyttyrälöhen pyynnistä sekä menettelystä, jolla kyttyrälöhen poistopyyntihankkeiden tarpeellisuutta arvioidaan vuosittaisten kalastussäännön muutosneuvottelujen yhteydessä. Tarkemmat määräykset voisivat koskea esimerkiksi pyyntialuetta, ajankohtaa tai tarkennuksia pyyntivälineisiin. Kolmannessa momentissa määrättäisiin, että laajoissa kyttyrälöhen pyyntihankkeissa, joista saattaisi aiheutua lohen nousun estyminen tai sen voimakas rajoittuminen, hanketta toteuttavan osapuolen olisi huolehdittava toisen osapuolen osallistamisesta hankkeeseen hankkeen jokaisessa vaiheessa. Esimerkiksi Norjan vuonna 2023 toteuttama patohanke Seidaholmenissa vaatisi jatkossa sitä, että Suomen osapuolen osallistamista mukaan poistopyyntihankkeeseen koko ajalta sen aloittamisesta aina toteutukseen saakka.

36 §. Syöttikalojen käyttö ja kalojen perkaus. Pykälä vastaisi nykyistä 32 §:ää. Pykälässä kiellettäisiin syöttikalojen tuominen muualta Tenojoen vesistöön. Syöttikaloja ei myöskään saisi käyttää vapa- ja viehekalastuksessa Tenojoen vesistön valuma-alueella. Säännöksen tarkoituk-

sena olisi estää vieraiden lajien tai kalakantojen tai niiden mukana leviävien sairauksien tai loisten leviämistä Tenon vesistöön. Määräys on tarpeen erityisesti siksi, että se pienentäisi mahdollisuutta *Gyrodactylus salaris* -loisen leviämisestä Tenojoen vesistöön.

Myös muista vesistöistä pyydettyjen kalojen perkaaminen tai muu puhdistaminen vesistön valuma-alueella luonnonvesien välittömässä läheisyydessä olisi kielletty. Säännöksen tarkoitus olisi estää perattavien kalojen käsittelyä niin, että siitä aiheutuu vaaraa *Gyrodactylus salaris* -loisen sekä muiden kalasairauksien tai loisien leviämisestä Tenojoen vesistöön. Säännös ei estäisi muualta pyydettyjen kalojen käsittelyä keittiöissä tai muissa tiloissa, missä ei olisi vaaraa jätevesien pääsystä suoraan vesistöön.

37 §. Kalastusvälineiden ja veneiden kuivaus sekä desinfiointi. Pykälä vastaisi voimassa olevaa 33 §:ää muutoin, mutta 1 momenttia muutettaisiin siten, että muissa vesistöissä käytettyjen kalastusvälineiden, muiden varusteiden kuten myös veneiden ja muiden kulkuvälineiden olisi oltava kuivia ennen niiden käyttämistä valuma-alueella ja, että momenttiin lisättäisiin erillinen maininta myös kaikkien kalastusvälineiden ja kulkuvälineiden desinfioimisesta sen ollessa mahdollista.

Säännöksen tarkoitus olisi estää ja varmistaa muun muassa *Gyrodactylus salaris* -loisen ja vesiruton (*Elodea canadensis* ja *Elodea nuttallii*) sekä muiden kalasairauksien tai loisten leviämistä Tenojoen vesistöön. Nykyiseen säännökseen nähden tämä sisältyisi uutena mainintana pykälän 1 momenttiin. Toisin kuin Itämeren lohikannoissa, *Gyrodactylus salaris* -loinen tappaa Atlantin lohien poikaset ja voi vaarantaa Tenon lohikantojen olemassaolon. On arvioitu, että loisen hävittäminen Tenojoen vesistöstä ei olisi mahdollista, mikäli se pääsisi leviämään sinne. *Gyrodactylus salaris* -loista tavataan yleisesti Itämereen laskevien jokien lohikannoissa, kuten Tornionjoella, mikä lisää leviämisen riskiä. Desinfioinnin lisäksi perusteellisesti suoritettu kuivataminen estää loisten leviämisen. Säädos koskisi koko valuma-aluetta, koska *Gyrodactylus salaris* -loinen voi levitä myös muiden kalalajien kautta vesistöön.

Pykälän 2 momentti säilyisi nykyisellään. Toisessa momentissa säädettäisiin molempien valtioiden toimivaltaisten viranomaisten mahdollisuudesta antaa kansallisesti tarkempia määräyksiä desinfioinnista, esimerkiksi menetelmien tai loisten vastustamista koskevan tiedon tarkentuessa ja muuttuessa. Toimivaltaisista viranomaisista säädetään tarkemmin Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä

9 luku **Muut määräykset**

38 §. Venerekisteri. Pykälä vastaisi muilta osin voimassa olevan kalastussäännön 36 §:ää, mutta sen 3 momenttiin tehtäisiin viittaustekninen muutos muuttuneen pykälänumeroinnin johdosta. Pykälässä säädettäisiin, että veneestä tapahtuva kalastus olisi sallittua vain Tenojoen venerekisteriin rekisteröidyllä kalastusveneellä, jossa on kansallisuustunnus ja numero. Säännöksen tarkoitus olisi säädellä kalastukseen käytettyjen veneiden määrää jokialueella, missä kalastajien suosimia kalastuspaikkoja on rajallisesti sekä vähentää riskiä *Gyrodactylus salaris* -loisen leviämisestä alueelle. Mahdollinen riski loisen leviämisestä liittyy siihen, että loinen voisi siirtyä Tornionjoella käytetystä kalastusveneestä, jossa on käsitelty saaliiksi saatuja Itämerenlohia.

Pykälä sisältäisi puitteet veneiden rekisteröintiä koskeville säännöille, joista säädetään kansallisesti tarkemmin. Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin eri kalastajaryhmille maksimimäärät rekisteröitäviksi saatavista kalastusveneistä. Paikalliset Tenon jokilaaksoissa asuvat henkilöt voisivat rekisteröidä enintään kolme venettä. Kolmen veneen enimmäismäärä liittyy siihen, että perinnepyydysten käyttöön oikeutetut kalastusoikeuden haltijat tarvitsevat kaksi venettä esimer-

kiksi patojen rakentamiseen ja huoltamiseen. Pato tai muu pyydys saattaa sijaita etäällä vapa-kalastukseen käytetystä paikasta, mistä syystä vene sallitaan myös vapakalastustarkoituksiin. Paikalliset matkailuyrittäjät voisivat rekisteröidä enintään viisitoista venettä ja muut paikalliset kalastajat yhden veneen.

Myös Tenojokilaaksojen ulkopuolella asuvat kalastusoikeuden haltijat voisivat rekisteröidä enintään yhden veneen. Veneiden rekisteröinnin edellytyksistä on säädetty tarkemmin Tenojoen kalastussopimuksen voimaansaattamislain 15 §:ssä.

Tilanne veneiden rekisteröinnissä kalastuskauden 2023 jälkeen on se, että veneitä on rekiste-röity 1 174 kappaletta, jotka ovat 637 henkilön nimissä. Kaksi kolmasosaa omistajista on rekis-teröinyt vain yhden veneen (n. 432 kpl), 2–3 venettä on noin 200 omistajalla. Vuoteen 2016 (ennen v. 2017 kalastussopimuksen uudistusta) verrattuna rekisteröityjen veneiden määrässä ei ole tapahtunut juuri muutosta, mutta suurempi osa veneistä on siirtynyt yksittäisen omistajan hallintaan.

39 §. Aluerajausten ja kalastuspaikkojen tarkempi määrittely. Pykälä vastaisi nykyistä 37 §:ää. Pykälässä säädettäisiin jokiuoman leveyden määrittämisestä sivu- ja pääuomissa sekä syvä-väylän sijainnista sivu-uomissa. Määräys annettaisiin niitä tilanteita varten, joissa on tarpeen antaa selventäviä määräyksiä pyydysten sijoittamisesta 30 §:n määräysten mukaisesti. Syvä-väylä Tenon pääuomassa on määritetty Norjan ja Suomen määräjain tarkistettavassa rajan-käynnissä.

Pykälän toisessa momentissa lueteltaisiin, mitä kalastuspaikkoihin liittyviä tarkennuksia toimi-valtainen viranomainen voisi määrätä. Kysymys olisi lähinnä informatiivisesta viittauksesta voimassaolevaan kansalliseen lainsäädäntöön. Teknisluonteiset tarkistukset esimerkiksi lailli-sen patopaikan sijaintiin saattavat olla tarpeen kalastuksen järjestämiseksi tilanteessa, jossa pa-topaikka joen pohjan muuttumisen tai muun vastaavan syyn takia tulee tarkoitukseen sopimat-tomaksi. Toimivaltaisesta viranomaisesta säädetään tarkemmin Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä.

40 §. Poikkeus yksittäisistä toimenpiteistä. Voimassa olevaan kalastussääntöön verrattuna py-kälän sisältämiä poikkeuslupia täsmennettäisiin ja siihen lisättäisiin säännös toimivaltaisen vi-ranomaisen valtuudesta myöntää poikkeuslupia opetus- ja kulttuuriperustaiseen lohenpyyntiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden perusteella yksittäistapauksissa pyydetessä kaloja tieteellistä tutkimusta, käytännön kokeita tai kehittämistoimenpiteitä varten on toimivaltaisella viranomaisella mahdollisuus myöntää lupa poiketa kalastussäännön mää-räyksistä. Luvan on oltava perusteltu kalakantojen suojelun tai kestävä käytön edistämiseksi sekä sopusoinnussa kalastussopimuksen tarkoituksen kanssa, joka on määritelty sopimuksen 1 artiklassa. Lisäksi ensimmäisen momentin mukaan luvan myöntää sen maan viranomainen, jossa toimintaa harjoitetaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden perusteella yksittäistapauksissa toimivaltainen viranomainen voi myöntää luvan organisaatioille poiketa kalastussäännön mää-räyksistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten. Tällä on pyritty mahdollistamaan saa-melaiseen kalastuskulttuuriin liittyvän tietotaidon ylläpitäminen ja välittyminen sukupolvelta toiselle myös sellaisessa tilanteessa, jossa lohienkalastus ei muuten ole sallittua lohikantojen ti-lan vuoksi. Luvan on oltava perusteltu kalastukseen liittyvän paikallisen ja perinnetiedon siirtä-miseksi sekä sopusoinnussa sopimuksen 1 artiklassa määritellyn sopimuksen tarkoituksen kanssa, missä keskeisin asia on kalastuksen ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Lisäksi toisen

momentin mukaan luvan myöntää sen maan viranomainen, jossa toimintaa harjoitetaan. Momentissa annettaisiin viranomaiselle harkintavaltaa arvioida luvan edellytysten täyttyminen. Lisäksi vähintään yhden paikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan olisi osallistuttava kalastukseen. Momentti on kirjoitettu välttämään muotoon, jotta se mahdollistaisi riittävän tapauskohtaisen harkinnan luvan tarpeellisuudesta eri tilanteissa kalastussäännön voimassaoloaikana.

Poikkeuslupa voitaisiin myöntää yksittäistapauksissa, eli poikkeusluvalla toteutettavien hankkeiden määrän tulisi olla pieni suhteessa normaaliin kalastukseen. Poikkeuslupa perustuvan kalastuksen tulisi siten aina olla niin pienimuotoista, että sillä ei olisi käytännön vaikutusta heikentyneisiin lohikantoihin. Poikkeusluvan tarvetta arvioitaessa on otettava huomioon lohikantojen tila, esimerkiksi nykytilanteessa poikkeusluvalla tapahtuvan kalastuksen vaikutus lohien kuolevuuteen tulisi olla alhainen verrattuna normaaliin kalastukseen.

Poikkeuslupa voitaisiin myöntää organisaatiolle, mikä antaisi mahdollisuuden erilaisille yhteisöille toimia poikkeusluvan hakijoina.

Poikkeusluvalla järjestettävään hankkeeseen osallistumisessa olisi olennaista hankkeiden aiheuttama pyyntipaine. Yksittäisiä hankkeita voisi siksi olla vain vähän kerrallaan. Organisaatioiden kautta niihin voisi osallistua suurempi joukko kuin normaalissa kalastuksessa, missä pyynti tapahtuu yleensä yksin tai perhekunnittain. Osallistujia voisi olla useitakin, jos samalla kuitenkin varmistuttaisiin siitä, että vaikutus lohikantaan pysyy pienenä, esimerkiksi koulu- luokka tai päiväkotiryhmä voisi osallistua tällaiseen, yksittäiseen pyyntitapahtumaan.

Luvan olisi oltava perusteltu kalastukseen liittyvän paikallisen ja perinnetiedon siirtämiseksi. Tarvittaessa kalastukseen liittyvän paikallisen ja perinnetiedon siirtäminen ja toteutustavan vaikuttavuus voisivat toimia keskeisenä elementtinä hankkeita arvioitaessa.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin tiedottaminen toiselle osapuolelle ja kalastusoikeuden haltijoille. Tenon voimaansaattamislain 3 §:ssä säädetään viranomaisesta, jolla on toimivalta tehdä poikkeuslupaa koskeva päätös pykälässä määrättyjen ehtojen täyttyessä.

Lisäksi pykälän 4 momentissa määrittäisiin, että lupien laajuus olisi mukautettava lohikantojen tilaan. Tällä tarkoitetaan, että lohikantojen tilan ollessa heikko, poikkeuslupien mukaisesta pyynnistä seuraavan kuolleisuuden olisi oltava rajoitettua ja oikeassa suhteessa lohenkalastuksen välttämättömiin rajoituksiin. Poikkeusluvut eivät saa vaarantaa lohikantojen elpymiseksi toteutettavia toimia.

10 luku **Loppumääräykset**

41 §. Voimassaolo. Pykälässä määrittäisiin kalastussäännön voimassaoloajasta, voimassaolon päättymisestä sekä muuttamista koskevan pyynnön määräajasta. Kalastussääntö olisi voimassa seitsemän vuotta kalastussäännön voimaantulosta. Seitsemän vuoden jälkeen kalastussäännön voimassaolo jatkuisi aina seitsemän vuotta kerrallaan. Kalastussäännön voimassaolo päättyisi kuitenkin voimassaolajakson jälkeen, jos toinen osapuoli esittää ennen voimassaolon päättymistä pyynnön säännön muuttamiseksi. Kalastussäännön muuttamista koskeva pyyntö olisi esitettävä vähintään kaksi vuotta ennen kalastussäännön voimassaolon päättymistä.

42 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi kalastussäännön voimaantuloa koskevat määräykset. Muutettu kalastussääntö tulisi voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä se jälkeen, kun osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen diplomaattiteitse kalastussäännön voimaantulolle valtio-

säännön mukaan asetettujen vaatimusten täyttymisestä. Muutetun kalastussäännön tullessa voimaan lakkaa vuonna 2016 tehtyyn Tenon kalastussopimukseen liittyvä kalastussääntö olemasta voimassa. Kalastussäännön todistusvoimaisia kieliä olisivat suomi ja norja.

9.2 Laki kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Perustuslain 95 §:ssä edellytetään, että kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan valtiosisäisesti voimaan erityisellä voimaansaattamislaila. Esitys sisältää ehdotuksen sekamuotoisen voimaansaattamislain muuttamisesta.

1 §. Voimaansaattaminen. Säännöstä muutettaisiin siten, että kalastuksesta Tenojoen vesistössä Suomen tasavallan hallituksen ja Norjan kuningaskunnan hallituksen välillä Helsingissä 30 päivänä syyskuuta 2016 tehdyn sopimuksen lisäksi myös siihen kuuluvaan kalastussääntöön 22 päivänä joulukuuta 2023 sovitujen muutosten lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut. Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä selostetaan jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta koskevassa jaksossa.

2 §. Sopimus kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi. Pykälään lisättäisiin uusi 3 ja 4 momentti. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että kalastussäännön 4 ja 5 §:ssä tarkoitettua lohenkalastuskiintiöistä ja lohenkalastuksen sallimisesta päätettäisiin vuosittaisissa 6 ja 7 artiklan mukaisissa neuvotteluissa Norjan kanssa. Lisäksi 3 momentissa säädettäisiin toimivaltaisesta viranomaisesta kalastussäännön 5 §:n 4 kohdassa tarkoitetun kalastuksen laajemmasta sallimisesta päätettäessä. Uudessa 4 momentissa säädettäisiin siitä, että paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden edustajana toimisi Tenon kalatalousalue, joka osallistuisi 6 ja 7 artiklassa tarkoitettuun arviointityöhön koskien lohenkalastuskiintiöitä sekä poikkeavia määräyksiä kalastussäännöstä.

Tenon kalatalousalueen tehtävänä on kalastuslain 23 §:n mukaisesti kehittää alueensa kalataloutta sekä edistää jäsentensä yhteistoimintaa kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon järjestämisestä. Kalatalousalueen jäseniä ovat alueen kalastusoikeuden haltijat sekä valtakunnalliset kalastusalan järjestöt. Kalatalousalueen keskeisten tehtävien ja yhteistoimintaroolin vuoksi on luontevaa, että Tenon kalastussopimuksen arviointia ja mukauttamista koskeviin tehtäviin valittavat kalastusoikeuden haltijoiden edustajat valitaan kalatalousalueen kautta.

3 §. Kalastussäännössä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaamaan paremmin pykälän uutta sisältöä. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että lisättäisiin viittaukset kalastussäännön 8, 10, 19, 33, 37, 39 ja 40 §:iin, joissa toimivaltaisella viranomaisella tarkoitettaisiin Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta. Kalastussäännön 8 §:n mukaan Lapin ELY-keskus voisi antaa tarkempia määräyksiä muiden lajien kalastuslupien käytöstä, 10 §:n mukaan muiden lajien kuin lohen ja merinieriän kalastuksessa käytettävistä kalastusvälineistä sekä 37 §:n mukaan kalastusvälineiden ja veneiden desinfioinnista. Kalastussäännön 19 §:n mukaan Lapin ELY-keskukselle annettaisiin toimivalta määrittää pykälän 5 kohdassa tarkoitettujen rauhoitusalueiden tarkat vyöhykerajat. Lisäksi kalastussäännön 19 §:n mukaan Lapin ELY-keskus voisi asettaa ylimääräisen rauhoitusalueen Galbajoen ja Vetsijoen (Veahččajohtjálbm) väliselle alueelle. Kalastussäännön 33 §:n nojalla Lapin ELY-keskuksella olisi mahdollisuus päättää, että saalisilmoitus olisi tehtävä ilman aiheutonta viivytystä kalan saaliiksi ottamisen jälkeen säänneltäessä kalastusta saaliskiintiöillä sekä antaa tarkempia määräyksiä kyttyrälohisaaliin ilmoittamisesta. Kalastussäännön 39 § koskee aluerajausten ja kalastuspaikkojen tarkempaa määrittelyä, joka on kuulunut jo aiemman kalastussäännön nojalla Lapin ELY-keskuksen toimivallan piiriin. Kalastussäännön 40 §:n mukaan Lapin ELY-keskus

voisi jatkossakin myöntää luvan organisaatioille poiketa kalastussäännön määräyksistä tieteellistä tutkimusta, käytännön kokeita tai kalakantojen kehittämistoimenpiteitä varten. Kalastussäännön 40 §:n uuden 2 momentin mukaan Lapin ELY-keskus voisi myöntää luvan organisaatioille poiketa kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten. Ennen edellä mainitun poikkeusluvan myöntämistä Lapin ELY-keskuksen olisi pyydettävä lausunto Tenon kalatalousalueelta. Tästä säädettäisiin pykälään lisättäväksi ehdotetussa uudessa 3 momentissa.

Tarkemmilla määräyksillä tarkoitettaisiin viranomaisen mahdollisuutta täsmentää hallintopäätöksellä kalastussäännössä sovittua määräystä tai kohdentaa kalastustoimintaa kalastussäännössä sovitun määräyksen antamissa rajoissa halutulla tavalla, esimerkiksi määrittelemällä tarkemmin käytettävä pyydystyyppi. Tarkentavalla määräyksellä ei voida laajentaa pykälien tarkoitusta, eli ei viranomainen ei voisi esimerkiksi sallia pyydystä tai pyyntitapaa, joka ei sisälly kalastussäännön määräykseen.

Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että kalastussäännön 35 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen olisi Lapin ELY-keskus. Lisäksi momentissa säädettäisiin siitä, että mikäli kalastussäännön 35 §:n mukainen kyttyrälohen kohdennettu pyynti estäisi lohennousun kokonaan tai merkittävästi rajoittaisi sitä, olisi toimivaltaisena viranomaisena maa- ja metsätalousministeriö.

4 §. Kalatautien torjunnasta vastaava viranomainen. Säännöstä muutettaisiin teknisluontoisesti siten, että sopimuksen 15 artiklan 7 kohdassa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimi Suomessa Ruokavirasto.

5 a §. Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä. Voimaansaattamislakiin esitetään lisättäväksi uusi 5 a §. Kalastussopimuksen useisiin artikloihin sisältyvä paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden osallistuminen kalataloushallinnon lisäksi Tenon lohi- ja muiden kalakantojen tilaa koskevan tiedon perusteella tehtävän päätöksenteon valmisteluun on katsottu tarpeelliseksi virallistaa. Tätä varten on perustettu maiden välinen Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä. Työryhmän toiminta on tarkoitus Suomen osalta virallistaa siten, että hoitotyöryhmän tehtävät ja osallistujat kirjataan voimaansaattamislakiin.

Hoitotyöryhmän tehtävänä olisi valmistella sopimuksen 4 artiklassa tarkoitettua hoitosuunnitelmaa sekä valmistella 6 artiklan mukaisten vuosittaisten kalastussäännön muutostarpeiden arviointia. Valmisteluelin on tarpeellinen, jotta kalastussäännön muutostarpeen arviointi saataisiin vuosittain tehtyä riittävän ajoissa, jotta kalastussäännön muutoksista sopiminen saadaan valmiiksi vuosittain ennen huhtikuun alkua. Maa- ja metsätalousministeriö vastaisi hoitotyöryhmän toimeksiannosta sopimisesta Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa. Ehdotetun 5 a §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriö nimeäisi hoitotyöryhmään Suomen edustajat. Kalastusoikeuden haltijoiden edustajat nimettäisiin Tenon kalatalousalueen tekemän esityksen pohjalta.

6 §. Hoitosuunnitelman valmistelu ja vahvistaminen. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että viittaus kalatalousaluetta koskevaan kalastuslain 23 §:ään poistettaisiin ja lisättäisiin maininta Tenon kalatalousalueesta, jonka kanssa yhteistyössä Luonnonvarakeskuksella olisi velvollisuus valmistella hoitosuunnitelmaa. Aikaisempi voimaansaattamislaki on säädetty ennen kuin kalatalousalueet on perustettu ja siksi aikaisemmassa pykälässä on ollut viittaus kalastuslakiin. Viittausta ei enää tarvita, kun Tenon kalatalousalue on perustettu.

7 §. Saalisrekisteri. Pykälän 2 ja 3 momentissa on pykäläviittauksia kalastussäännön saalisrekisteriä koskevaan pykälään. Pykäläviittaukset muutettaisiin vastaamaan kalastussäännön uutta pykälänumerointia. Muilta osin pykälä säilyisi ennallaan.

8 §. Kalastuslupien myynnin järjestäminen. Nykyiseen pykälään sisältyvät pykäläviittaukset muutettaisiin vastaamaan kalastussäännön uutta pykälänumerointia. Muilta osin pykälä säilyisi ennallaan.

9 §. Vakainainen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa. Voimassa olevassa pykälässä on pykäläviittaus kalastussäännön 2 §:n 1 momentin 1 kohtaan. Pykäläviittausta muutettaisiin vastaamaan kalastussäännön uutta pykälänumerointia. Muilta osin pykälää ei olisi tarkoitus muuttaa.

10 §. Kalastuslupien hinnoittelu. Pykälän rakenne säilyisi ennallaan, mutta pykälän 1 ja 2 momenttiin sisältyvät pykäläviittaukset muutettaisiin vastamaan muutetun kalastussäännön pykälänumerointia. Pykälän 1 momentin 3 kohtaan lisättäisiin hinta muiden lajien kalastusluvalle, joka maksaisi 5 euroa kalastusvuorokaudelta. Samoin pykälän 2 momentin 4 kohtaan lisättäisiin samanlainen hinnan vaihteluväli muiden lajien kalastusluvalle kuin mitä on käytetty muiden 2 momentin lupatyyppien yhteydessä voimaansaattamislakiin vuonna 2018 tehdystä muutoksesta (232/2018) lähtien. Nykyinen 3 momentti siirtyisi uudeksi 4 momentiksi. Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että kalastussäännön 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun lapsilupa-ovat oikeutettuja muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat alle 18-vuotiaat. Nykyinen 4 momentti siirtyisi uudeksi 6 momentiksi.

Pykälässä säädettäisiin sopimuksen kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitettujen kalastuslupien hinnoittelusta. Lähtökohtana olisi se, että pakollisen kalastusluvan hinta ei saisi olla kohtuuttoman suuri niille, jotka ovat kalastusoikeuden haltijoita. Kalastusoikeuden haltijoiden kalastusmahdollisuudet ovat monipuolisia. Omistajalupien ja paikallisen vapakalastusluvan myyntipäätöstä varten on selvitettävä täyttyvätkö lupatyyppin lunastamiseen liittyvät ehdot. Lisäksi kausilupien saalistietojen sekä pyynnin vaikutusten seuranta edellyttää voimavaroja, joten kalastusluvan hinnoittelussa tulee ottaa huomioon myös kustannusvastaavuus. Näiden lupien hinnoittelussa tulee ottaa huomioon myös luvan ajallinen kattavuus. Paikallisen vapakalastusluvan hinnan tulisi olla korkeampi kuin kalastusoikeuden haltijoilta edellytettävän luvan hinnan, mutta selvästi huokeampi kuin matkailukalastuslupien.

11 §. Kalastuslupatulojen käytön perusteet. Pykälä säilyisi muutoin ennallaan, mutta siihen tehtäisiin pykäläviittausta koskeva muutos.

12 §. Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden kalastusluvat. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi kokonaisuudessaan. Kalastussäännön 8 §:n 1 momentin mukaan Suomessa myytävistä ranta- ja venekalastusluvista sekä 8 §:n 2 momentin mukaan muun kalan kalastusluvista voidaan varata enintään kolmasosan suuruinen kiintiö muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille. Ehdotetussa pykälässä kyseisten kalastuslupakiintiöiden määräksi vahvistettaisiin yksi kolmasosa kustakin asetetuista kiintiöistä, mikä yksinkertaistaisi menettelyä aiempaan käytäntöön verrattuna.

Pykälän 3 momentiksi siirtynyttä aiempaa 2 momenttia ei sisällöllisesti esitetä muutettavaksi vaan siihen lisättäisiin ainoastaan viittaus edeltäviin momentteihin. Siinä täsmennettäisiin, että kiintiötä olisi mahdollista käyttää ainoastaan ulkopaikkakuntalaisen omistuksessa olevan kalastusoikeuden perusteella. Näiden kalastuslupakiintiöiden tarkoitus olisi turvata ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeutta omistavien henkilöiden asemaa siten, että heidän kalastusoikeuttaan suojaavan perustuslain 15 §:n turvaama omaisuudensuojan ydin säilyisi koskemattomana. Tarkoitus olisi estää kalastuslupakiintiön epätarkoituksenmukainen käyttö. Epätarkoituksenmukaisella käytöllä tarkoitetaan kiintiöön kuuluvien lupien osto- ja paikkakuntalaiselle kuuluvan kalastusoikeuden vuokrauksen avulla. Kalastuslain 11 § antaa kalastusoikeuden haltijoille oikeuden

vuokrata kalastusoikeutensa tai osan siitä edelleen. Muualla kalastusoikeuden haltijalla tarkoitetaan osakaskuntia, mutta Tenojoella myös niiden yksittäisiä osakaskiinteistöjä. Tästä on aiheutunut tilanne, jossa paikkakuntalaiset vuokraavat osan kalastusoikeudestaan ja kalastavat edelleen myös itselle jäävällä osuudella. Järjestely mahdollistaa vuokrasopimuksen molempien osapuolten yhtäaikaisen kalastuksen ilman, että kummankaan kalastusoikeuden määrä käytännössä vähenee. Tämä aiheuttaa ylikalastusta suhteessa kalastusoikeuden määrään ja loukkaa ulkopaikkakuntalaisten omistajien omaisuudensuojaa pienentämällä heille kohdennetun kiintiön määrää paikkakuntalaisen kalastusoikeuden perusteella. Kiintiöön kuuluvan luvan saisi edelleen ostaa ulkopaikkakuntalaiselta vuokratun kalastusoikeuden perusteella.

Pykälän 4 momentin mukaan mahdollisuus lunastaa kiintiöön kuuluvia vene- tai rantakalastuslupia jaettaisiin kalastusoikeuden haltijoiden kesken kiinteistökohtaisina omistussuosuksien mukaisessa suhteessa. Voimaansaattamislaissa kalastusoikeuden käytölle on ollut tarpeen säätää omistussuosuuden alarajaksi osuusluku 0,5, jotta kalastus hyvin pienellä omistussosuudella ei olisi mahdollista. Osuusluvulla tarkoitetaan kiinteistölle kuuluvaa omistussosuutta yhteisen vesialueen kalastusoikeudesta. Osuusluku 0,5 tarkoittaa siis yksittäiselle kiinteistölle kuuluvaa omistussosuutta Utsjoen kunnan Outakosken, Kirkonkylän, Veahčaknjárgan tai Nuorgamin osakaskuntien yhteisillä vesialueilla. Luku 0,5 vastaa muissa kuin edellä mainituissa osakaskunnissa osuuslukua 0,00005. Luvut pohjautuvat kiinteistöille aikanaan määriteltyihin manttaalilukuihin. Lupiin oikeuttava vähimmäisomistus antaisi oikeuden yhteen vuorokausilupaun. Arvion mukaan alueella on noin sata kiinteistöä, missä tämä kynnys ei ylity, eli noin 10 % arvioidusta Tenojoen jokilaaksojen ulkopuolella asuvien ainakin osittain omistamista kiinteistöistä. Lisäksi momentissa esitetään, että jokaisella ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla olisi oikeus ostaa lupavuorokausi jokaista osuusluvun kuuden kokonaisuusyksikön suuruista lisäystä kohti. Kynnsarvon määrittelyyn on käytetty Maanmittauslaitokselta tilattua aineistoa, jossa on alueen kiinteistöjen kalastusoikeustiedot. Maa- ja metsätalousministeriö on tarkastellut aineistoa niin, että siitä selviää ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille kuuluva osuus alueen kalastusoikeudesta. Esitettyyn kynnsarvoon on päädytty aiempien vuosien lupien kysynnän sekä ulkopaikkakuntalaisten omistamien kiinteistöjen kalastusoikeuden määrän perusteella.

Kynnsarvon määrittäminen on haastavaa, sillä kalastusoikeuksien omistus jakautuu alueen kiinteistöjen kesken hyvin epätasaisesti muutaman suuren kiinteistön omistaessa huomattavan osuuden koko yhteisen vesialueen kalastusoikeudesta, minkä lisäksi on suuri joukko kiinteistöjä, joiden omistussuus on hyvin pieni. Jos kynnsarvoa ei olisi laisinkaan tai jos se olisi hyvin matala, lupien ostomahdollisuus kasvaisi siinä määrin, että lupia riittäisi vain nopeimmille lupanostajille ja suuri osa lupien ostoon oikeutetuista kiinteistöistä jäisi kokonaan ilman lupaa. Jos kynnsarvo puolestaan olisi hyvin korkea, esimerkiksi 20, vain varsin suuret tilat saisivat oikeuden ostaa useamman kuin yhden luvan kalastuskaudessa. Kynnsarvo on tämän vuoksi asetettu siten, että lupia olisi kohtuullisesti saatavilla niihin oikeutettujen ulkopaikkakuntalaisessa omistuksessa olevien kiinteistöjen määrään ja lupien käyttöön nähden.

Pykälän 5 momentissa esitetään, että jokaisella ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla olisi oikeus ostaa muun kalan pyyntiin oikeuttava lupavuorokausi ilman, että niiden määrää rajoitettaisiin osuuslukuun sidotulla kertoimella. Mikäli muun kalan pyyntiin oikeuttavien lupien kysyntä osoittautuisi niin suureksi, että kiintiö tulisi kokonaan käytetyksi, myös tälle lupatyypille olisi mahdollista asettaa kiintiö 4 momentin tavoin. Yksinkertaisempaan menettelyyn päädyttiin, koska kyseisen lupatyypin kysyntä on ollut vähäistä ja menettely kuormittaisi lupien myynnistä vastaavaa Tenon kalatalousaluetta huomattavasti vähemmän kuin lohenkalastuslupien kohdalla perusteltu kalastusoikeuden määrään sidottu menettely.

Kuudennessa momentissa säädettäisiin erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvien varaamatta jääneiden lupien vapautumisesta ostettavaksi matkailukiintiöön. Momentin säädös on tarpeen,

jotta kalastuslupakiintiö ei estäisi kalastuslupien myyntiä tilanteessa, jossa kaikki erityiseen lupakiintiöön kuuluvat luvat eivät menisi kaupaksi. Varaamattomien lupien vapautuminen ostettavaksi kaikille kalastajille avoimeen lupakiintiöön on myös kaikkien omistajaryhmien etu, koska lupatulot tuloutetaan vesialueen omistajille. Näin on toimittu myös nykyisin asetuksen antovaltuuden nojalla, mutta säädöksen ottaminen suoraan lakiin selkiinnyttäisi tilannetta. Kyse on nimenomaisesti lupien varaamisesta käyttöä varten, ja niiden ostaminen tai tulostaminen voi tapahtua määräaikaa myöhemmin.

Seitsemäs momentti koskisi kalastusoikeuden määrän osoittamista. Maanmittauslaitoksen tehtävänä olisi päivittää vuosittain tiedot erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvien kalastuslupien myyntiä varten. Maanmittauslaitoksen tulisi päivittää ylläpitämistään kiinteistörekisteristä sekä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä saatavat tiedot alueen kalastusoikeudellisista kiinteistöistä ja niiden omistajien asuinpaikkakunnista vuosittain huhtikuun alkuun mennessä. Näin kalatalousalueella olisi käytössään ajantasaiset tiedot kiinteistöjen kalastusoikeuden ja ulkopaikkakuntalaisille omistajille kuuluvasta kalastusoikeuden määrästä. Vuosittaisen päivityksen jälkeen tapahtuneita muutoksia Tenojoen kiinteistöjen omistussuhteissa ei otettaisi huomioon luvanmyynnissä kalastuskauden kuluessa. Päivitystehtävästä aiheutuneet kulut katettaisiin kalastuslupatuloista. Mikäli myytävänä olisi ainoastaan muita kuin lohenkalastukseen oikeuttavia lupia, päivityksiä voitaisiin tehdä harvemmin tai hankkia luvanmyyntiä varten ainoastaan tieto kiinteistöistä, missä omistaja on vaihtunut.

Pykälän 8 momentin mukaan mitä 4 ja 5 momentissa säädettäisiin osuusluvusta ja omistusosuudesta sovellettaisiin myös ulkopaikkakuntalaiseen, joka omistaa vastaavan suuruiseen kalastusoikeuteen oikeuttavan yksityisen vesialueen. Maa- ja vesialueiden arvon määrittämisessä pohjana on kaikkien kiinteistöjen kohdalla ollut isojaon yhteydessä manttaalin perusteella määritetty kiinteistön verotusarvo. Yhteisen vesialueen osakaskunnan osuusluvun tavoin yksityisille vesialueille on määritelty vesialueen arvoa kuvaava manttaaliluku isojaon yhteydessä. Manttaaliluku 0,00005 vastaa erityisen lupakiintiön jaossa käytettyä Utsjoen kunnan Outakosken, Kirkkonkylän, Veahčaknjárgan tai Nuorgamin osakaskuntien osuuslukua 0,5 myös yksityisillä vesialueilla.

Kiinteistöjen alkuperäiset manttaalit ja niiden jakautuminen saman vesioikeudellisen kylän sisällä ovat Maanmittauslaitoksen asiakirjoissa. Vuoden 1997 jälkeen lopetetuksi julistetuissa toimituksissa ei manttaalia ole enää jaettu. Tenon kalastuslupamyntiä varten kiinteistöille aikanaan määrätty manttaali on jaettu erillisellä laskelmalla pinta-alojen suhteessa lohko- ja kanta-tilojen kesken Maanmittauslaitoksen Tenon kalastuslupien myyntiä varten tuottamassa aineistossa niin, että alueen kiinteistöjen kalastusoikeustiedot ovat tällä hetkellä verrannollisia toisiinsa.

Lunastaakseen kiintiöön kuuluvia lupia Tenon valuma-alueen ulkopuolella vakinaisesti asuvan kalastusoikeutta omistavan kiinteistönomistajan on osoitettava riittävä omistusosuutensa tai vesialueen omistuksensa määrä. Tilan manttaali selviää talon perustamista koskevasta kiinteistötoimituksesta. Jos tila on yhteisessä omistuksessa tai jos tilan omistaja on oikeushenkilö, on luvan hakija velvollinen osoittamaan oikeutensa lupiin kyseisen tilan osalta. Kyseisten kalastuslupien osalta ei olisi mahdollista soveltaa kalastuslain 12 §:n mukaista menettelyä osakkaan oikeudesta antaa toiselle kalastuslupaa itselleen kuuluvan kalastusoikeuden nojalla.

Yhdeksännessä momentissa säädettäisiin menettelystä, jolla Tenojokilaaksojen ulkopuolella asuville kalastusoikeuden haltijoille asetetaan riittävä kalastuslupakiintiö lohenkalastukseen, kun kalastussäännön 5 §:n 3 kohdan mukainen lohenkalastus on mahdollista. Kalastusmahdollisuutta on tarkasteltava viikoittain, koska ei ole ennakolta tiedossa millä ajanjaksolla lohikan-

tojen tilan parantuminen mahdollistaa kalastuksen avaamisen 5 §:n 3 kohdan edellytetyllä tavalla. Myös kalastettavan ylijäämän määrä lohikannassa on otettava huomioon kalastuslupamäärässä. Lupakiintiöstä esitetään säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella.

Kymmenennessä momentissa säädettäisiin valtuudesta antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia määräyksiä erityisen kalastuslupakiintiön koosta, seuraaviin kalastuslupiin oikeuttavan kertoimen suuruudesta, kalastuslupien varaamiseen liittyvistä määräajoista, sekä varaamattomien erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvien lupien siirtämisestä ostettavaksi matkailulupakiintiöön. Asetuksenantovaltuus on tarpeellinen, koska kalastusolosuhteiden tai kalakantojen koon muutokset voivat aiheuttaa muutostarvetta erityistä lupakiintiötä koskeviin määräyksiin, jos kalastussäännön 8 §:ssä tarkoitettujen matkailulupien määrät tai niiden käyttöalueet muuttuvat tai jos muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden kalastuslupien tarkoituksenmukainen käyttö sitä muutoin edellyttää.

14 §. *Tenojoen vesistön venerekisteri.* Nykyiseen pykälään sisältyvä pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan kalastussäännön uutta pykälänumerointia. Muilta osin pykälä säilyisi ennallaan.

10 Voimaantulo

Muutettu kalastussääntö tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen diplomaattiteitse kalastussäännön voimaantulolle valtiosäännön mukaan asetettujen vaatimusten täyttymisestä. Nykyinen kalastussääntö on voimassa 1.5.2024 saakka, joten sopimus tulisi saattaa voimaan ennen vuoden 2024 kalastuskauden alkua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lakiehdotus tulisi vahvistaa viimeistään maaliskuun loppupuolella 2024. Samoin Norjan tulisi saada sopimuksen kansallinen käsittely toteutettua vastaavassa aikataulussa. Ehdotetaan, että esitykseen sisältyvä Tenon kalastussopimuksen voimaansaattamislain muuttamista koskeva lakiehdotus tulee voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti sopimuksen kanssa.

11 Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumus

Kalastussääntö ei sisällä Ahvenanmaan maakunnan toimivaltaan kuuluvia määräyksiä, eikä kalastussäännön voimaansaattaminen edellytä Ahvenanmaan maakunnan suostumusta.

12 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

12.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Eduskunta hyväksyy perustuslain 94 §:n mukaan sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi, jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita, määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan riippumatta siitä, onko määräys ristiriidassa vai sopuinnassa Suomessa lailla säädetyin säännöksen kanssa (PeVL 11/2000 vp, 12/2000 vp ja 38/2001 vp).

Kalastussäännön 2 §:ssä määritetään sen maantieteellinen soveltamisalue. Koska soveltamisalue vaikuttaa sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien muiden määräysten soveltamiseen, kuuluu kalastussäännön 2 §:n määräyksetkin lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 3 §:ssä määritetään rajajokiosuudella sopimuksen edellyttämän kalastuslupan ostamiseen oikeutetut tahot. Pykälässä jaotellaan henkilöt sekä asuinpaikan perusteella, että kalastusoikeuden omistamisen perusteella. Jaottelulla on vaikutusta siihen, minkälaisen luvan ostamiseen henkilö on oikeutettu. Kalastussäännön 5 §:ssä määritetään lohenkalastuksen sääntely edellä mainitun kalastamiseen oikeutettujen tahojen jaottelun perusteella. Kalastussäännön 7 §:ssä määritetään yleisellä tasolla eri kalastuslupien oikeuttama toiminta sekä luvan ostamiseen oikeutetut tahot. Kalastussäännön 3, 5 ja 7 §:n määräyksillä on vaikutusta siihen, minkälaisia kalastusrajoituksia kalastajaan sovelletaan. Määräykset liittyvät omaisuuden suojaan sekä saamelaiden oikeuteen ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan. Määräykset liittyvät myös yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteisiin. Määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 6 §:ssä määrätään kalastonhoitomaksuvelvollisuuteen sovellettavasta lainsäädännöstä. Kalastonhoitomaksusta säädetään kalastuslain (379/2015) 79 §:ssä. Määräys kuuluu lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 8 §:ssä määrätään matkailukalastukseen käytettävissä olevien lupien enimmäismäärästä. Lisäksi pykälässä määrätään, että Suomi voi varata enintään kolmasosan luvista muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille. Määräyksillä on vaikutusta yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perustaan, joten määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 4 luvun 9–12 §:t sisältävät määräykset sallituista pyyntivälineistä, kalastuslupien ehdoista ja kielletyistä kalastustavoista. Määräyksillä on liityntä perustuslain 15 §:n turvaamaan omaisuuden suojaan, sekä 17 §:n 3 momenttiin, jossa säädetään saamelaisten oikeudesta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan. Kalastuksen katsotaan kuuluvan saamelaisten kulttuuriin. Määräykset koskevat perustuslaissa turvattujen oikeuksien käyttämistä ja kuuluvat siten lainsäädännön alaan. Lisäksi luku sisältää määräykset pyyntivälineitä koskevista teknisistä säännöksistä. Ne koskevat sinänsä omaisuuden käyttöä, mutta niitä ei voitane pitää varsinaisina omaisuuden käyttörajoituksina. Kalastuslainsäädännössä vastaavista määräyksistä säädetään joko valtioneuvoston tai ministeriön asetuksella.

Matkailukalastuslupia koskevat kalastussäännön määräykset koskevat yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia. Lisäksi ne estävät kalastusoikeuden haltijaa hallinnoimasta normaalisti itse luovuttamiaan kalastuslupia ja niiden ehtoja.

Kalastussäännön 5 luku (13–23 §) sisältää määräykset rauhoitusajoista, kalastuskausista, kielletyistä vapakalastusalueista, verkkokalastuskieltoalueista, kudottujen pyydysten määrällisestä rajoituksesta ja veneen käytöstä. Kalastussäännön 20 § sisältää kiellon kalastaa verkoilla tietyillä alueilla. Määräykset rajoittavat osaksi kalastusoikeutta, joka kuuluu perustuslain omaisuuden suojan piiriin jokamiehenoikeuksiin rinnastettavaa yleiskalastusoikeutta lukuun ottamatta.

Kalastussäännön 6 luvun 24–31 §:t sisältävät määräykset pyyntivälineitä koskevista teknisistä säännöksistä. Ne koskevat sinänsä omaisuuden käyttöä, mutta niitä ei voitane pitää varsinaisina omaisuuden käyttörajoituksina. Kalastuslainsäädännössä vastaavista määräyksistä säädetään joko valtioneuvoston tai ministeriön asetuksella. Pyydysten merkinnästä, asettamisesta ja nostamisesta on määräykset 24, 30 ja 31 §:ssä. Pyydysten asettamisesta ja merkinnästä säädetään

kalastuslain 48 §:ssä sekä tarkemmin kalastuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1360/2015) 7–10 §:ssä. Luvun määräykset kuuluvat siten vain osaksi lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 32 ja 33 §:ssä on määräykset kalojen vähimmäismitoista ja vapauttamisvelvollisuudesta sekä saalisilmoitusvelvollisuuden tarkemmasta sisällöstä. Kalastussäännön 34–37 §:t sisältävät määräyksiä kalatautien torjumiseksi. 35 § sisältää säännökset osapuolten toimivaltaisten viranomaisten mahdollisuudesta myöntää lupia kyttyrälöhen kohdennettuun pyyntiin sekä määrittää tiettyjä alueita, joilla verkko ja vapavälineet ovat sallittuja kyttyrälöhen poistopyynnissä. Määräykset koskevat yksilön velvollisuuksien perusteita, joista on perustuslain 80 §:n mukaan säädettävä lailla. Määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Kalastussäännön 38 §:ssä rajoitetaan veneen kalastuskäyttöä Tenossa. Määräys rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä ja kuuluu lainsäädännön alaan. Kalastussäännön 39 ja 40 §:ssä määrätään osapuolten toimivaltaisten viranomaisten mahdollisuudesta määrittää tiettyjä aluerajauksia ja kalastuspaikkoja sekä myöntää poikkeuslupia kalastussäännön määräyksistä. Nämä määräykset liittyvät julkisen vallan käyttöön, jonka tulee perustua lakiin. Määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Edellä mainituilla perusteilla esitykseen sisältyvässä kalastussäännössä on lukuisia lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä ja niiden hyväksyminen edellyttää eduskunnan suostumusta.

12.2 Käsitteilyjärjestys

Koska kalastussääntö ei sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, sopimus voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä äänen enemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamislaki tavallisen lain säätämisyksessä.

Kalastusrajoitusten suhde vastuuseen ympäristöstä, omaisuuden suojaan, yhdenvertaisuuteen, elinkeinovapauteen ja saamelaiden asemaan alkuperäiskansana

Muutetun kalastussäännön määräykset rajoittavat perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaista omaisuuden suojaan nauttivan kalastusoikeuden käyttöä, perustuslain 17 §:n 3 momentissa säädettyä saamelaiskulttuurin suojaan sekä perustuslain 18 §:ssä turvattua elinkeinovapautta. Lisäksi määräyksillä on liityntä perustuslain 6 §:ssä säädettyyn yhdenvertaisuusvaatimukseen ja perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännökseen.

Perustuslakivaliokunta on perustuslain perusoikeussäännösten muuttamisen yhteydessä asettanut perusoikeuksien rajoittamisen edellytyksiksi seuraavat vaatimukset: rajoitusten tulee perustua laintasoiseen säädökseen, rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä, rajoitusperusteiden tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia, lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen kuuluvaa rajoitusta, rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi sekä laajuudeltaan oikeassa suhteessa perusoikeuksien suojaamaan oikeushyvään ja rajoituksen taustalla olevaan yhteiskunnallisen intressin painoarvoon, perusoikeutta rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä sekä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta. Kalastussäännön sisältämiä kalastusrajoituksia tulee arvioida perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta (PeVM 24/1994 vp, PeVL 8/1996 vp).

Kalastussopimuksen ja kalastussäännön lupajärjestelmän vaikutusta perusoikeuksiin on arvioitu aikaisemmassa kalastussopimusta ja kalastussääntöä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 239/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on arvioinut edellä mainitun hallituksen esityksen (PeVL

5/2017 vp). Sisällöllisesti nyt esitetty muutettu kalastussääntö ei muutu kalastuslupien osalta, lukuun ottamatta kalastuslupaluokkiin lisättävää uutta muiden lajien kalastuslupaa, jolla ei kuitenkaan ole vaikutusta perusoikeuksiin. Lupaluokkien lisäksi kalastussäännön nojalla olisi jatkossa mahdollista liittää osallistumislupa paikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan lupaan, sekä lasten lupa kaikkiin lupatyyppeihin.

Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäätelyllä edellytetään lähtökohtaisesti samanlaista kohtelua muun muassa asuinpaikasta riippumatta. Yhdenvertaisuussäännös ei kuitenkaan sinänsä estä erilaisten ryhmien kohtelua eri tavalla tai asettamista lainsäädännössä eri asemaan samanlaisessa tilanteessa, jos erottelulle voidaan esittää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet. Perustuslakivaliokunta on johtanut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksistä vaatimukset, etteivät erottelut saa olla mielivaltaisia eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi (PeVL 11/2012 vp, PeVL 37/2010, PeVM 11/2009 vp).

Tenokilaakso kuuluu saamelaiden kotiseutualueeseen ja enemmistö jokivarren asukkaista on saamelaisia. Vuoden 2017 Tenojoen kalastussäännön valmistelun yhteydessä on arvioitu, että Tenokilaaksossa vesialueen omistukseen perustuvista kalastusoikeuksista osuusluku perusteella laskien 35 % kuuluu Tenokilaaksossa vakinaisesti asuville. Tämän lisäksi useiden omistajien hallinnassa olevien jakamattomien tilojen hallussa on 30 % kalastusoikeuksista ja tästä suuri osa on Tenokilaaksoissa asuvien omistajien hallussa. Muualla asuville kuuluu 25 % osuusluvusta. Loppu 10 % osuusluvusta on valtion ja yhteisöjen hallussa.

Kalastusrajoitukset on perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella voimaan saatetussa vuoden 2017 kalastussäännössä jo kohdennettu eri tavalla kalastusoikeuden haltijaan riippuen siitä, missä tämä asuu, eikä asiaan ole tällä hallituksen esityksellä esitetty muutosta. Tenokilaaksossa asuvilla on laajempi kalastusoikeus kuin muualla asuvilla. Tenokilaaksossa asuvat on lisäksi jaettu kalastussäännössä kahteen eri ryhmään, paikkakunnalla vakinaisesti asuviin, jotka ovat kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettuja kalastusoikeuden haltijoita, sekä paikkakunnalla vakinaisesti asuviin, jotka eivät ole kalastusoikeuden haltijoita. Paikkakunnalla vakinaisesti asuvilla kalastusoikeuden haltijoilla on laajin kalastusoikeus, heillä on oikeus lunastaa yleinen paikkakuntalaislupa, joka oikeuttaa käyttämään kaikkia Tenojoen kalastussäännössä sallittuja pyyntimenetelmiä eli myös tehokkaita, perinteisiä verkkopyydyksiä. Niillä paikkakunnalla vakinaisesti asuvilla, jotka eivät ole kalastusoikeuden haltijoita, on oikeus lunastaa paikkakuntalaisen vapalupa, joka oikeuttaa kalastukseen vavalla ja vieheellä rannalta sekä veneestä. Molempiin edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvat henkilöt on määritelty ensimmäisiksi, joille lohenkalastusta sallitaan kalastussäännön 5 §:ssä esitetyn mukaisesti, kun lohenkalastusta on mahdollista sallia.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 5/2017 vp) katsonut, että kalastusrajoitukset olisi vuoden 2017 kalastussäännössä pitänyt kohdistaa voimakkaammin sellaiseen kalastukseen, joka ei nauti perustuslain 17 §:n 3 momentin ja YK:n KP-sopimuksen 27 artiklan mukaista suojaa. Koska saamelaisuutta ei ole kuitenkaan suomalaisessa lainsäädännössä määritelty siten, että siihen pystyttäisiin kalastussäännössä kytkemään subjektiivisia oikeuksia, pidetään asuinpaikkaperiaatetta edelleen perusolemukseltaan tehokkaimpana keinona kohdistaa kalastusta koskevat rajoitukset perustuslakivaliokunnan lausuman mukaisesti. Vakinaisen asuinpaikan katsotaan muodostavan hyväksyttävän perusteen sille, että pyyntimuotoja sekä kalastusaikoja koskevat rajoitukset ovat lievempiä paikkakunnalla asuville henkilöille, joiden normaaliin elin-

piiriin Tenojoen kalastus liittyy kiinteästi ja joille kotitarvekalastus tai kalastusmatkailuelinkeino on tärkeää toimeentulon kannalta. Saamelaisen kalastuskulttuurin turvaamisesta puhutaan erikseen tarkemmin jäljempänä kohdassa *Saamelaisten asema alkuperäiskansana*.

Vaikka lähtökohtaisesti kalastusrajoitukset tulisi kohdistaa kalastusoikeuden haltijoihin yhdenvertaisesti asuinpaikkaan katsomatta, on jo vuoden 2017 kalastussäännön perusteella voitu asettaa Tenojokilaaksossa asuvat parempaan asemaan kuin muualla asuvat. Asuinpaikkaperiaate on ollut käytössä jo ennen vuoden 2017 kalastussääntöä alkaen vuodesta 1979. Näin ollen nytkin ollaan katsottu, että perustuslain 20 §:n mukaisen ympäristövastuussäännöksen tukema lohikantojen suojelutavoite voidaan nähdä sellaisena hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena syynä, joka oikeuttaa asettamaan Tenojokilaaksossa asuvat kalastusoikeuden haltijat eri asemaan kuin muualla Suomessa asuvat. Kalastussäännön sisältämät kalastusrajoitukset eivät näin ollen ole ristiriidassa yhdenvertaisuussäännöksen kanssa. Tenojoen kalastuksen sääntelyssä on kyse lohikantojen suojelutavoitteen ja eri kalastajaryhmien kalastusoikeuksien yhteensovittamisesta.

Omaisuuksien suoja

Omaisuuksien suoja koskevan perustuslain 15 §:n 1 momentin nojalla jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on arvioinut kalastusoikeuden omaisuudensuojaa ja siihen kohdistuvia rajoituksia useaan otteeseen (ks. esim. PeVL 44/2016 vp, PeVL 58/2014 vp, PeVL 8/2012 vp, PeVL 20/2010 vp, PeVL 14/2010 vp, PeVL 8/1996). Vesialueen omistukseen kytkeytyvä kalastusoikeus on perustuslaillista omaisuudensuojaa nauttiva varallisuusarvoinen etu haltijalleen, jolla on lähtökohtainen valta hallita, käyttää ja hyödyntää omaisuutta sekä määrätä siitä. Kalastusoikeuteen kuuluvat oikeus vesialueen kalakannan taloudelliseen hyväksikäyttöön ja oikeus järjestää vesialueen käyttö ja hoito. Hyödyntämisen kohteena olevat kalat ovat juridisesti isännättömiä esineitä, kunnes niihin hankitaan omistusoikeus valtauksen kaltaisella saannolla.

Omaisuudensuojasäännöksen turvaamaan kalastusoikeuteen on vakiintuneesti kohdistunut erilaisia osin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyjä rajoituksia, kuten itse kalastamiseen liittyviä rajoituksia ja kieltoja sekä velvoitteita hyväksyä muunkin kuin omistajan oikeus kalastaa vesialueella. Erityisesti arvioidessaan yleiskalastusoikeudesta seuraavia rajoituksia vesialueen omistajan oikeuksiin perustuslakivaliokunta on ottanut huomioon sen, että vesitilassa vapaasti liikkuva kalakanta on valtiosäännön kannalta jatkuvasti uusiutuva varallisuusarvoinen objekti ja että vesialueen omistamisen kautta kalakantaan muodostuva kalastusoikeus on sangen erikoislaatuinen omaisuudenlaji (PeVL 8/2012 vp, s. 3/I ja PeVL 8/1996 vp, s. 3/I).

Perustuslakivaliokunta on omaisuuden käyttörajoituksia koskevassa hyväksyttävyyss- ja oikeasuhtaisuusarvioinnissaan antanut 2010-luvulla erityistä painoa perustuslain 20 §:ään kiinnittyville perusteille (esim. PeVL 10/2014 vp, PeVL 36/2013 vp ja PeVL 6/2010 vp). Lausunnoissaan valiokunta on katsonut, että vaikka omaisuudensuoja sisältää muun muassa omistajalle lähtökohtaisesti kuuluvan vapauden käyttää omaisuuttaan, voidaan omistajan oikeuksia kuitenkin rajoittaa lailla, joka täyttää perusoikeutta rajoittavalta lailta vaaditut edellytykset mukaan lukien suhteellisuusvaatimuksen. Lisäksi valiokunta on katsonut, että jos muutoksilla on ainakin osin myönteisiä vaikutuksia myös perustuslain ympäristövastuussäännökseen kiinnittyvän luonnon monimuotoisuuden turvaamistavoitteen näkökulmasta, ei sääntely ole muodostunut perustuslain kannalta ongelmalliseksi. Valiokunta on katsonut, että esitettävillä ratkaisuilla on oltava perustuslain 20 §:ään kiinnittyviä hyväksyttäviä ja yhteiskunnallisesti painavia perusteita.

Kuten edellä yhdenvertaisuutta käsittelevässä osuudessa on todettu, Tenojokilaakson kalastusoikeudet jakautuvat eri tavoin kalastusoikeuden haltijoille. Tämä tarkoittaa sitä, että Tenojoen

kalastussääntö sisältää kalastusrajoitusten muodossa rajoituksia omaisuuden suojaan. Rajoitukset ilmenevät siten, että lohenkalastus on tarkoin säänneltyä ja lohenkalastuksen salliminen on tehtävä portaittain, jotta kalastuspaine ei kasvaisi liian suureksi. Lohikantojen heikentyneen tilan vuoksi lohenkalastuksen sallimisessa joudutaan tekemään punnintaa perusoikeuksien välillä, ja ensimmäisessä vaiheessa lohenkalastus olisi sallittua vain paikkakunnalla vakinaisesti asuville, jolloin asuinpaikkaperiaate korostuisi. Lohenkalastus sallittaisiin ensimmäisessä vaiheessa paikkakunnalla asuville, jotta lohenkalastus pystyttäisiin kohdentamaan sellaisille henkilöille, joiden normaaliin elinpiiriin lohenkalastus liittyy kiinteästi. Seuraavassa vaiheessa lohenkalastus sallittaisiin ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille. Näin pyritään turvaamaan muualla asuvien kiinteistönomistajien omaisuuden suoja. Lohenkalastuksen salliminen eroaa vuoden 2017 kalastussäännöstä siten, että muutetussa kalastussäännössä ulkopaikkakuntalaiset kalastusoikeuden haltijat eivät enää olisi matkailukalastajien kanssa ns. samassa kiintiössä, vaan ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille sallitaan lohenkalastus ennen matkailijoita.

On myös muistettava, että vaikka lohenkalastusta joudutaan kalastussäännössä rajoittamaan merkittävästi lohikantojen tilan vuoksi, on kuitenkin samalla laajennettu muiden lajien kalastusmahdollisuuksia. Kokonaisuutena kalastusrajoitukset eivät näin ollen ulotu omaisuuden suojan ytimeen, sillä muun muassa pyyntivälineitä, kalastuskausia ja rauhoitusajkoja sekä vähimmäismittoja ja saaliskiintiöitä koskevat rajoitukset ovat kalastuslainsäädännössä yleisesti käytössä olevia tapoja suojella kalakantoja (PeVL 14/2010). Lisäksi kalastussäännön määräyksillä on pyritty siihen, että rajoitettu lohenkalastus voidaan avata mahdollisimman pian lohikantojen elpyessä. Kokonaisuudessaan kalastusrajoitusten katsotaan olevan välttämättömiä ja oikeasuhtaisia lohikantojen suojelun kannalta. Siten rajoituksille on kiistatta olemassa perustuslain 20 §:n vastuuta ympäristöstä koskeviin säännöksiin kiinnittyviä hyväksyttäviä ja painavia perusteita.

Saamelaisien asema alkuperäiskansana

Saamelaisille on alkuperäiskansana turvattu perustuslain 17 §:n 3 momentissa oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perusoikeusudistuksen esitöiden mukaan säännöksellä turvataan myös saamelaiseen kulttuuriin kuuluvien perinteisten elinkeinojen kuten kalastuksen harjoittaminen. On selvää, että lohenkalastuksella on keskeinen merkitys jokisaamelaisessa kulttuurissa perinteisten pyyntimuotojen, sekä uudempien, kulttuuriin kuuluvien pyyntimuotojen harjoittamisessa. Saamelaisten kalastuskulttuuria turvataankin kalastussäännössä sallimalla edelleen perinteisten kalastusmuotojen käyttö, eli potku- ja mertapato, verkkopyynti seisovalla verkolla, kulkuttaminen eli ajoverkolla kalastus ja vapa- ja viehekalastus, silloin kun lohenkalastus on sallittua. Muualla maailmassa verkkopyydysten käyttö kalastuksessa lohijossa ei ole sallittua harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Kalastussääntöön on lisäksi muotoiltu uutena elementtinä osallistumislupa, joka tarkoittaa sitä, että paikkakunnalla asuvan kalastusoikeuden haltijan yleiseen paikkakuntalaislupa on mahdollista liittää osallistumislupa, jonka nojalla lupa nimetty henkilö saa osallistua yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan pyydyskalastukseen. Osallistumisluvalla mahdollistetaan saamelaisen kalastuskulttuurin siirtämistä sukupolvelta toiselle sellaisissa tilanteissa, joissa esimerkiksi muualla asuvalla sukulaisella ei muutoin ole kalastusoikeutta. Osallistumisluvan saajaa ei ole kalastussäännössä määritelty, sillä luvan saaja on haluttu jättää yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan omaan harkintaan.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että valtioneuvoston on syytä selvittää, millaisilla muilla toimilla saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan voidaan tukea ja edistää kalastuksen rajoittamisesta huolimatta (PeVL 27/2022 vp). Perustuslakivaliokunnan kan-

nanottoon on pyritty vastaamaan osallistumisluvan lisäksi kalastussääntöön ehdotetulla lisäyksellä poikkeusluvan myöntämisestä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten. Poikkeusluvasta säädetään kalastussäännön 40 §:ssä. Pykälän muotoilu on kirjoitettu väljästi, jotta se mahdollistaisi riittävän joustavuuden ja tapauskohtaisen harkinnan, eikä pykälässä rajattaisi kohtuuttoman tarkasti sitä, kuka lupaa voisi hakea ja kenelle se voitaisiin myöntää. Poikkeuslupamenettelyllä pyritään mahdollistamaan saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitäminen ja kehittäminen sellaisessakin tilanteessa, jossa lohenkalastusta ei muutoin voida sallia.

Luvan myöntämisprosessissa olisi edellytys, että Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus pyytäisi lausunnon Tenon kalatalousalueelta, jolloin luvan myöntäminen voidaan kohdistaa oikein paikkakunnalla. Oleellista on, että lupa olisi perusteltua myöntää kalastukseen liittyvän paikallisen ja perinnetiedon siirtämiseksi, ja paras taho arvioimaan tätä on Tenon kalatalousalue paikallistietoon perustuen. Lisäksi kalastussäännön sisältämällä muiden lajien kuin lohen kalastusta koskevilla kalastusmääräyksillä on mahdollista osittain lieventää lohenkalastusta koskevien rajoitusten vaikutuksia saamelaiskulttuurille. Muiden lajien pyynnissä on sallittu esimerkiksi veneen käyttö, jonka myötä on mahdollista ylläpitää tärkeää perinteistä tietoa joella liikumisesta.

Saamelaisille kuuluva perustuslain 17 §:n 3 momentin suojaa nauttiva kalastusoikeus ei ole rajoittamaton. Tähän on viitannut myös korkein oikeus ratkaisussaan KKO:2022:25. Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille, jolloin valtiosääntöoikeudellisesti kalastusoikeuksien rajoittamista koskevien säännösten perustana on viime kädessä perustuslain 20 §:n mukainen kalavarojen kestävä ja monipuolisen tuoton turvaaminen, sekä kalakantojen luontaisen elinkierron suojeleminen. Myös saamelaisten kalastusoikeutta on rajoitettava lohikantojen turvaamiseksi tilanteessa, jossa nousulohien määrä on heikentynyt entisestään.

Esitetyt kalastusrajoitukset kohdistuvat näin ollen muun kalastuksen ohella myös saamelaisten harjoittamaan kalastukseen ja aiheuttavat heikennyksiä heidän kulttuurimuotoon liittyvän perinteisen kalastuksen harjoittamiseen. Rajoituksia kohdistuu kalastusaikoihin, -välineisiin ja -paikkoihin, sekä kuten jo edellä on todettu, kalastusoikeuden haltijoihin eri tavoin. Esityksen sisältämällä rajoituksilla luodaan kuitenkin edellytykset lohikantojen elpymiselle ja saattamiseksi kestäväälle tasolle, mikä palvelee myös saamelaisten etua ja luo edellytyksiä turvata tulevaisuudessakin saamelaisten oikeutta harjoittaa kulttuuriaan. Jotta perinteisen kulttuurisen kalastusoikeuden harjoittaminen olisi mahdollista myös tulevaisuudessa, on Tenojoen lohikantojen oltava kestäväällä tasolla. Myös perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan lohensuojeluun liittyvät näkökohdat ovat merkityksellisiä saamelaisten kalastuskulttuurin ylläpitämiseksi myös tulevaisuudessa (PeVL 5/2017 vp, PeVL 27/2022 vp, ks. myös KKO:2022:25, kohta 37). Lohikantoja koskevan seurannan perusteella niiden tila on arvioitu niin heikoksi, että mereltä kohti jokea palaava lohimäärä ei täytä kestävä kalastuksen lähtökohtia edes ennen kuin yhtään lohta on pyydetty. Tilanne ei ole parantunut edellisiin vuosiin verrattuna.

Lohenkalastusta koskevien rajoitusten tavoitteena on Tenon lohikantojen tilan heikkenemisen pysäyttäminen, edellytysten luominen lohikantojen elpymiselle ja saattamiseksi kestäväälle tasolle sekä tulevaisuuden sukupolvien lohenkalastuksen mahdollistaminen ja sitä kautta saamelaisen kalastuskulttuurin jatkaminen. Lohikantojen tilan heikkenemisellä on kauaskantoisia seuraamuksia. Rajoitusten tarkoituksena on tässä hetkessä turvata perustuslain 20 §:n edellyttämällä tavalla julkisen vallan toimesta lohikantojen tilaa. Rajoitukset nähdään välttämättöminä sekä oikeasuhteisina tavoitteisiin nähden, sillä kalakantoja ei ole mahdollista tehokkaasti ja nopeammalla aikavälillä turvata muilla tavoin kuin puuttamalla kalastukseen. Tilanteessa, jossa ylijäämäistä hyödynnettävää luonnonvaraa ei ole, olisi haastavaa sallia sen hyödyntämistä rajoituksetta, perusoikeuden toteuttamisen vuoksi. Säätelyn tavoitteena oleva lohikantojen tilan

saaminen kestäväälle tasolle on omiaan edistämään saamelaiskulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa, joten kalastukseen kohdistuvien rajoitusten ei arvioida olevan liian tiukkoja suhteessa niillä pyrittäviin vaikutuksiin ja niiden katsotaan olevan oikeassa suhteessa perustuslain 17 §:n 3 momentissa myös turvattuihin saamelaisten kulttuurisiin kalastusoikeuksiin nähden.

Elinkeinovapaus

Kalastussäännön sisältämällä kalastusrajoituksilla on liityntä myös perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvattuun elinkeinovapauteen. Perustuslain 18 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Elinkeinovapauden periaatetta pidetään elinkeinonharjoittamista koskevana pääsääntönä, josta poikkeaminen on kuitenkin mahdollista muiden tärkeiden yhteiskunnallisten etujen puoltaessa sitä. Muutettu kalastussääntö sisältää merkittäviä rajoituksia lohenkalastukseen. Lohenkalastus sallitaan esityksen mukaan matkailukalastajille vasta sitten, kun lohikantojen tila on kestävämmällä tasolla. Tällä on vaikutusta alueella toimivien matkailuyrittäjien toimintaan.

Samalla muutetussa kalastussäännössä on kuitenkin laajennettu muiden kalalajien kalastusta. Muiden lajien kalastusta varten on esimerkiksi määriteltä erillisiä alueita, joilla myös matkailijat saavat harjoittaa vapakalastusta 20 elokuuta saakka, kun muutoin matkailukalastusluvalla saa harjoittaa vapakalastusta vain 10 elokuuta saakka. Erilliset alueet soveltuvat varsinkin meri- tai merialueiden kalastukseen, ja ne on määriteltä paikalliseen perinteiseen tietoon perustuen. Laajentamalla muiden kalalajien kalastukseen oikeuttavia matkailukalastuslupia pyritään turvaamaan matkailuyrittäjien oikeutta perustuslain suojaamaan elinkeinon harjoittamiseen ja lieventämään lohenkalastuksen rajoittamisen vaikutuksia.

Vastuu ympäristöstä

Kalastussääntöön esitettyjen kalastusta koskevien rajoitusten pohjana on perustuslain 20 §, jonka mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Säännöksessä korostuu se, että ympäristönsuojelu edellyttää laaja-alaista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Vastuu ympäristönsuojelusta koskee sekä julkista valtaa että yksityisiä tahoja. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan säännöksellä ei perusteta yksilöittäin kohdennettavissa olevia velvoitteita, eikä se muodosta erillistä perustetta kohdistaa omistajiin erityisesti ulottuvia sietämisvelvoitteita. Toisaalta saman perusoikeussäännöksen osina omaisuudensuojasäännöksellä ja ympäristövastuusäännöksellä voi olla vaikutusta toistensa tulkintoihin tilanteessa, jossa pyritään ihmisten ja luonnon välistä tasapainoa edistäviin lainsäädäntöratkaisuihin (HE 239/2016 vp, s. 86, PeVL 44/2010 vp, PeVL 20/2010). Kalastussäännön sisältämien kalastusrajoitusten tarkoituksena on tukea Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen (SopS 42/2017) tavoitteita lohikantojen kestävä hyödyntämisen ja hoidon sekä kantojen moninaisuuden turvaamisessa. Tarkoitukseen tulee pyrkiä parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon sekä suunnitelmalliseen hoitoon perustuvalla sääntelyllä siten, että luodaan edellytykset lohikantojen elvyttämiselle ja edistetään lohikantojen saamista kestäväälle tasolle.

Perustuslain 20 §:n 1 momentin taustalla on ajatus siitä, että momenttiin liittyy erityisen vahvasti luonnon itseisarvon ja tulevien sukupolvien oikeuksien ulottuvuus (PeVL 38/1998 vp, s. 2). Lohenkalastuksen salliminen edellyttää lohikantojen elvyttämistä kestävämmälle tasolle. Tulevien sukupolvien oikeuksien näkökulma korostuu lohikannan voimakkaan heikkenemishetken hillitsemisessä, sillä lohikantojen heikkeneminen uhkaa lohenkalastuksen harjoittamista ja sitä kautta etenkin saamelaisen pyyntikulttuurin edellytyksiä. Ympäristön kestävä käytön periaatteiden noudattamisessa on huomioitava tasapuolisesti sekä nykyisten että tulevien sukupolvien tarpeet ympäristöön. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä

on painotettu ympäristön suojelun, pilaantumattomuuden, puhtauden, terveellisyyden ja monimuotoisuuden entistä tärkeämpää yhteiskunnallista tavoitetta. Ympäristön säilyminen elinkel-
poisena on tunnistettu edellytyksenä muiden perusoikeuksien toteutumiselle. (HE 309/1993 vp,
s. 20)

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota kalakantoihin kohdistuviin suojelu-
velvoitteisiin (PeVL 58/2014 vp, s. 7), ja todennut, että tällainen velvollisuus on omiaan koros-
tamaan sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia
luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, mikä konkretisoituu muun muassa kalastusrajoituksissa
(PeVL 5/2017).

Lohikannan voimakkaan heikkenemiskehityksen seurauksena esityksen sisältämille kalastusoi-
keuden rajoituksille on vastuuta ympäristöstä koskeva perustuslain 20 § huomioon ottaen hy-
väksyttävät perusteet. Perustuslakivaliokunta on vuonna 2022 arvioinut Tenon lohikantojen
suojelun merkitystä perusoikeuksien merkittävälle rajoittamiselle ja todennut, että ehdotetulle
sääntelylle on valiokunnan mielestä esitetty hyväksyttävät, perustuslain 20 §:ään kiinnittyvät
perusteet (PeVL 91/2022). Sääntelyn suhteesta omaisuuden suojaan ja elinkeinovapauteen va-
liokunnalla ei ole ollut huomauttamista (PeVL 27/2022). Nyt esitetty kalastusta koskevat mää-
räykset ovat välttämättömiä lohikantojen tilan parantamiseksi. Saamelaisen kalastuskulttuurin
suojan osalta lohenkalastusta koskevissa rajoituksissa on kyseessä sisäinen ristiriitatilanne, sillä
pitkän aikavälin tavoite, eli lohikantojen elpyminen, aiheuttaa perusoikeuksien rajoittamista ly-
hyellä aikavälillä. On kuitenkin katsottava, että pitkän aikavälin mukaisen tavoitteen saavutta-
minen on hyväksyttävä syy rajoittaa lohenkalastusta lyhyemmällä aikavälillä, sillä lohikantojen
elpyminen turvaa samalla saamelaisen kalastuskulttuurin jatkumisen tulevaisuudessa. Samalla
on tarkoitus välttää riskiä siitä, että lohikantojen heikkeneminen edelleen hidastaa ja vaikeuttaa
mahdollisuuksia elvyttää lohikantoja uudelleen kestäväälle tasolle. Kalastussäännön sisältämillä
määräyksillä on keskeinen merkitys ympäristöperusoikeuden toteutumisen turvaamisessa.

Kalastussääntöön ehdotetut lohenkalastusta koskevat rajoitukset on katsottu välttämättömiksi,
sillä Tenon vesistön lohikantojen on havaittu heikentyneen merkittävästi vuonna 2017 solmitun
kalastussopimuksen jälkeen. Vuoden 2019 jälkeen vesistöön nousevien lohien määrä on pie-
nentynyt niin paljon, että kutukantavoitteisiin verrattuna kalastettavaa ylijäämää ei ole edes en-
nen kuin nousulohiin kohdistuu kalastusta. Lisäksi eri lohikantojen koko on 2019 alkaneella
ajanjaksolla pienentynyt vuodesta toiseen. Tilanne edellyttää lohikantojen elvyttämistä. Lohen-
kalastusta rajoittamalla pystytään vaikuttamaan kalastuskuolevuuteen ja sitä kautta lohikantojen
tilaan positiivisella tavalla. Viranomaisen on vastuussa Tenon lohikantojen kestävästä käytöstä
pitkällä aikavälillä. Nykytilanteessa ei voida toimia ennalta varautumisen periaatteen vastaisesti
siten, että lohikantojen selvä heikkenemiskehitys jatkuu.

Perustuslakivaliokunta on voimassa olevan kalastuslain valmistelun yhteydessä katsonut, että
kalastusrajoitusten säätämistä koskeneiden asetuksenantovaltuussäännösten yhteyteen tulisi
säättää yleinen kalalajeihin ja -kantoihin kohdistuva vaarantamiskielto tai huolehtimis-
taikka suojeluvelvoite (PeVL 58/2014 vp s. 7). Perustuslakivaliokunnan mukaan velvoite olisi omiaan
korostamaan perustuslain 20 §:n ympäristövastuussäännöksen mukaisesti sitä, että julkisella val-
lalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoi-
suudesta. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaisesti eduskunta lisäsi kalastuslain 52 §:ään
uuden ensimmäisen momentin, jonka mukaan ”Valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministe-
riön on osaltaan huolehdittava kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon toteuttamisesta luonnon
monimuotoisuuden säilyttämiseksi.”

Kalastussäännön 5 §:ssä säädetään lohenkalastuksen tarkemmasta sääntelystä, 4 luvussa sallituista pyyntivälineistä ja pyyntivälineiden teknisistä määräyksistä ja 5 luvussa kalastuksen järjestämisestä, kuten yleisestä viikkorauhoituksesta, sallituista kalastusajoista ja kielletyistä vapaa- ja verkkokalastusalueista. Kalastussäännön 6 luvussa säädetään pyydysten teknisistä määräyksistä. Kalastussäännön sisältämät rajoitukset on suunniteltu mahdollisimman tarkkaan luotettavaan tutkimustietoon pohjautuen, jotta niillä saadaan tarvittava vaikutus heikkojen lohikantojen elvyttämiseen.

Tenon lohikantojen heikko tila on oletettavasti seurausta lohien meriolosuhteista, ja siellä selviytymisestä. Ihmistoiminnalla pystytään kalakantoihin vaikuttamaan kalastuksen kautta. Tenon lohisaaliit ovat pienentyneet 2000-luvun alun jälkeen aiempaan tasoon verrattuna ja seurantatietojen perusteella eräiden sivujokien lohikantojen tila on hyvin heikko. Suurikokoisten lohien määrässä on havaittu tasaista vähenemistä vuodesta toiseen. Kantojen elvyttämiseksi on voimassa olevassa kalastussäännössä tehty ratkaisuja, joilla on saavutettu aikaisemmin tarpeelliseksi arvioitu kalastuskuolevuuden vähentäminen 30 % edellisestä kalastuskuolevuudesta. On kuitenkin huomattu, että kalastuskuolevuuden vähentäminen ei ole elvyttänyt kantoja riittävästi, sillä meriolosuhteisiin ei voida vaikuttaa yhtä tehokkaasti. Tästä syystä muutetussa kalastussäännössä on jouduttu tarkastamaan lohenkalastusta koskevia säännöksiä, ja jouduttu rajoittamaan lohenkalastusta tarkemmalla menetelmällä.

Lohenkalastuskauteen on uudessa kalastussäännössä pyritty luomaan uusi menetelmä, jonka avulla lohenkalastus sidottaisiin konkreettisemmin lohikantojen sen hetkiseen tilaan. Kyseessä olisi portaittainen kalastuksen avaaminen seuraamalla heikompien lohikantojen tilannetta viikoittain ja valitsemalla ne viikot, milloin on vähiten heikoimmassa tilaluokassa olevia lohia liikkeellä. Kalastuskautta ei tästä syystä voida määrittää kalastussäännössä etukäteen, vaan se arvioidaan vuosittain Suomen ja Norjan välisissä, kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklan nojalla käytävissä neuvotteluissa. Neuvotteluissa on mahdollista mukauttaa kalastusrajoituksia lievemiksi kalakantojen tilan niin salliessa.

Lohenkalastusta koskevien säännösten voidaan katsoa täyttävän perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, sillä kalastusta koskevat rajoitukset ovat tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti muotoiltu (pääsääntöisesti kalastussäännön 4 ja 5 §:ssä), sääntelyn tavoite, eli lohikantojen tilan saattaminen kestäväälle tasolle on hyväksyttävä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima peruste, joka kiinnittyy ympäristöperusoikeuden turvaamiseen. Ehdotettu sääntely on välttämätön lohikantojen turvaamiseksi ja muutoinkin oikeasuhtaisesti mitoitettu tavoitteen saavuttamiseksi. Lisäksi kalastuksen säätelytoimet on kohdistettu luotettavaa, tarkkaa ja pitkälti aikaväliltä saatua tutkimustietoa hyödyntäen.

Ympäristöperusoikeudessa on kysymys ennen kaikkea sen yhteen sovittamisesta muiden perusoikeuksien, erityisesti saamelaisten oikeuden kulttuurinsa edistämisen ja ylläpitämisen sekä omaisuudensuojan kanssa. Sääntelyn tavoitteena oleva edellytysten luominen lohikantojen elvyttämiselle ja saaminen kestäväälle tasolle luo edellytyksiä saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitämiselle myös tulevaisuudessa. Jotta perusoikeuksien toteutuminen voidaan turvata myös tuleville sukupolville, on lohenkalastusta rajoitettava. Kalastussäännön määräyksiä laadittaessa on pyritty sovittamaan yhteen edellä mainitut intressit. Edellä mainituilla perusteilla rajoituksille voidaan nähdä olevan perustuslain 20 §:n vastuuta ympäristöstä koskevaan säännökseen kiinnittyviä hyväksyttäviä ja painavia perusteita.

1. ponsi

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että eduskunta hyväksyisi Suomen ja Norjan välillä 22 päivänä joulukuuta 2023 tehdyn Tenojoen vesistön kalastussäännön.

2. ponsi

Koska sopimus sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017) 1 §, 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti, 4 §, 6 §:n 2 momentti, 7 §:n 2 ja 3 momentti, 8 §:n 1 ja 2 momentti, 9 §, 10 §:n 1, 2 ja 6 momentti, 11 §:n 1 momentti, 12 §, 14 §:n 1 momentti sellaisina kuin niistä ovat 7 § osaksi laissa 97/2019, 8 § laissa 322/2022, 10 § osaksi laeissa 232/2018 ja 322/2022, 12 § laissa 322/2022, 14 §:n 1 momentti laissa 382/2019,

sekä

lisätään lakiin 2 §:ään uusi 3 ja 4 momentti, 3 §:ään uusi 2 ja 3 momentti, uusi 5 a §, 10 §:ään uusi 3 ja 5 momentti seuraavasti:

1 §

Voimaansaattaminen

Kalastuksesta Tenojoen vesistössä Suomen tasavallan hallituksen ja Norjan kuningaskunnan hallituksen välillä Helsingissä 30 päivänä syyskuuta 2016 tehdyn sopimuksen sekä sen liitteenä olevan kalastussäännön, sellaisena kuin sen muuttamisesta on sovittu Helsingissä ja Oslolla 22 päivänä joulukuuta 2023, lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimus kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi

Maa- ja metsätalousministeriö tekee Norjan hallituksen tai tämän määräämän viranomaisen kanssa sopimuksen 6 ja 7 artiklassa tarkoitetun sopimuksen kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi sekä pöytäkirjan 5 artiklassa tarkoitettujen ennalta sovittujen säätelytoimenpiteiden kalastussäännössä määriteltujen edellytysten olemassaolosta. Velvollisuudesta neuvotella saamelaiskäräjien kanssa sopimusta tehtäessä säädetään saamelaiskäräjästä annetussa laissa (974/1995).

Sopimuksella voidaan poiketa kalastussäännön määräyksistä, jotka koskevat:

- 1) kieltoa tai rajoitusta kalastaa tietyllä pyydyksellä tai kalastustavalla;
- 2) kieltoa tai rajoitusta kalastaa tietyssä ajankohtana tai tietyllä alueella;
- 3) käytettävien pyydysten määrällistä rajoitusta;
- 4) saaliskiintiötä;
- 5) lupamääriä;
- 6) rajajokiosuuden kalastusvyöhykejakoja;
- 7) kieltoa ottaa tiettyä sukupuolta tai kokoluokkaa olevia kaloja;
- 8) pyydysten rakennetta; tai
- 9) muita 1–8 kohdassa tarkoitettuja, niihin rinnastettavia kalastussäännön täytäntöönpanoon liittyviä säätelytoimia.

Kalastussäännön 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuista lohenkalastuskiintiöistä ja lohenkalastuksen sallimisesta päätetään vuosittain sopimuksen 6 ja 7 artiklan mukaisesti. Kalastussäännön 5 §:n 4 kohdassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on maa- ja metsätalousministeriö.

Tenon kalatalousalue edustaa paikallisia kalastusoikeuden haltijoita osallistumalla sopimuksen 6 ja 7 artiklassa tarkoitettuun arviointityöhön, joka koskee lohenkalastuskiintiöitä sekä poikkeavia määräyksiä kalastussäännöstä.

3 §

Kalastussäännössä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen

Kalastussäännön 8, 10, 19, 33, 37, 39 ja 40 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Kalastussäännön 35 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Kuitenkin 35 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa hankkeissa toimivaltainen viranomainen on maa- ja metsätalousministeriö.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on pyydettävä lausunto Tenon kalatalousalueelta ennen kalastussäännön 40 §:ssä tarkoitettua poikkeusluvan myöntämistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten.

4 §

Kalatautien torjunnasta vastaava viranomainen

Sopimuksen 15 artiklan 7 kohdassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Ruokavirasto.

5 a §

Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä

Maa- ja metsätalousministeriö sopii Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa Tenon lohikantojen hoitotyöryhmän toimeksiannon sisällöstä ja nimeää viranomaisten edustajat ryhmään sekä nimeää kalastusoikeuden haltijoiden edustajat Tenon kalatalousalueen esityksestä. Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä osallistuu sopimuksen 4 artiklassa tarkoitettua hoitosuunnitelman valmistelutyöhön sekä 6 artiklan mukaisten vuosittaisen kalastussäännön muutostarpeiden arviointiin.

6 §

Hoitosuunnitelman valmistelu ja vahvistaminen

Luonnonvarakeskus vastaa Suomen osalta sopimuksen 4 artiklassa tarkoitettua hoitosuunnitelman valmistelusta sekä 12 artiklassa tarkoitettua Tenon vesistön kalakantojen seurannasta ja tutkimuksesta.

Luonnonvarakeskuksen tulee valmistella suunnitelma yhteistyössä Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä Tenon kalatalousalueen kanssa.

Hoitosuunnitelman vahvistaa maa- ja metsätalousministeriö. Sopimuksen 4 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua hoitosuunnitelman muutoksia koskevasta aloitteesta toiselle osapuolelle päättää maa- ja metsätalousministeriö.

7 §

Saalisrekisteri

Luonnonvarakeskus on sopimuksen 13 artiklassa tarkoitetun sähköisen saalisrekisterin ja siihen liittyvän luvanmyyntirekisterin toimivaltainen rekisterinpitäjä ja vastaa rekisterin hallinnoimiseksi välttämättömän tietojärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä yhteistyössä kalastuslupien myynnistä vastaavan tahon kanssa.

Saalisrekisteriin tallennetaan kalastussäännön 33 §:ssä tarkoitettujen tietojen lisäksi kalastajan nimi, yhteystiedot ja käytetty kalastuslupatyyppe. Saalisrekisterin tietoja käytetään sopimuksen 13 artiklan 2 kohdassa määriteltyihin tarkoituksiin. Saalisrekisterissä olevia tietoja voidaan salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Suomen ulkopuolella oleville viranomaisille Suomea sitovien kansainvälisten kalavarojen hoitoon ja suojeluun liittyvien velvoitteiden hoitamiseksi. Tietoja voidaan salassapitosäännösten estämättä lisäksi luovuttaa kalastusta valvoville viranomaisille valvontaa varten sekä kalatalousviranomaisille kalavarojen hoidon suunnittelua varten. Saalisrekisterin sisältämät henkilötiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua sen vuoden päättymisestä, jonka aikana henkilö on antanut viimeisen saalisilmoituksen. Henkilötietojen salassa pitamisesta ja luovuttamisesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja muusta henkilötietojen käsittelystä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus) ja tietosuojalaissa (1050/2018). Henkilötietojen käsittelyyn ei kuitenkaan sovelleta, mitä mainitun asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa säädetään.

Kalastussäännön 33 §:ssä tarkoitettua saalistietoa koskevaa ilmoitusvelvollisuutta on noudatettava myös sopimuksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla Tenojoen vesistön lohennousualueella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin saalisilmoitusta koskevasta menettelystä.

Luonnonvarakeskuksen on annettava saalistietoja koskevasta ilmoituksesta kalastajalle vastaanottokuitaus, joka kalastajan on vaadittaessa esitettävä luvanmyynnin yhteydessä. Vastaanottokuitaus voidaan antaa sähköisesti tai kirjata suoraan luvanmyyntijärjestelmään.

8 §

Kalastuslupien myynnin järjestäminen

Sopimuksen 10 artiklassa tarkoitettujen kalastuslupien myynnin järjestämisestä vastaa Tenon kalatalousalue.

Kalatalousalue voi sopia kalastussäännön 7 §:n 3 kohdassa tarkoitetun venekalastuslupan, 4 kohdassa tarkoitetun rantakalastuslupan ja 5 kohdassa tarkoitetun muiden lajien kalastuslupan myyntitehtävän suorittamisesta yksityisen palveluntuottajan tai kalastusoikeuden haltijana olevan yhteisen vesialueen osakaskunnan (*palveluntuottaja*) kanssa. Sopimus ei voi koskea kalastussäännön 8 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuun kiintiöön kuuluvia kalastuslupia.

Palveluntuottajan on oltava luotettava ja asiantunteva. Palveluntuottajalla on oltava tehtävän hoitamisen edellyttämät tekniset, taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet. Palveluntuottajalla on oikeus saada tehtävän suorittamisesta kohtuullinen palkkio, jonka maksaa luvan ostaja ja joka voi olla enintään viisi prosenttia luvan hinnasta. Kalatalousalueen on tehtävä kirjallinen sopimus palveluntuottajan kanssa tehtävän sisällöstä, lupamaksujen tilittämisestä ja muista tehtävän hoitamisen kannalta tarpeellisista seikoista sekä palkkiosta.

Kalatalousalue tilittää myydyistä kalastusluvista kertyneet lupatulot maa- ja metsätalousministeriölle. Tilitysjankohdasta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

Kalatalousalue ja palveluntuottaja ovat velvollisia järjestämään kalastajalle pääsyn sähköiseen saalisrekisteriin saalisilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi. Vastaava velvollisuus on myös muulla kalastuslupan luovuttavalla taholla sopimuksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla Tenojoen vesistön lohennousualueella.

9 §

Vakinainen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa

Kalastussäännön 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvana pidetään henkilöä, jonka kotikuntalain (201/1994) 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on kalastuskautta edeltäneen kalenterivuoden viimeisenä päivänä ollut Utsjoki tai Inari ja joka on tosiasiallisesti asunut Tenojoen vesistön jokilaaksojen varressa kalastuskautta edeltävän vuoden aikana vähintään seitsemän kuukauden ajan.

10 §

Kalastuslupien hinnoittelu

Kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitetuista kalastusluvista peritään seuraavat maksut:

- 1) yleinen paikkakuntalaislupa 40 euroa kalastuskaudelta;
- 2) paikkakuntalaisen vapakalastuslupa 150 euroa kalastuskaudelta;
- 3) kalastussäännön 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuun lupakiintiöön kuuluva kalastusoikeuden haltijan venekalastuslupa 10 euroa kalastusvuorokaudelta ja rantakalastuslupa 5 euroa kalastusvuorokaudelta sekä muiden lajien kalastuslupa 5 euroa kalastusvuorokaudelta, kuitenkin yhteensä enintään 150 euroa kalastuskautta kohden.

Kalastussäännön 7 §:n 3–5 kohdassa tarkoitettujen kalastuslupien hinta perustuu käypään hintaan, jonka määrittelemisessä otetaan huomioon vastaavantyyppisten kalastuslupien markkinahinta. Hinta voidaan määrittää erisuuruiseksi lupavyöhykkeen, lupatyyppin ja ajankohdan perusteella. Luvan hinta on:

- 1) venekalastuslupa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta;
- 2) rantakalastuslupa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta; ja
- 3) Inarijoessa Matinkönkään yläpuolella ja Kietsimäjoessa veneestä ja rannalta kalastettaessa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta;
- 4) muiden lajien kalastuslupa 0–150 euroa.

Alle 18-vuotiaalle myönnetään 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu lupa maksutta.

Alle 18-vuotiaalle voidaan myöntää 2 momentissa tarkoitettu lupa käypää hintaa alemmalla hinnalla tai maksutta.

Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva alle 18-vuotias on oikeutettu kalastussäännön 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun lapsilupaan.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 ja 4 momentissa tarkoitettujen kalastuslupien hinnoista.

11 §

Kalastuslupatulojen käytön perusteet

Kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitetuista kalastusluvista kertyneet varat käytetään:

- 1) kalavesien hyödyntämiseen perustuvasta käytöstä maksettaviin korvauksiin rajajokialueen vesialueen omistajille;
- 2) kalastuksenvalvonnasta ja lupamyynnin järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin; sekä
- 3) kalakantojen seurannasta ja tutkimuksesta sekä saalisrekisterin ylläpidosta ja kehittämisestä aiheutuviin kustannuksiin.

Maa- ja metsätalousministeriö vahvistaa edellisen vuoden kertyneiden lupatulojen jakautumisen 1 momentissa säädettyjen käyttötarkoitusten välillä. Luvan myynnin järjestämisestä 8 §:n

mukaisesti vastaava taho jakaa edellisenä vuonna kertyneet lupatulot 1 momentin 1 kohdan mukaisesti korvauksiin rajajokialueen vesialueiden omistajille. Jos vesialueen omistajalle jaossa tuleva määrä olisi enintään 50 euroa, varoja ei jaeta omistajalle, vaan ne jäävät kalatalousalueelle. Korvauksia ei pidetä valtionavustuslaissa (688/2001) tarkoitettuna valtionavustuksena. Korvaussaatavien vanhentumiseen sovelletaan kalastuslain 85 §:ää.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen varojen käytön perusteista.

12 §

Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden kalastusluvut

Kalastussäännön 8 §:n 1 momentin vene- ja rantakalastusluvista muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden osuus on yksi kolmasosa kummastakin lupaluokasta.

Kalastussäännön 8 §:n 2 momentin muiden lajien kalastusluvista muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden osuus on yksi kolmasosa kyseisestä lupaluokasta.

Edellä 1 ja 2 momentin mukaisten lupien käyttö on mahdollista ainoastaan muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan (*ulkopaikkakuntalainen*) kiinteistön omistukseen perustuvan kalastusoikeuden perusteella.

Ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla, jonka kiinteistön osuusluku rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta on 0,5, on kiinteistöä kohti oikeus ostaa yksi lupavuorokausi 1 momentin mukaisista lohenkalastukseen oikeuttavista luvista. Seuraavaan kalastuslupaan oikeuttava kerroin määritetään siten, että edellä tarkoitettun osuusluvun (0,5) ylittävä kiinteistön osuusluku oikeuttaa ostamaan lisäksi yhden lupavuorokauden jokaista osuusluvun kauden kokonaisuusyksikön suuruista lisäystä kohti.

Ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla, jonka kiinteistön osuusluku rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta on 0,5, on oikeus ostaa lupavuorokausia 2 momentin mukaisesti muiden kuin lohen ja merinieriän kalastukseen oikeuttavista luvista 10 §:ssä säädetty hinnoin ilman seuraavaan kalastuslupaan oikeuttavan kertoimen aiheuttamia rajoituksia.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua kiintiöstä varaamatta jääneet luvat voidaan siirtää otettaviksi kalastussäännön 8 §:ssä tarkoitettuihin matkailulupakiintiöihin, jos niitä ei ole määräaikaan mennessä varattu luvanmyyntijärjestelmästä. Vene- ja rantakalastusluvut on varattava viimeistään kalastusta edeltävän viikon perjantaina kello 15. Muiden lajien kalastukseen tarkoitettut 8 §:n mukaiset kalastusluvut on varattava viimeistään 15 päivänä heinäkuuta kello 15 tai, jos kyseinen päivä on lauantai tai sunnuntai, sitä edeltävänä perjantaina viimeistään kello 15.

Ulkopaikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan on lupia ostaessaan osoitettava omistusosuutensa. Maanmittauslaitos toimittaa kalatalousalueelle pyydettyä ennen kalastuskauden alkua tiedot alueen kiinteistöjen omistajista, heidän kotikunnistaan sekä kalastusoikeuden määrästä kiinteistöittäin.

Mitä 4 ja 5 momentissa säädetään osuusluvusta ja omistusosuuden osoittamisesta, sovelletaan myös ulkopaikkakuntalaiseen, joka omistaa vastaavan suuruiseen kalastusoikeuteen oikeuttavan yksityisen vesialueen.

Kalastussäännön 8 §:n 4 momentin mukaisesta kalastuslupakiintiöstä lohenkalastukseen säädetään erikseen valtioneuvoston asetuksella. Kiintiöstä säädettäessä on otettava huomioon niiden kalastusviikkojen määrä, joina kalastussäännön 5 §:n 3 kohdan ehdot täyttyvät, sekä lohi- ja saalisikiintiön suuruus.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellä tässä pykälässä tarkoitettujen kalastuslupakiintiöiden koosta, seuraaviin kalastuslupiin oikeuttavien kertoimien

suuruudesta, kalastuslupien varaamiseen liittyvistä määräajoista sekä varaamattomien kalastuslupakiintiöihin kuuluvien lupien siirtämisestä ostettaviksi matkailulupakiintiöihin, jos kalastussäännön 8 §:ssä tarkoitettujen matkailulupien määrät tai niiden käyttöalueet muuttuvat tai lupakiintiöiden tarkoituksenmukainen käyttö sitä muutoin edellyttää.

14 §

Tenojoen vesistön venerekisteri

Kalastussäännön 38 §:ssä tarkoitettuna Tenojoen vesistön venerekisterinä on liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 216 §:ssä tarkoitettu liikenneasioiden rekisteri.

Tenon kalastusveneiden rekisteröintiin sovelletaan liikenteen palveluista annettua lakia 15–17 §:ssä säädettyin poikkeuksin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.2024

Pääministeri

Petteri Orpo

Maa- ja metsätalousministeri Sari Essayah

Sopimusteksti

[PÄÄOTSIKKO]

[Sopimusteksti]

[PÄÄOTSIKKO]

[Sopimusteksti]

*Valitse kohde.
Valitse kohde.*

Laki

[Kopioi säädöksen nimi tähän]

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

§
[Kopioi momentin teksti tähän]

§
[Kopioi momentin teksti tähän]

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

. .